AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 14 • AĞUSTOS 2004 • 3.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2004/08

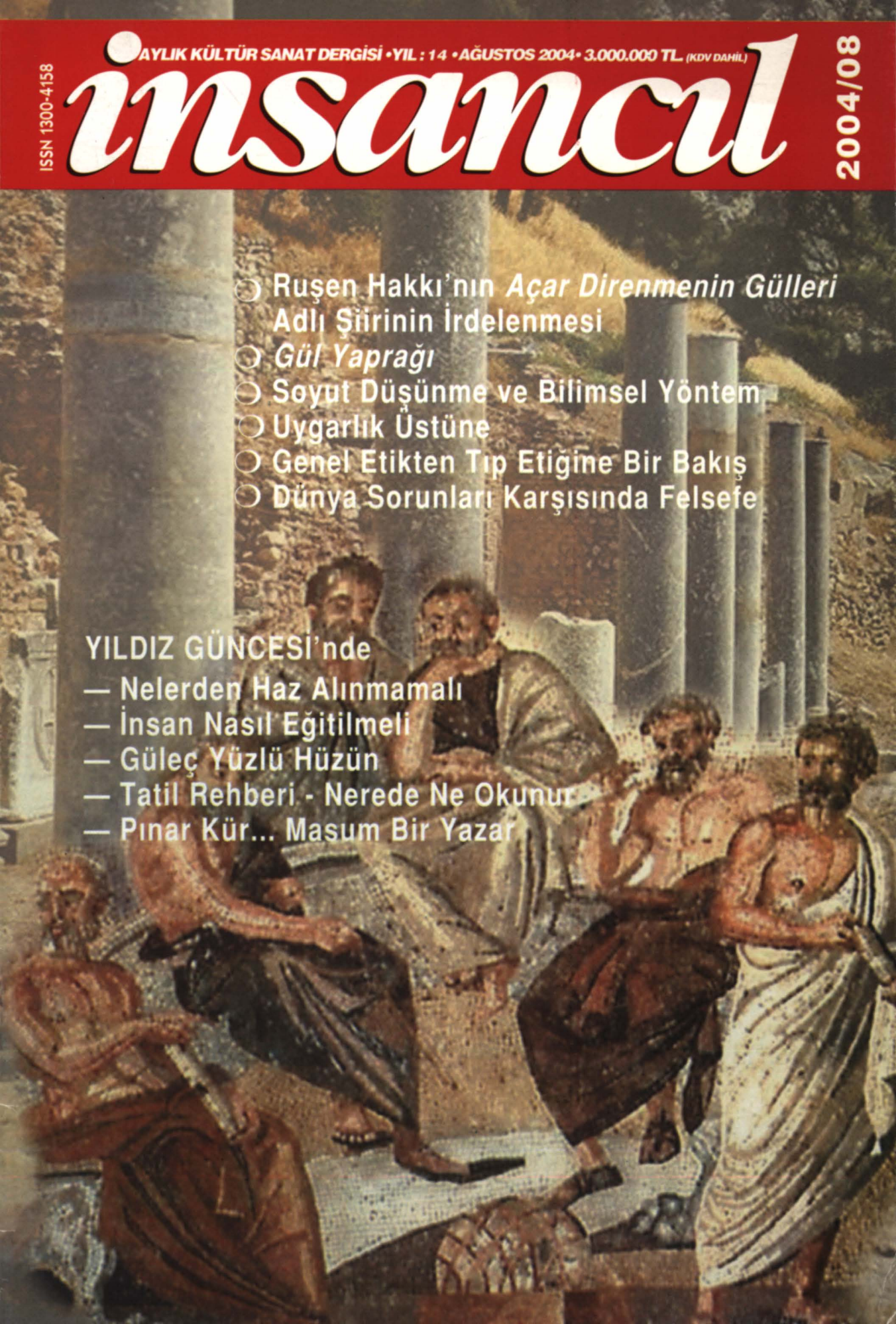

- Ruşen Hakkı'nın *Açar Direnmenin Gülleri* Adlı Şiirinin İrdelenmesi
- *Gül Yaprağı*
- Soyut Düşünme ve Bilimsel Yöntem
- Uygarlık Üstüne
- Genel Etikten Tıp Etiğine Bir Bakış
- Dünya Sorunları Karşısında Felsefe

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Nelerden Haz Alınmamalı
— İnsan Nasıl Eğitilmeli
— Güleç Yüzlü Hüzün
— Tatil Rehberi - Nerede Ne Okunur
— Pınar Kür... Masum Bir Yazar

2004/08 Sayı: 166 **İNSANCIL** Aylık Kültür Sanat Dergisi ISSN 1300-4158

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu
Berrin TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni
Cengiz GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı
Şadiye GÜLE

Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım
Deniz SARAÇ

Baskı
ILICAK Matbaası

Dağıtım
DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•İsmet ALICI, •Eylem CAN, •Servet ÇOLAK, •Cengiz GÜNDOĞDU, •Berrin TAŞ

Danışma Kurulu
•Doç.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Doç.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYUKDUVENCI *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)* •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)* •Prof.Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Çiğdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*. • Prof Dr Sevgi İYİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Faks. (0212) 249 80 19 E-mail insancıldergisi@hotmail.com
www.insancildergisi.com

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 36.000.000 TL.
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No. 1042 577792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

	İNSANCIL ŞİİR ATÖLYESİ ETKİNLİĞİ / Ruşen HAKKI'nın *AÇAR DİRENMENİN GÜLLERİ* ADLI ŞİİRİNİN İRDELENMESİ	1
Berrin TAŞ	GÜL YAPRAĞI (ŞİİR)	4
Cihan DURA	SOYUT DÜŞÜNME ve BİLİMSEL YÖNTEM	5
İlhan YÜCE	"UYGARLIK" ÜSTÜNE	9
Kim KU	ÜÇ RENKLİ ŞEFTALİ ÇİÇEĞİ (ÇEVİRİ ŞİİR, ÇEV.A.MERİÇELLİ)	12
Nil ÜSTÜNDAĞ	GENEL ETİKTEN TIP ETİĞİNE BİR BAKIŞ	13
H. Haluk ERDEM	DÜNYA SORUNLARI KARŞISINDA FELSEFE	17
Temel DEMİRER	TERÖR: KİMDEN? NEDEN? NASIL? (V)	23
Cafer YILDIRIM	UZAKTAKİ KÖYLERİN ŞAİRİ	29
Çetin BOĞA	RENKLERİN DENKLEMİ (ŞİİR)	31
Sati MERDAN	YABANCILAŞMA, BİR ÇIKMAZ SOKAK MI?	32
Ebru ÇAYIR	KABUK (ÖYKÜ)	35
Selma ZENCİR	İNSANCIL'A MEKTUP	37
M. Veysel TIRPAN	HERŞEY (ŞİİR)	38
Metin AYKAN	KURBAN (ÖYKÜ)	39
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	42
Özgür İTMEÇ	SU (ŞİİR)	48

İnsancıl Şiir Atölyesi Etkinliği

Ruşen Hakkı'nın *Açar Direnmenin Gülleri* adlı şiirinin irdelenmesi

Bu ayın şiirini İlke Bereketli seçmiştir.

AÇAR DİRENMENİN GÜLLERİ

Hep yanlış bellendi
ekmek dendi
herşeyin başı

düşünülmedi ekmeğin ötesi
ekmeğin yanına zeytin
ekmeğin kıyısına peynir
ekmeğin üstüne yağ ve reçel
düşünülmedi
bilinmedi insanın değeri

emeğin beşe
emeğin üçe
emeğin hiçe
derken birden direnmenin gülleri

desek de kolay olmadı elbette
kolay olmadı varmak kıyısına
kan ile pekiştirmek
kitap ile güzellemek
birer kırmızı gül bırakmak tezgahlara
kolay ølmadı

direnmek güzel ve anlamlı
direnmek canımızın bedeli
ki biliyoruz gayrı
ekmek değil herşeyin başı
insanca yaşamak şu yeryüzünde
en güzeli.

İnsanca yaşamak kurallara bağlı
örneğin: çekiç mi tutar elın mala mı
bir makineye mi yol verirsin
bir araca mı hükmedersın

önce bileceksin
çekiç nasıl tutulur
nasıl sallanır mala
Hangi anahtara dokunsan makine kudurur,
hangisine dokunsan uysallaşır elinin altında
bileceksin

ve bileceksin iş yasaları ne buyurur
nedir ne değildir sendika.
kaptırmayacaksın payını
üçkağıtçıya hayına.
halkı halkın adıyla nasıl vurdularsa
nasıl vurdularsa korkunun adıyla
gereğinde sen de vuracaksın
yasalarla vuracaksın
sendikanla vuracaksın
ki adın ünlene Cumhuriyet'le yan yana
ki insan gibi yaşayasın şu ölümlü dünyada.

Ruşen HAKKI

İlke BEREKETLİ

Ninelerimızden, dedelerimizden duyduğumuz bır laf vardır... *"Yiyecek bir lokmam olsun, bana yeter...* Azla yetinmeyi öğütler bu cümle. Karnının doymasını, yaşamak için yeterli sayar. Günümüzün "işini bilen" yeni kuşağındaysa tam tersi bir görüş egemendir. Onların sloganı *"Daha çok, daha çok...* 'tur. Bu iki düşünce birbirine çok zıt gibi görünse de aslında kaynağı aynıdır: Kapitalizm. Aralarındaki farklılıksa kuşak farkından çok sınıf farkındandır. Kapitalizm; emeğini sömürdüğü, hak ettiğinin karşılığını alamayan işçi sınıfına, halka *"Açgözlülük etmeyin, karnınız doyuyor, oturun şükredin."*; üstünde yükseldiği burjuva sınıfınaysa. *"Bunlar size yetmez, daha iyi yaşamak için daha çok çalışın, daha çok çalın, daha çok kazanın"* demektedir. Peki insanca yaşamanın şartı, boğazdan kuru ekmeğin geçmesi midir? Ya da gece gündüz bil-

meden, şirketlerin kâr marjlarını yükseltmeye çalışmak mıdır? Değildir elbette. Ruşen Hakkı da şiirine, *Açar Direnmenin Gülleri*'ne, bu noktadan giriş yapar. Elbette ki o, işçi sınıfına, ezilene seslendiğinden birinci düşünceden yola çıkar: *"Hep yanlış bellendi / ekmek dendi / herşeyin başı"* O, ekmeğin yanına peyniri, zeytini katar; yağı, reçeli koyar; zenginleştirir sofrayı. Proteinini, karbonhidratını, yağını ekler masasına insanın, ki iyi beslensin insan, farklı tatlar alsın yediklerinden... Çünkü insan değerlidir.

Emeğin değeri günden güne azalmakta, sonunda "hiç"e varmaktadır. Bu anda direniş başlar artık, direnmenin gülleri açar. Ama direnişe de o kadar kolay varılmamıştır. Yazılar, kitaplar yazılmış... kanla perçinlenmiş mücadele... Ruşen Hakkı burayı şöyle dile getiriyor: *"kan ile pekiştirmek / kitap ile güzellemek / birer kırmızı gül bırakmak tezgahlara / kolay olmadı"* Pekiştirmek, güzellemek, gül bırakmak... Okurun aklında olumlayıcı etkiler bırakacak eylemler... Buradan şu sonuca varacaktır şair: evet bir mücadele başladı, hiç de kolay olmadı; ama zorluğuna karşın direnmek güzeldir, mücadele güzeldir... Direnmenin bir anlamı vardır... Direnmek insanı sömürenden, sömürülmekten kurtarır; insanca yaşamaya ulaştırır...

"Tamam; direniş, mücadele kolay olmadı; ama sonunda ezilen olmaktan kurtuldun. Şimdi git istediğin gibi yaşa..." Direniş zor da direnişten sonrası bu kadar kolay mı peki? Elbette değil: *"İnsanca yaşamak kurallara bağlı"* Ruşen Hakkı çok güzel ifade ediyor, insan yaşamanın gerektirdiklerini: insan bilmeli; yaşamının bilincine varmalı, elindeki aletinin, ürettiğinin, emeğinin bilincine varmalı... Yabancılaşmamalı hayatına... *"ve bileceksin iş yasaları ne buyurur / nedir ne değildir sendika"* İş yasalarını bilmeli insan, bilmeli ki *"üçkağıtçılar, hayınlar"* kendi eliyle ürettiğini onunla paylaşmadığında hakkını aramalı, grev hakkını kullanmalı örneğin. Zamanı geldiğinde; bu bilinçle, örgütlenerek vurmalı sömürene, yok etmeli düzeni... Örgütlülük hakkını kullanmalı...

"ki adın ünlene Cumhuriyet'le yan yana" Burada şair, cumhuriyete selam durur. Cumhuriyet bir ilerlemedir. Halka dayanmayan bir hanedanlığı yıkarak, Anadolu insanının canıyla, malıyla emperyalizme karşı mücadelesinin ürünüdür. Cumhuriyet bir kazanımdır. *"İmtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kütle"* olma yolunda bir adımdır...

Neredeyse hayvanların bile daha "insanca" yaşadığı, birbirine "insanca" davrandığı bu dünyada bizler kapitalizmin bize dayattıkları arasında kaybolup gidiyor, insanlığımızı unutuyor, yaşamımıza yabancılaşıyoruz. Bu yabancılaşmayı kırmak, daha güzel bir dünya yaratmak için Ruşen Hakkı gibi nesnel gerçekliği yakalayabilen, insanın üretkenliğini bilince çıkaran, mücadeleci şairlerle el ele olmalı, insani yetkinliğimizi arttırmalı, insan türüne katkı yapmalıyız...

"ki insan gibi yaşayasın şu ölümlü dünyada"

Burcu UPRAK

"ekmek dendi / herşeyin başı" Şair şiirde insanı merkeze koyar... İnsanın diğer canlı türlerinden farklılığına, dolayısıyla gereksinimlerinin de farklılığına vurgu yapar... Ekmek her şeyin başı olsa da, ulaşılacak son nokta olmamalıdır... Ekmek, aç kalmamak "kendi başına" bir hedef olarak belirlendiğinde, insanın onu diğer canlılardan ayıran tarafı göz ardı edilmiş olur... Nedir bu taraf? Hayal kurma, umut etme, daha iyiyi, daha güzeli isteme ve daha nice özellik... Aç kalmamak tek amaç olduğunda, insanın dönüştürücülüğünden söz edilemez... insanın yalnızca temel gereksinimleri (yeme, içme, üreme, barınma vs...) karşılandığında, tam bir sağlıklılık durumundan bile söz edilemez... Sağlık tam bir iyilik halidir... Bu "tam"ın kapsamındaysa insanın biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel tüm yanları bulunmaktadır... Sadece ekmekle yetinen insan biyolojik açıdan sağlıklı gibi görünse de birçok açıdan eksiklidir...

"düşünülmedi ekmeğin ötesi" Peki ne vardı ekmeğin ötesinde? İnsanca bir yaşam vardı... Daha güzel bir yaşam vardı... Hep daha iyisinin var olduğunun görülebildiği, insan olmanın getirdiği hakların görülebildiği bir yaşam vardı... Ekmeğin ötesinde zeytin, peynir, yağ, reçel vardı...

"derken birden direnmenin gülleri" İnsan emeğinin günden güne değersizleştirilmesi, insanları temel gereksinimlerini bile karşılayamayacak bir duruma getirmiştir... Bu noktada artık zinciri kalmayan insan direnişe geçmiş ve bu yolda çok fazla kayıp vermiştir... İnsan olduğunun ve haklarının bilincine varan için artık ekmek yeterli değildir... Artık onun tek parolası "insanca yaşam"dır, yani ekmeğin de ötesini düşünmektir...

"İnsanca yaşamak kurallara bağlı" Şair kurallardan söz etse de aslında hepsi tek bir kapıya açılmaktadır; bilinçle hareket etmek... İnsanca bir yaşam kurmak isteyen, bu yolda nasıl hareket etmesi gerektiğinin, mücadele araç ve yöntemlerinin bilincinde olmalıdır... Çünkü ancak bu araç ve yöntemler tamamen kavranırsa seçilen hedefe yönelik olarak kullanılabilirler... Yalnızca "ekmek" diyerek yola çıkmak, kabaca bakıldığında, daha doğrusu romantik bir tutum içinde anlaşılır olabilir... Fakat dünyaya gerçekçi bir gözle bakmayı seçersek, amaç-araç uygunsuzluğunu görmek zor olmaya-

caktır... İnsan neye karşı savaştığını bilmezse tüm emekleri boşuna debelenmelerden başka bir şey olmayacak, üstelik beklenmedik bir anda darbe alması da çok kolay olacaktır... Direnmenin güllerini canlı tutabilmek, onları çoğaltabilmek, bilinçli verilen bir mücadeleyle mümkündür. İnsan olmak bunu gerektirir...

Nursen URAL

Bir bütünü şiirin adıyla gösteren, cumhuriyetin ve edebiyatın dinazoru şairimize saygılar sunar, "direnmeden güller açtıran" ellerin çok çok olmasını dilerim.

Şiirin konusu işçidir. Temasıyla işçinin farklı durumlarını anlatır. Yalnızca bir işkolunda çalışan işçiler değil. Genel anlamda işçinin nasıl bir işçi olması gerektiği verilir, temayla. Karın doyurmayı ayırır. *"Hep yanlış bellendi / ekmek dendi / herşeyin başı"* dizelerinde durumu belirler. Belirlediği durumun yanlış olduğunu, dördüncü dizeyle on ikinci dizeler arasında vurgular. Emeğin bölündüğünü gösterir. İşçinin düşünmeye, sorgulamaya nasıl başlaması gerektiğine ışık tutar. Elbette bilinç yalnız düşünmeyle gelişmez. Bunun için yol gösterici kitaplardır. Kolay olmadı bütün bunları göstermek, "içinde kan da vardı" İnsanca yaşamak için şu yeryüzünde nice insanlar bedel ödedi.

Şair yirmi altıncı dizede işçimize döner ve nasıl yabancılaştırıldığını dizeler. Önce kendini tanıması gerektiğini vurgular. Kendine yabancılaştırılmış birey ya da işçi direnmenin güllerini açtıramaz. Onun için de ne yaptığını bil. Kendine yabancılaşmayı kır. *"Hangi anahtara dokunsan makine kudurur / hangisine dokunsan uysallaşır elinin altında / bileceksin"* dizeleri işçinin kendisini tanımasıyla, toplumu da tanıyacağını gösterir. Toplum bilinci gelişen işçi, sendikanın ne olduğunu, ne işe yaradığını bilecek. Sendikayla hak arayacak. *"Üçkağıtçıyla, hayına"* nicedir kaptırılan emekleri, kimle nasıl alınacak bil. *"gerektiğinde sen de vuracaksın, yasalarla, sendikayla"* diyor ve bu ünlenmen cumhuriyetle yan yana olacak ki, insan gibi yaşayasın diyor. Yabancılaşmanın kırılması dileğimdir.

Not: Şairimizi cumhuriyetin ve edebiyatın dinazoru olarak nitelediğim için açıklama yapma gereği duydum. Şu yaşadığımız dönem kaçgun dönemidir. Edebiyatta starlaşma adına içi boşaltılmış terimlerin, sözcüklerin lafebeliğini yapmak, sanatla özdeşleştiriliyor. Tüm bu kısırdöngüye, starlaşmaya, kaçguna hayır diyen, bilinçli şairimizin olması ben ve benim gibi düşünen insanlara umut. Umutların bir gün gerçekleşeceğinin habercisidir. Umutların habercilerine saygılarımla; dinazor diyorum.

Eylem CAN

Ruşen Hakkı'nın *Açar Direnmenin Gülleri* adlı şiirin okuyunca bir anketin sonuçlarını anımsadım. Ankete katılanlara *"Dünyanın en güzel kokusu nedir?"* sorusu yöneltilmişti. Katılımcıların çoğunun verdiği yanıtsa *"Ekmek kokusu"*ydu. Fırından yeni çıkmış ekmeğin kokusu bence de güzeldir; ama dünyanın en güzel kokusudur diyemeyiz. Bu soruyu yanıtlayanlar acaba pirzolanın kokusunu biliyorlar mıydı? Bilseler yine ekmek derler miydi? Ya da en temel gereksinimlerini karşılamış olsalardı örneğin çiçek isimlerini saymazlar mıydı?

Neden ekmek yanıtını verdiler üzerinde durursak karşımıza nasıl bir tablo çıkar? Dört kişilik bir aile için belirlenen mutfak masrafı asgari ücreti defalarca kez katlamaktadır. Asgari ücretle, asgari ücretten düşük ücretlerle geçinmeye çalışan çoğunluk için de karın doyurmak beslenmek anlamına gelmektedir. Karın doyurmanın en temel öğesi de ekmektir Bu açıdan bakınca verilen yanıt anlamlıdır.

En temel gereksinimlerini gideremeyen insanlar başka şeyler düşünebilir mi? Düşleyebilir mi? Maslow'un motivasyon kuramına göre, insan davranışlarını yönlendiren en önemli etken gereksinmelerdir. Kurduğu gereksinme zinciri: fizyolojik, güvenlik, sosyal, saygınlık, kişisel bütünlük gereksinimlerinden oluşur. Zincir, aşağıdan yukarıya doğru basamaklar halinde uzanır. Maslow'a göre alt basamaktaki gereksinme giderilmeden üst basamaktakine geçilemez. Üst basamaktayken de alt basamaktaki gereksinmeler yeniden ortaya çıkar. Ortaya çıkınca kişi alt basamağa yönelir.

Fizyolojik gereksinmeler· yemek yemek, barınmak, cinsellik, korunmak gibi temel gereksinmelerden oluşur. Kapitalist sistem Maslow'un motivasyon kuramını ustalıkla kullanır. Emekçiler alt basamaklarda tutulur. *"Karnın doyuyor, başını sokacak, evin de var, daha ne istiyorsun? Elindekileri de alırım, görürsün gününü"* tehditiyle emekçileri korkutarak baskı altında tutar.

Ruşen Hakkı, *Açar Direnmenin Gülleri*'yle var olan sisteme karşı çıkar. İnsanca yaşamak nedir, ne değildir sorularını sorar. İnsanca yaşamanın karın doyurmak olmadığını gösterir. Boyun eğmenin, kabullenmenin karşısına direnmeyi koyar. Direnmek kolay değildir. Bilinci gerektirir. Önceden öğretilenlerin yadsınmasıyla başlayacaktır bilinçlenme. Emekçiler, sendikayla bilinçlenecektir. Güç olduğunun farkına varma sürecinde okul olmalıdır sendika. Ruşen Hakkı, kapitalist sistemi makineye benzeterek, önce emekçiye sistemi bileceksin, sistemin işleyişini bileceksin der. Bilinçli direnişi savunur.

Açar Direnmenin Gülleri, kapitalist sistemin insanca yaşamla yan yana gelemeyeceğini gösterir. Bilinçli emekçilerin mücadelesiyle kurulacak güzel günlere giden yolda bir basamaktır, *Açar Direnmenin Gülleri*.

GÜL YAPRAĞI

Berrin TAŞ

Fırlatıp attı
eski
bir çuval
nasıl
gözden çıkarılırsa
öyle

fırlatıp attı
yarınını

gül yaprağına
kan düştü

gül kırmızı
kan kırmızı

arka bahçemde
yaban erikleri
açmıştı

bilinmez
bir zamana
evriliyordu
rüzgar

fırlatıp attı
yarınını

gül yaprağına
kan düştü

gül kırmızı
kan kırmızı

kanadım
bir yaprağın
ucunda
damla damla

kanadım
yüzyıllarca...

yine de
eğmedim başımı
eğilmedim
umudumu kanırtan
acıya

yaşamım yaşamım
insan yaşamım
ipekten ince
çelikten sert

yaşamım yaşamım
umut yaşamım
ışık yaşamım

SOYUT DÜŞÜNME ve BİLİMSEL YÖNTEM

Cihan DURA

İki tür düşünme vardır: Somut düşünme, soyut düşünme. Bilim "soyut düşünme"nin eseridir. Ancak düşünme de somuttan soyuta doğru ilerler. Soyut düşünme somuttan başlar ve yine ona döner.

Soyut düşünme bilimin genellik özelliği ile yakından ilgilidir. Soyut düşünme de, bilimler de, bu özelliği bilimsel yöntem sürecinde kazanır.

I. Soyut Düşünme ve Bilim

Soyut demek, "soyutlama ile elde edilen, varlığı maddeden hareketle insan zihninde gerçekleşen" demektir. Soyut (abstrait) terimi, somutun (concret) zıddı gibi kullanılır. Bir nesnenin, kendine özgü tüm nitelikleriyle verildiği bir tasarım, *somuttur*. Bundan dolayı, maddi şeylere dair bir fikir, duyumlarımıza yakınlık sağladığı ölçüde somuttur. Bir nesneden, yalnızca ait bulunduğu türün karakterlerini alıkoyan bir tasarım, soyuttur. Bir fikir, kavrama yakınlaştığı ölçüde soyut olur. Somut reel dünyaya, soyut insan zihnine aittir.

Soyut düşünmenin zıddına "somut düşünme" denir.

Somut düşünme; "somut olana, maddi olarak şimdi ve burada olana dayalı düşünme şekli"dir.

İnsan hayata "somut düşünme" ile başlar, "soyut düşünme" daha sonra gelir. Ancak eğitimle geliştirilir... Somut düşünme duyu verileriyle yapılır, soyut düşünme ise kavramlarla.

A. Soyut düşünmenin bilimle iki tür ilişkisi vardır.

1 Bilimi soyut düşünme yapar, yaratır.

Reel dünyanın karmaşıklığı, düşünmenin önünde bir engeldir. Bu karmaşıklık aynı zamanda bilimlerin oluşumunu da zorlaştırır. Ona bir çekidüzen vermek gerekir ki çaresi, soyut düşünmedir. İnsan soyut düşündüğü ölçüde reel dünyanın karmaşıklığını çözer, böylece onu gittikçe daha iyi anlar.

2. Soyut düşünme bilimsel bilgiyi anlamamızı sağlar.

Bilime ilgi duymak ve bilimsel bilgiyi talep etmek, soyut düşünmenin varlığını gerektirmektedir. Bilim soyut düşünmenin ürünü olduğu için, anlaşılması belli bir ölçüde soyut düşünme çabası ve yeteneği ister. Aksi halde kişi öğrenmeye çalıştığını anlamaz, zorlanır, usanır ve geri çekilir.

Başka bir deyişle soyut düşünemeyen, bilime ilgi duymaz, bilimi talep etmez. Bu bir ölçüde Türkiye'de bilime talebin neden az olduğunu da açıklar.

Somut düşünme evresindeki bir kişi fizıksel gerçeklikten sıyrılamaz, somut olmayan şeyler üzerine akıl yürütemez. Kavram, fonksiyonel ilişki nedir bilmez; teori kuramaz, felsefe yapamaz.

B. Soyut düşünme yokluğuna *örnek* verelim. Örnekler kendimizden...

1. *Bilim tarihimize* bakalım. Örneğin iktisadi düşünce tarihimize: Dünya ölçeğinde ses getirici çalışma ortaya koymuş iktisatçılarımız, parmakla sayılacak kadar azdır. Neden? Çünkü iktisatçılarımızın çoğu, Batı'dan çeviri yapmakla yetinir (Bunların çoğu da ne yazık ki kötü çevirilerdir). Böylece öğrendiklerini -hatta doğru dürüst de anlamadan- papağan gibi öğrencilerine, halka tekrarlarlar. Kendileri oturup da içinde yaşadıkları toplumun realitesini cesurca gözlemlemezler. Oysa böyle yapsalar, soyut düşünme için gerekli ilk adımı atmış olacaklar. Çünkü realitedeki olguları sınıflamak, yeni kavramlar oluşturmak, yeni değişkenler belirlemek zorunda kalacaklardır. Tabii bunun hemen ardından da varsayımlar, fonksiyonlar, denklemler, soyut modeller gelecektir.

Bu durum, bir kuşaktan öbürüne değişmediğinden Türkiye'de "bilimsel süreklilik ve bilimsel birikim" de yoktur. Oysa soyut düşünmede ileriye gitmenin bir koşulu da budur.

2) Türkiye'nin *sanayileşme* tarihini göz önüne getirelim. Sanayicilerimiz birçok alanda ileri ölçüde kaliteli, rekabet gücü yüksek mallar üretmişlerdir. Fakat bunların hemen hepsi Avrupa ürünlerinin taklidi olan mallardır. Gözlerinin önünde somut nesneler vardı ve hepsi somut işlemlerle onların aynısını yapmaya çalıştılar. Daha ileri giderek, özgün mallar, yepyeni mallar üretemediler. Pratikte (somutta) becerikli idiler. Teoride (soyutta) ise hayır... Çünkü bilimsel birikimleri yeterli değildi. Neden? Bir kuşaktan öbürüne, soyut düşünmeyi çok az denedikleri için! Elde ettikleri deneyimleri soyut

düzeye aktarıp kavramlaştıramadılar, sistemleştiremediler.

3. Üçüncü örnek *deprem* olgusu ile ilgili.

Türkiye'de yüzyıllardır, Cumhuriyet tarihi ile yetinirsek yıllardır depremler olur. Erzurum'u, Van'ı, Adana'sı, Gediz'i, Adapazar'ı ile depremi biliriz ve somut olarak anlatırız. Buna karşılık deprem olgusu ile soyut olarak ilgilenmeyiz. Değerli birkaç bilim adamımız dışında, bu olgu üzerinde soyut olarak düşünüp önlemlerimizi ona göre almayız. Deprem olgusunu açıklamakta (teoride) ve çözmekte (teknik ve politikada) bilime dayanmaktan hâlâ uzağız. Bilim olmadan bu işin altından kalkamayacağımızı daha yeni anlamaya başlıyoruz. Bununla birlikte yine de tam anlamıyla anladığımızı söyleyemeyiz.

C. Geleneksel toplumlar somut kavramlarla yaşarlar, karşılaştıkları gerçekleri zihinsel olarak soyut sistemlere dönüştürme gereksinimi duymazlar. Hayatın somut sorunları yine somut yollarla ve acele çözülür (gerçekte, çözüldüğü sanılır). Daha kapsamlı yorumlara, geriye ve ileriye yönelik akıl yürütmelere gerek duyulmaz. Kısa erimli, geçiştirici (palyatif) çözümler yeğlenir. Geçmişe, geleceğe bakmak akla gelmez. Gelse de, bakma becerisi yoktur.

Bu nedenledir ki, örneğin Türkiye'nin birçok sorunu, hiç ders ve karşı önlemler alınmadan, hatta yüzyıllardır, "tekerrür" edip durur. Belki de bundan dolayı "Tarih tekerrürden ibarettir" diyoruz. Örneğin geçmişin Girit sorunu tarihçilerimiz tarafından soyut olarak ele alınmış olsaydı, bugün Kıbrıs diye bir sorunumuz olmazdı. Yunanistan ve arkasındaki Batı, olasıdır ki Kıbrıs sorununu bir soyut sistem çerçevesinde çözmeye çalışıyor. Biz ise tam tersine, onu somut bir sorun olarak ele alıyoruz. Neden? Çünkü teorik birikimimiz yok.

Ders çıkarmak da soyut düşünmekle olur. O da her işini somut olarak çözenlerde bulunmaz. Aziz Nesin Türk halkının yüzde altmışının "aptal" olduğunu söylerken, onun, bizim anladığımız anlamda "aptal" olduğunu söylemek istemiyordu. Sanırım, Türkiye'deki muazzam boyutlara varan soyut düşünme eksikliğine dikkatimizi çekiyordu.

II. Bilimin Genellik Özelliği

Bilimin başlıca özellikleri şunlardır: Genellik, nedensellik, pozitiflik, nesnellik, eleştiricilik, sistemlilik, yöntemlilik.

Bu özelliklerden, genellik özelliği soyut düşünme ile yakından ilgilidir.

Bilimin *"genellik özelliği"* nedir?

Bu özellik bilimin "genel olan"la ilgilenmesinden kaynaklanır. Bilim "bireysel olan"la, "tikel olan"la ilgilenmez. Yalnızca bir kez meydana gelmiş olanla ilgilenmez, sürekli olanla, durmadan, her ülkede her yerde, her zaman tekrarlanıp duran olgularla ilgilenir. Klasik bir formülle özetleyelim: *Bireysel veya özel olanın bilimi olmaz; ancak "genel olan"ın bilimi olur.*

Örneğin bilim Adapazarı depremini doğrudan doğruya konu olarak almaz. Öyleyse neyi alır? Yanıt: Soyut olarak deprem olgusunu... Öyle ki bu yoldan elde edilen gerçekler, bütün somut depremler için geçerli olacaktır. Başka bir örnek: İktisat biliminin bir dalı olarak mikroekonomide talep analizinde ne belli bir mekan, ne belli bir zaman, ne filanca ülke ya da mal için analiz yapılmaz. Örneğin *"tüketicinin x malı talep eğrisi"* bilgisi oluşturulur; bu bilginin bütün tüketiciler ve bütün mallar için doğru (geçerli) olduğu kabul edilir. Bir "talep eğrisi" hakkında somut bir şekilde *"şu karşıdaki otomobilin" "şu dolaptaki elbisenin"* talep eğrisi denseydi, bu bilgi genel olmaktan çıkar, tikel bilgi olurdu ve bilimi doğrudan doğruya ilgilendirmezdi.

III. Gözlem: Betimleme ve Sınıflama

Bilimsel yöntem, en basit şekliyle iki aşamadan oluşur: Gözlem ve muhakeme. Eş deyimle olgular önce betimlenir, sonra açıklanır.

Bilim, genellik özelliğini daha gözlem aşamasında kazanmaya başlar.

Bilimsel araştırmanın üç düzeyi vardır: Betimleme, sınıflama ve açıklama.

Betimleme ve sınıflama gözlem ister.

Evren çok karmaşıktır. Olduğu gibi kavranamaz. Karmaşıklığını gidermek, basitleştirmek gerekir. Bunun yolu soyutlamadır. Ayrıca olgular genellemeler yoluyla, zihinsel olan kavramlara dökülür.

a. Evrenin Karmaşıklığını Giderme

Önce şu soruyu yanıtlayalım: Bilim adamı evrenin, daha doğrusu "araştırma alanı"nın, "araştırma konusu"nun karmaşıklığını nasıl giderir?

1. Bilim adamları nesnel gerçeği (realiteyi), gözlem alanını daraltarak inceler.

- Realiteyi çeşitli bilimler arasında paylaştırır (matematik, astronomi, fizik, kimya, biyoloji, psikoloji, sosyoloji, iktisat gibi). Artık bir bilim alanının karşısında, muazzam bir gözlem alanı değil, nisbeten çok daha dar bir gözlem alanı vardır.

- Her bilim kendi alanını disiplinlere ayırır (örneğin iktisat bilimi: makro ekonomi, mikroekonomi, uluslararası iktisat, gibi). Her disiplinde ayrı bir grup araştırmacı olduğundan gözlem alanı daha da daralmıştır.

- Her büyük alan kendi içinde büyük bölümlere ayrılır (örneğin uluslararası iktisat: Uluslararası ticaret, faktör hareketleri, parasal ilişkiler, gibi).

Her büyük bölüm kendi içinde kesimlere ayrılır (örneğin uluslararası ticaret: uluslararası ticaret teorisi, uluslararası ticaret politikası gibi)

Her kesimde de araştırma alanı olarak sınırları belli ve dar bir konu seçilir (Uluslararası ticaret teorisi: Karşılaştırmalı üstünlük teorisi, teknoloji açığı teorisi, nitelikli işgücü teorisi, gibi).

2. Basitleştirme bununla da bitmez. Realite öylesine karmaşıktır ki sadeleştirme devam eder. Seçilen konu da uygun teknikler, "soyutlama" ve "genelleme" teknikleri kullanılarak daha da basitleştirilir

Şimdi bu tekniklere bakalım.

b. Soyutlama ve Genelleme Yoluyla Basitleştirme

1. *Soyutlama* genel olarak *"bir şeyi bilerek ya da bilmeyerek hesaba katmama, göz önüne almama"* demektir.

Soyutlama "bir olguyu, bir kimseyi, durumu, düşünceyi, içinde bulunduğu toplum, ortam veya zihinden ayrı, uzak tutma eylemidir."

Örnek verelim: Bir malın talep eğrisinde, miktardaki değişmeleri yalnızca fiyatın belirlediği kabul edilir. Gelir, tüketici tercihleri gibi diğer faktörler hesaba katılmaz. Bu işlem, yukarıda belirttiğimiz anlamda bir soyutlama işlemidir.

2. Genel *"bir şeye ya da bir kimseye özgü olmayıp onun bütün benzerlerini içine alan"* demektir. Genelleme *"varlıklar ya da olaylar arasındaki benzerlik bağıntılarını bir düşüncede (fikirde) toplama"* demektir.

Bu tanım şu üç ögeyi kapsar:

Genelleme *varlıklar, olgular* hakkında yapılır.

Bunlar arasındaki *benzerlikler* belirlenir.

- Benzerlikler kullanılarak yeni bir fikir oluşturulur.

Genelleme "zihnin kavram üretme işlemidir." Kavram oluşturmada kullanılan genelleme tekniğini *"aynı türden nesne veya olguların sahip oldukları ortak karakterlerin, aynı bir fikirde bir araya getirildiği bir zihin işlemi"* olarak tanımlayabiliriz.

Demek ki kavram oluşturma, bir basitleştirmedir.

Kavram oluştururken, aynı türden olguların ortak özellikleri aynı tasarımda toplanır. Başka bir deyişle *kavram* "bir cinsin, sadece temel karakterleri esas alınarak oluşturulmuş zihinsel bir tasarımıdır." Cins bir olgu, nesne topluluğu (küme'si) anlamındadır. Özelliklerin ortak olması, kavramların tekrarlı ve sürekli, genel olması demektir. Örneğin, gezegen, açı, bulut, metal, karınca, aile, mal... birer kavramdır. Kavramlar bilimlerin yapıtaşlarıdır. Kavram genel olunca, bilim de genel olur.

3. Şimdi genelleme tekniğini daha yakından, *örneklerle* görelim:

- Dünya üzerinde her biri hem "duygulu ve hareketli" (B1), hem de "akıllı" (B2) olan altı milyardan fazla canlı yaşamaktadır. Bu altı milyar canlının ortak karakterleri olan B1 ve B2 karakterlerini tek bir kavramda topluyor ve "insan" kavramına ulaşıyorum. Bu karakterlerden sadece B1 vasfına sahip olan milyarlarca canlı için "hayvan" kavramını oluşturuyorum. Hayvan bir kavram olarak zihnimdedir. Ona verdiğim ad ise, "terim"dir.

- Dünya üzerinde insan ihtiyaçlarını tatmin edebilen pek çok sayıda somut tüketim malı vardır Bunlardan kimileri "uzun süre kullanılan"(B3), kimileri de "bir kullanışta yok olan" (B4) mallardır. B3 karakterine sahip olan bütün tüketim mallarını tek bir kavramda topluyor ve onlara "dayanıklı tüketim malları" adını veriyorum. B4 karakterine sahip olan bütün tüketim mallarını da "dayanaksız tüketim malları" kavramıyla ifade ediyorum.

- Bir ekonomide "esas faaliyeti üretim olan" ekonomik birimleri "işletme" kavramı, bunlardan tarımsal mal üretenleri "tarım işletmesi" sınai mal üretenleri "sanayi işletmesi" hizmet üretimi yapanları "hizmet işletmesi" kavramı içinde topluyorum. Bir ekonomide "esas faaliyeti tüketim olan" ekonomik birimleri "tüketici" veya "hanehalkı" kavramlarıyla ifade ediyorum. Bütün bunlar benim zihnimdedir. Yazı ya da sesli ifadeleri ise "terim" adını alır.

- Şimdi bütün somut örnekler için kullanılabilecek *genel bir örnek* verelim: A karakterine sahip olduğu için A kavramı ile tasarladığımız bir bireyler topluluğu düşünelim. Bunlardan bir kısmı B karakterine, kalan kısmı C karakterine sahiptir. Genelleme tekniğini kullanarak iki yeni kavram oluşturabilirim: A'nın yanı sıra B karakterine sahip olan bütün bireyleri (A)B, A'nın yanı sıra C karakterine sahip olan bütün bireyleri de (A)C kavramı ile anlatırım.

4. Bazı soyut kavramlarda genellemeden önce bir ön işlem gerekir. Buna *"zihinsel sıyırma"* adını verebiliriz. Zihinsel sıyırma *"gerçek hayatta maddeden ayırt edilmesi mümkün olmayan bir şeyi, zihinde maddeden ayrı ve bağımsız olarak düşünme işlemi"*dir... Örneğin, sayı, nokta, doğru, açı, üçgen, çember... gibi matematik kavramlar bu işlemle elde edilmiştir. Doğada maddeden ayrı olarak ne bir sayı, ne bir açı, ne de bir çember vardır; ancak, bütün bu kavramları zihnimizde maddeden bağımsız olarak düşünebiliyoruz. Fayda, ihtiyaç, değer, esneklik, gelişme, işsizlik, gibi birçok ekonomik kavram da aynı işlemle oluşturulmuştur. Realitede maddeden tamamen bağımsız olarak ne fayda, ne değer, ne gelişme, vardır. Ancak zihnimizde bütün bunları maddeden ayırıyor ve genelleme yaparak birer kavram haline getirebiliyoruz.

IV. Açıklama

Yukarda bilimsel yöntemle olguların önce gözlemlendiğini, sonra "açıklanma"ya çalışıldığını belirtmiştim. Soyut düşünme açıklama ile daha yüksek bir mertebeye yükselir. Çünkü varsayımlar yapar. Denklemler, fonksiyonlar, teoriler kurar.

Yeterli sayıda bir olgular küme'si gözlemlenip betimlendikten, gerekli görülen sınıflama ve tanımlamalar yapıldıktan sonra, bilimsel açıklama safhasına geçilir. Bu safhada olguların sebebi bulunur, yasalar keşfedilir.

Açıklama düzeyi tahmin yapmayı içerdiği gibi, *politika* oluşturmayı da mümkün kılar. Madem ki bilimsel açıklama bir X olgusunun Y'yi belirlediğini söylemektedir, öyleyse X meydana geldiği zaman Y'nin de meydana geleceği önceden tahmin edilebilir. Ayrıca bir politika çerçevesinde Y'nin meydana gelmesi bir amaç ise, X bir araç olarak kullanılabilir.

Bir Y olgusu nasıl açıklanabilir? Açıklama yapmak, aynı zamanda, bir teori ya da bir model kurmaktır. Öyleyse sorumuzu şöyle de sorabiliriz: *Y olgusunun teorisini kurmak için nasıl bir yol izleyebiliriz?*

1. Önce Y'yi belirlediği varsayılan X1, X2, Xn olguları belirlenir.

Örneğin, Y olgusu "emek talebi" olsun. Emek talebi'ni belirleyen türlü değişkenler vardır: Ücret düzeyi (X1), sermaye birikimi (X2), işsiz sayısı (X3), bölgenin gelişmişlik derecesi (X4), eğitim olanakları (X5) ve diğerleri (Xn).

2. İktisatçının bir ekonomik olgu olarak emek talebini (Y) etkileyen bu değişkenlerin tümünü birden dikkate alması, aralarındaki bağlılıkları belirlemesi ve her birinin Y'yi ne ölçüde etkilediğini ortaya koyması olanaksızdır. O zaman açıklanacak olguyu etkileyen etmenlerden önemli saydığı bazılarını, hatta başlangıçta yalnızca birini seçmesi ve analizini buna göre yapması gerekir. Başka bir deyişle varsayım yapar: *Ceteris paribus* varsayımı... Bu, seçtiği değişkenler dışındaki tüm değişkenlerin -zihinsel olarak- aynı kaldığının, değişmediğinin kabul edilmesi demektir.

Demek ki bir teori (model) son derecede karmaşık olan realiteyi geçici olarak basitleştirme zorunluluğunu içerir. Model gerçek dünyanın basite indirgenmiş bir örneğidir.

Yukarıdaki örneği sürdürürsek, "emek talebi modeli" şöyle kurulabilir:

Y=f(X1,X2) veya sadece Y=f(X1)

Buna göre birinci fonksiyonda emek talebinin, ücret (X1) ve sermaye stoku (X2) tarafından, ikinci fonksiyonda ise yalnızca ücret (X1) tarafından belirlendiği varsayılmıştır.

3. Y olgusu X1, X2 değişkenleriyle belli bir ölçüde açıklandıktan sonra, *ceteris paribus* (diğer değişkenler aynı kalmak koşuluyla) varsayımı kaldırılır. Neden? Çünkü her ne kadar bir Y'ye bir açıklama getirmiş bulunuyorsak da, X3, X4 gibi değişkenler de Y yi etkilediğinden, yaptığımız açıklama eksik durumdadır. Zihnen sabit tutulan değişkenleri de analizimize dahil etmemiz gerekmektedir. Bu son aşamada sırasıyla X1, X2, ..., Xn'nin de etkili olması durumunda, Y'nin nasıl değiştiği görülmeye çalışılır. Başka bir deyişle daha önce hesaba katılmayan değişkenler de analize dahil edilerek "Y teorisi" geliştirilir, böylece Y hakkında daha mükemmel açıklamalara ulaşılır.

Açıklama, biri deneysel öbürü teorik, genelleme yoluyla yapılır. Deneysel genelleme tek tek ilişkiler hakkında yapılan genellemedir. Teorik genelleme ise, deneysel genellemenin açıklanmasında kullanılır. Hedef tüm tekil ilişkileri açıklayan genel yasalara erişmektir.

Bütün bu işlemler realitede değil zihinde yapıldığı için de, soyut düşünme açıklama sayesinde en yüksek mertebeye doğru kanat açar. Ancak ne orada, ne de daha önce somuttan kopmaz, soyut düşünme. Yol boyunca sık sık geri dönüşler yapılır. Açıklama ile elde edilen soyut bilgiler somut hallere uygulanır. Onlarla karşılaştırılır. Eğer gerekli örtüşme sağlanırsa, sorun yoktur. Gerçek bulunmuştur. Örtüşme sağlanamazsa, her şeye yeniden başlanır.

Sonuç

Bilim "soyut düşünme"nin eseridir. Soyut düşünme bilimin genellik özelliği ile yakından ilgilidir. İnsan soyut düşündüğü ölçüde bilimleri oluşturur, reel dünyayı gittikçe daha iyi anlar. Bilime olan talep de soyut düşünmeyi gerektirir. Soyut düşünme bilimin anlaşılması için de gereklidir. Türkiye'nin birçok sorununun çözülememiş olması, bunlara yenilerinin eklenmesi, yaygın soyut düşünme eksikliğinin sonucudur.

Bilimin genellik özelliği soyut düşünme ile yakından ilgilidir. Çünkü ancak "genel olan"ın bilimi olur. "Genel" olan da soyuttur. Bilimler, genellik özelliğini bilimsel yöntem sürecinde, daha onun gözlem aşamasında kazanmaya başlar. Çünkü realite uygun tekniklerle sadeleştirilir, basitleştirilir. Soyut düşünme bilimsel yöntemin açıklama aşamasında en yüksek mertebeye erişir.

Ancak tüm bunları başaran akıl, somutu unutmaz: O yüksekliklerden yere iner. Bulduğunu sınamak için.

Doğru mu, yoksa eğri mi diye...

"UYGARLIK" ÜSTÜNE

İlhan YÜCE

Sanat ve Hayat'ın 4. sayısında yayımlanan sayın Işık Kutlu'nun *Beyaz, Anglosakson, Protestan* başlıklı yazısı ile, *İnsancıl*'ın 2003/10 sayısında yayımlanan *Düzmece Uygarlığın Sonu: Barbarlık* başlıklı yazımı okuyan sayın Ali Temel Kurtaran'ın her iki yazıyı da eleştiren bir yazısı bu iki dergide yayımlandı. Kendisine teşekkür ederim ve kutlarım. Öncelikle, aynı anda, aynı ayda, böylesine düzeyli iki dergiyi birden okuduğu için kutlarım. İnsan üstüne, uygarlık üstüne, sorunlarımız üstüne düşündüğü için kutlarım. Bunları yapanlar o denli az ki.

Her iki yazıya da katıldığını belirten Sayın Kurtaran, benim yazımın yalnızca son bölümüne katılmadığını yazıyor. O bölümde yazdığım uzunca tümce (cümle) şu: *"Oysa ulusal çıkarlarımızı savunmak ve her alanda üretimimizi yükseltmek; hem emperyalizme direnmek, hem de onun alanını daraltmak anlamına gelmekte değil midir?"(1)*

Yazılarımda uzun tümce kullanmayı nedense, seviyorum. Kimin olursa olsun, toplumsal gerçekleri vurgulayan uzun tümceler, hele yapısı ustaca kurulduysa, okurken, güzel şiir tadı veriyor bana. Ama demek ki, düşüncelerimi, yeteri yetkinlik ve ustalıkla kağıda dökemiyor, anlatamıyorum. *"Buradaki tümcede anlam apaçık ortada"* diyenler olsa da, ben bu tümceyi daha "anlaşılır" yazsaydım, sayın Kurtaran yazımın bu bölümüne de katılırdı diye düşünüyorum. Hatta yazımda en çok katılacağı yerin bile burası olduğu kanısındayım. Çünkü buradaki düşünceye, görüntüde de olsa; ABD'nin emperyalist çıkarlarını ulusal çıkarlarımızdan önde tutan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan bile, IMF'nin ulusal üretimimizi çökertmek için dayattığı özelleştirme buyruklarına direnmek şöyle dursun, *"Babalar gibi satarım"* diyen Maliye Bakanı Kemal Unakıtan bile katılacaktır (Gene uzun oldu!). Bir ülkede, hiçbir ideoloji, siyasi görüş ya da parti; *"Biz ulusal çıkarlarımıza karşıyız, biz ulusal üretimimizin yükseltilmesinden yana değil, çökertilmesinden yanayız"* demez, ya da diyemez. Emperyalizmin dayattığı dış politikaları uygulayarak ulusal çıkarlara darbe üstüne darbe indirenler bile bunu demez.

Sayın Kurtaran her iki yazıya "katıldığını" belirtse de, en önemlisi, yazılardaki "uygarlık" yaklaşımına katılmıyor ve şu yargıya varıyor: *"her iki yazıda da belirtildiği gibi, medeniyet, insanlığa zulüm, yoksulluk, baskı, sömürü getirmiş.*

Az sonra ise, bu yargısını unutsa gerek, şunları yazıyor: *"Her iki yazar da, eleştirilerini, medeniyetin kendine değil, şu veya bu medeniyetin, şu veya bu zamanda yaptığı insanlık dışı uygulamalara yöneltiyorlar... Medeniyetin kendine bir itirazları yok."*

Ben, hiçbir yazımda, insanlığa zulmü, yoksulluğu, baskıyı, sömürüyü uygarlığın getirdiğini yazmadım. Sayın Işık Kutlu'nun da -yazısını okumadım- bunu dediğini sanmıyorum.Sayın Kurtaran, yazımdan, *"İnsanın insanı sömürüsünün başlamasıyla insan uygarlığı, diyebiliriz ki, başladığı sırada bitmiştir"* alıntısını yapmasına karşın, yukarıdaki çelişkili yargılara nasıl varıyor, anlayamıyorum!

Konumuz, Sayın Kurtaran'ın yazısındaki çelişkileri, bütünlükten yoksun görüşlerindeki tutarsızlıkları sayıp dökmek değil elbette. Ama uygarlık (o. "medeniyet"i kullanma yanlısı!) üzerine yazdıklarını da anmamız gerekiyor. Afrika'nın kara derili insanlarının Amerika'ya götürülüp köleleştirilmelerinin, Amerika kıtasının bulunuşundan sonraki 500 yılda yaklaşık 50 milyon Kızılderilinin soykırımlarla yok edilmelerinin eleştirilmesi üzerine, *"Bunun adına 'uygarlık' demek, en büyük kandırmacadır"* yargımı da alıntıladıktan sonra Sayın Kurtaran şunları yazıyor: *"Medeniyet budur... Medeniyet başka türlü olmaz. Medeniyetin insancılı, iyisi, halktan yana olanı olmaz. Bakalım bütün medeniyetlere, hangisi insancıl?.. Evet, insanlığa yaraşık bir durum değildir. Ama medeniyettir ve medeniyet insan doğasıyla bağdaşmaz... Medeniyetin, insanlığa karşı olan bu saldırısı, yakıp yıkması, akrebin sokması gibi, medeniyetin de karakteri gereğidir."* (2)

Sözlüklerimiz Uygarlığı Nasıl Tanımlıyor?

Kökeni Arapça olan "medeni, medenileşme, medeniyet" sözcüklerinin Dil Devremi ile dilimize kazandırılan karşılıkları; "uygar, uygarlaşma, uygarlık" sözcükleridir ve yazarlarımız başta olmak üzere toplumun büyük çoğunluğunca "medeniyet" yerine "uygar" sözcüğü ve türetmeleri kullanılmaktadır. İnsanın (yani geniş anlamda insanoğlunun), geçmişinden bugüne, ortaya koyduğu yeniliklerin, buluşların, her türden ilerlemenin ve yarattığı gü-

zelliklerin toplamı, günümüzde, uygar ya da uygarlık (medeni ya da medeniyet) kavramlarıyla karşılanmaktadır.

Dil Devrimi'ni gerçekleştiren *Türk Dil Kurumu*'nun (12 Eylül Generali Evren'in 1983'te "yeniden yapılandırdığı!" Dil Devrimi ve Türkçe karşıtı bugünkü *TDK* değil) 1969 yılı baskılı *Türkçe Sözlük*'ü, uygar ve uygarlık kavramlarını şöyle tanımlıyor:

"Uygar-Uygarlık taşıyan. Medeni.

Uygarlaşmak-Uygarlığa erişmek.

Uygarlık-İnsanların toplu olarak daha iyi bir halde yaşamaları ve tabiata hükmedebilmeleri için gösterdikleri gayretlerden çıkan sonuçların topu olup, bilim ve kültür halinde belirir. (3)

Dil Derneği'nin Türkçe Sözlük'ünde aynı kavramların karşılıkları şöyle:

"Uygar- 1.Düşün, sanat ve endüstri alanlarında çok büyük bir gelişme göstermiş olan, medenileşmiş... 2. (İnsan için) Kültürlü, eğitimli, görgü kurallarına uyan, medeni: 'Yani uygar, çağdaş bir insan olacaksınız.'

Uygarlaşmak-Uygar duruma gelmek, medenileşmek.

Uygarlık-1.Uygar olma durumu... 2. Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, düşün, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü. (4)

Ali Püsküllüoğlu, *Öz Türkçe Sözlük*'ünde bu kavramları şöyle açıklıyor:

"Uygar-1. Bilim, kültür ve dolayısıyla yaşama biçiminde gerekli bir düzeye erişmiş (kimse, toplum)...

Uygarlaşmak-Uygar hale gelmek.

Uygarlık-İnsanların doğayı yenme, toplum olarak daha iyi bir yaşama ulaşma çabalarından çıkan sonuçların tümü, ki bu da kendini bilim ve kültür olarak gösterir.

Uygarlıkçılık-Uygarlığı, genellikle Batı'yı, Batı uygarlığını benimseme ve ona ulaşmaya çabalama durumu."(5)

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi'nin tanımlamaları ise şöyle:

"Uygar- 1. İdeal uygarlık düzeyine uygun bir yaşam süren kimse.

Uygarlaşmak- Uygarlığa erişen toplumların yaşam düzeyine gelme ya da bu süreçte olmak.

Uygarlık- 1. Bazı toplumların ekonomik, siyasi, toplumsal vb. bakımından ulaştıkları ve bir ideal sayılan gelişme durumu. 2. Bir ülkenin, bir toplumun maddi, toplumsal, ahlak vb. yaşamına özgü niteliklerin bütünü." (6)

Sözlüklerdeki uygarlık tanımlamaları, benim uygarlık yaklaşımıma da, Sayın Kurtaran'ın tanımlamalarına da uymuyor. Ama insanın son 8-10 bin yıldan günümüze doğru uzanan tarihine baktığımızda görüyoruz ki, uygarlık da, tanımlamalardaki uygarlığa uymuyor. Ortada bir (hatta iki!) terslik var.

Uygar, uygarlaşma, uygarlık kavramları, tüm sözlüklerde, olumlu anlamlar içermektedir. Gündelik dildeki "uygar insan, uygar toplum, uygarlık düzeyi" tanımlamaları da, insanın, kötüden iyiye, çirkinden güzele, yanlıştan doğruya yönelik ilerlemesini, olumsuzdan olumluya doğru attığı adım ya da adımları anlatmak için kullanılmaktadır. Böylece uygar kavramının karşıt anlamlarının da, başta ilkel olmak üzere, vahşi, barbar, geri, insan öncesi, uygarlık öncesi vb. gibi olumsuz kavramlar olduğunu söyleyebiliriz.

Öyleyse, ilkel insandan uygar insana geçiş ne zaman başlamıştır? Uygar insan, ilkel insandan ne zaman ayrışır ve insan uygarlığı ne zaman başlar?

Uygarlıkta Kırılma Noktası

On, on beş bin yıl önceki ilkel insanın ilkel yaşamına kısaca bakarak günümüze doğru yaklaşalım. Milyonlarca yıllık evrim sürecinde, öteki canlılardan başarıyla ayrışıp gelen insan, yaklaşık iki milyon yıldır kullandığı taş baltayı günden güne yetkinleştirmekte, belki bir buçuk milyon yıldan bu yana ateşi bilmekte, kullanmaktadır. Yüz binlerce yıl yalnızca toplayıcılık ve avcılıkla varlığını sürdüren insan, bu dönemde ok ve yayı bulmuş, kümes hayvanları ile koyun, keçi, at, sığır, domuz gibi hayvanları evcilleştirmeye başlamış, buğday ve arpayı bulup geliştirmiş, yerleşik tarıma yönelip, hububat üretimi yanında, çeşitli meyve ve sebzeleri üretmeyi öğrenmiştir. Et, süt ve süt ürünleri, yumurta gibi besinleri, eskiye oranla daha bol ve düzenli olarak alabilmektedir. Evcilleştirdiği hayvanlardan elde ettiği kemik, boynuz, deri, yün, tüy gibi maddelerden, çeşitli gereksinmeleri doğrultusunda yararlanmaktadır. Doğal mağarasından çıkan ilkel insan, ahşap konutlar yapmaya, zamanla kentlere dönüşecek köyler oluşturmaya başlamıştır.

Daha yakın bir zamana doğru gelindiğinde ise madenler bulunur, demir bulunur. Mızrak ve ok uçlarında keskin çakmak taşları, sonra da sivri kemikler kullanılırken, şimdi metal kullanılmaktadır. Toprak, evcilleştirilmiş hayvanların çektiği demir uçlu sabanlarla sürülmektedir. İnsanın kullandığı aletler ve nesneler çeşitlenmekte, çoğalmaktadır. Çömlekçi çarkı bulunmuş, çeşitli boy ve tipte, düzgün kaplar üretilmektedir. İnsanın, mağara duvarlarına 40 bin yıldır yaptığı resimler daha yetkinleşmekte, güzelleşmektedir.

Gordon Childe, *Tarihte Neler Oldu?* adlı değerli yapıtında, MÖ 4. binlerde Türkistan ve İran'da atın, MÖ 3. binlerde Mısır'da eşek ve devenin bi-

nek ve yük hayvanı olarak kullanıldığını, yine MÖ 3. binlerde Mezopotamya'da iki ve dört tekerlekli arabaların kullanıldığını yazar.(7)

İlkel toplumun ilkel insanı, her alanda gösterdiği "insanca" ilerlemeler sayesinde, eski günlerine oranla daha bir mutlu yaşamaktadır. İnsanın her alandaki gelişme ve ilerlemesi, onun varlığına uygundur. Onun yarattığı teknik buluş ve yenilikler, onun yararına olmaktadır. İlkel insanın bulup geliştirdiği aletler, avadanlıklar ve teknoloji, onu yaratan ilkel insanla çatışmaz. Zaten bundan daha doğal ne olabilir ki?(!). İşte bu aşamadaki insan için, hiçbir ikileme düşmeden, insanın insanlığına yaraşır bir insan uygarlığının temellerini hızla atmakta olduğu ve gerçek anlamda uygarlaşma yolunda olduğu, UYGARLAŞTIĞI -bu, evrim gibi, bitimsiz bir süreçtir- söylenebilir. Onun bu aşamadaki gelişmesi, sözlüklerdeki uygarlık tanımlamalarına da uygundur.

Ancak işte tam bu aşamada insan, gelecekteki yaşamını altüst edecek olan, tüm gerçekliği tersyüz edecek olan bir sorunla(!) karşılaştı. "Artı Ürün"dü bu. O güne değin ilkel birey ya da küçük topluluk (kabile), yalnızca kendi gereksinmelerini karşılayacak denli ürün üretebilirken, geliştirdiği yeniliklerle bu üründe bir "fazlalık" ortaya çıkıyordu. Birey, tükettiğinden fazlasını üretebilir duruma gelmişti. Açıkçası bu, bolluk demekti. İnsan, bolluğa kavuşmuştu! Peki, bu durum, neden "sorun" oluyordu? Bolluk, kötü müydü? İnsan, bu bolluk içinde, daha rahat, daha mutlu yaşasındı işte!

Pandora'nın Kutusu ve Kötülüklerin Kaynağı başlıklı yazımda şöyle yazmıştım: *"Ancak hiç de böyle olmadı! Kıvanç verici çalışmanın ürünü olan bolluk ya da 'artı ürün' şimdi ilkel insanın önüne, günümüze değin çözemeyeceği bir sorun olarak dikiliyordu. Bu durumda hayvanlar ne yapardı? Yiyip içip, yan gelip yatarlar, karnı doydu mu, ötesiyle pek ilgilenmezlerdi. İnsan da böyle yapabilirdi, üstelik geri kalan zamanını, oyunlarla, gezilerle, sanatsal etkinliklerle, daha da insanlaşarak değerlendirebilirdi."* (8)

Ama öyle olmadı! İnsan emeğinin yarattığı bu bolluk, bu "artı ürün", ona el koyacak güçlüleri ve yardakçılarını yaratırken, onu üretenleri de, yavaş yavaş köleleştirecekti. İnsandaki tüm kötülüklerin kaynağı "insanın insanı sömürüsü", başlamıştı. Uygarlığın kırılma noktasıydı bu. Uygarlık yolunda insanca ilerleyen, yaratıcı ve üretken insanın yarattığı bolluk, onun mutluluk kaynağı olacağına, bu bolluğa el konması nedeniyle, acılarının kaynağına dönüşecekti. Emek, ürünü ile bağını yitirmişti.

İnsanın insanlığına uygun doğrultuda gelişen uygarlık, bu kırılmadan sonra, insanın emeğine el koyanların uygarlığı olmuştur artık. Şimdi ortaya konacak her kural, bu "el koyucular"ın çıkarları doğrultusunda olacaktır. Uygarlığın, sözlüklerdeki tanımlamalarına uygun olabilmesi için, insanın insanı sömürüsünün ortadan kalkması gerekir. Gerçek insan uygarlığı, insanın "insanlığına" yaraşır insan uygarlığı, işte o zaman başlayacaktır. Friedrich Nietzsche'nin Zerdüşt'ünün; *"İnsanlar arasında yaşamayı, hayvanlar arasında yaşamaktan daha tehlikeli buldum"* (9) dediği bir dünyayı nasıl "uygar" olarak tanımlayabiliriz? İnsan yaşamını altüst eden, insanı insanlığından uzaklaştıran, onu kendi varlığına, emeğine yabancılaştıran bu kırılmaya karşın, bu büyük olgunun öncesinin de, sonrasının da "uygarlık" diye tanımlanması, bana uygun görünmüyor. Öyleyse, insanın insanı sömürüsünün başladığı dönemden sonrasını tanımlamak için yeni bir kavram mı bulmak gerekir? Neden olmasın?

"İlkel"in Silahları Hayvanlara Yönelik.
"Uygar"ın "Modern" Silahları ise,
Yalnızca İnsana!

İnsanın insanlığına uygun doğrultuda gelişirken uygarlıkta meydana gelen bu kırılmadan sonra insanda, hayvanlarda bile görülmeyen olumsuz ve kötü özellikler belirmeye başlar. Daha önce hiçbir canlıda görülmeyen bu kötü özellikler, insanın insanı sömürüsünün "uygar!" insana "armağanı"dır!

İlkel insan yalan bilmez. Yalanın katmerlisini "uygar" insan bilir. İlkel insan, hırsın, bencilliğin ne olduğunu bilmez. Hırstan gözü dönen, hemen her aşamadaki "uygar" insandır. "Uygar" dünyamızda "uygar" kişinin edindiği servet aritmetik oranda büyürse, gözündeki hırs geometrik oranda büyür, azalmaz. İlkel insan, acımasızlığı, kıyıcılığı, şiddeti, işkenceyi, elezerliği (sadizm) bilmez. Bunları "uygar" insan yaratmıştır. Yaratmaktan öte, "uygar" insan, yarattığı bu kötülüklerle övünür durumdadır. İlkel insan, çalıştıkça, daha çok ürettikçe yaşamı güzelleşir, mutluluğu artar. "Uygar" insan, çalıştıkça, daha çok ürettikçe, pusuda bekleyen ekonomik bunalımla karşılaşır, işini yitirir, bolluk içinde yokluk çeker. İlkel insan yeni buluşlar yaptıkça yaşamı kolaylaşır. "Uygar" insanın "uygar" dünyasındaki her buluş, teknolojideki her ilerleme, onu işsiz bırakır, aç bırakır. İlkel insan savaş nedir bilmez. Elindeki taş balta, ok ve yay, hayvanları avlamak, karnını doyurmak içindir. Savaşı, insanın insanı sömürüsü yaratmıştır, "uygar" insan yaratmıştır. "Uygar" insanın yarattığı korkunç silahların tümü, yalnızca insanlar içindir. "Uygar" insanın "uygarlık tarihi" on bin yıl öncesinin ilkel insanını ürkütecektir.

Günümüz kapitalizminin de baş çelişkisi olarak süregelen "aşırı üretim" ve "üretim fazlası bunalım-

KORE ŞİİRİ

Kim Ku (1488 - 1534)

Üç Renkli Şeftali Çiçeği

Üç renkli şeftali çiçeğini gözetliyorum
Dağ ırmağından aşağı akarken.
Özgür bir insan olarak
Giysilerimle içine atlıyorum.
O çiçekleri kollarımda toplayıp
Suyun içinde zıplayıp duruyorum.

Türkçesi: Anıl MERİÇELLİ

ları" aynı "sorun"un uzantısıdır ve günümüz insanının başına sardığı sorunlar, tek sözcükle; korkunçtur. Üstelik sorun, yalnızca sömürülenin sorunu olmaktan da çıkmış, sömürüleni ve sömüreniyle üstünde yaşadığımız tek yaşam alanı olan gezegenimizi tüketecek, yok edecek boyutlara ulaşmıştır.

Yararlanılan Kaynaklar

1. İlhan Yüce, *Düzmece Uygarlığın Sonu: Barbarlık*, İnsancıl, Ekim 2003/10, sayı:156.
2. İnsancıl, Şubat 2004/2, sayı:160.
3. *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, 5.B. 1969.
4. *Türkçe Sözlük*, Cilt 2, Dil Derneği Yayınları, 1.B. Ekim 1999.
5. Ali Püsküllüoğlu, *Öz Türkçe Sözlük*, Bilgi Yayınevi, 4.B. 1975.
6. *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedesi*, Cilt 23, Milliyet Yayını.
7 Gordon Childe, *Tarihte Neler Oldu?* Çev. Alaeddin Şenel. Mete Tunçay, Odak Yayınevi, Ağustos, 1974.
8. İlhan Yüce, *Pandora'nın Kutusu ve Kötülüklerin Kaynağı*. İnsancıl, Kasım 2000/11, sayı:121.
9. Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. Turan Oflazoğlu, MEB Yayınları, 1.B. (5000 adet) 1964.

GENEL ETİKTEN TIP ETİĞİNE BİR BAKIŞ

Nil ÜSTÜNDAĞ

Gündelik yaşam içinde fark ettiğimiz; ama önemsemediğimiz, geçiştirdiğimiz problemlerimizle meslek yaşamımızda da karşılaştığımızı görürüz. Bu nedenle genel etiği kavramadan tıp etiğini uygulamak zordur. Bu diğer meslek grupları için de geçerlidir. Son yıllarda her meslek grubu kendi etik kurallarını belirlemiştir. Bunlar, baktığımızda, temelde aynı prensipleri taşımaktadırlar. Aslında önemli olan etik kavramını içselleştirip meslek yaşantımızda da bu uygulamayı sürdürmektir.

Etik bir değer sorunudur, iyiyi istemedir. Etik tartışılırken bu iyi sorunu tartışılmıştır. Örneğin Kant kayıtsız şartsız iyiyi ister; ama bu yeterli değildir. Bunu Camus'nün bir sözüyle değerlendirirsek, *"Dünyadaki kötülük hemen hemen hep, bilmemekten gelir; iyiyi isteme de aydınlaşmamışsa kötüyü isteme kadar zarar verebilir."* (1)

Etik, yaşarken doğru veya değerli eylemlerde bulunabilmedir. Bu da bir bilgi sorunudur. Hepimizin geç kalmadan, çok genç yaşta, etikle hesaplaşmamızı gerektiren bir bilgi sorunu. (2)

Genel etiği anlamak için etik ilişkiyi tüm yönleriyle anlamak gerekir. Etik ilişki: İnsanın eylemde bulunarak yaşadığı her ilişkidir. Etik ilişkinin araştırılmasında tek ipucu, tek veri kişilerin başka ilişkilerindeki ve durumlarındaki eylemleridir. Değerlerin yaşandığı bir etik ilişkiyi yeşertmek, yaşatmak bir mucizedir. Bunu bir ip üzerinde dolaşmaya alışkın iki kişinin karşılaşmasına benzetmişlerdi. Yönetilen-yönetici, patron-işçi, yurttaş-devlet, öğretmen-öğrenci gibi toplumsal ilişkiler etik ilişkilerden farklı tutulmuştur. Etik ilişkiler yaşanan gerçek ilişkilerdir. Yaşamda her eylemin arkasından başka birçok yönlü eylemler gelir, zorunlu olarak onu izler, bu döngüler sürer, birer zincir gibi birbirine halka halka eklenir. Etik ilişkiler kurulur, yaşanır, tükenir. Böylece kişinin iz bırakan veya bırakmayan bir yaşamı oluşur. Yarattığı, etkilediği, seyircisi olduğu ya da farkında olmadığı olaylar arasında bir kişi o kişi olur. (3)

Etik ilişkinin oluşmasında iki önemli duruş vardır. Biri kişinin diğer bir kişi karşısındaki eylemi, diğeri kişinin bir durum karşısındaki eylemi. Bu eylemlerin de doğru olarak yapılmasında birtakım aşamalar vardır. Bunlar kişi ile kişi ilişkisinde eylem; değerlendirme, yaşantı ve yapma aşamalarıdır. Kişinin bir durum karşısındaki eylemi de değerlendirme, tutum, yapma aşamalarından geçer.

Kişinin bir başka kişiyle ilişkisinde eylem, bir bilme etkinliği olarak üç aşamada değerlendirilirse sağlıklı yapılabilir: a) Kişiyi ne kadar tanırsak ve olan biteni ne kadar bilirsek o kadar doğru değerlendirme yaparız. b) Eylemin yapıldığı koşullarda başka eylem olanaklarının neler olduğunu düşünmemiz diğer bir aşamadır c) O eylemin insanın değeriyle ilgisinin kurulması ve eylemin insan için ifade ettiği anlamın belirlenmesi üçüncü bir aşamadır Kişinin eyleminin temelinde böyle bir değerlendirme varsa, ancak o zaman bu eylem etik bir eylemdir. (4)

Diğer bir değerlendirme tarzı da amacına götürmeyen doğru ve yanlış diye yapılan ezbere değerlendirmedir. Bu tip değerlendirmelerle insanlar eyleme değer biçerler, değer yüklerler. Böyle değerlendirmeleri genellikle bağnaz kişiler yaparlar Grupların davranışını belirleyen, değer yargılarını değer sayar, onlara üstün değeri verirler, dolayısıyla onları korumak ihtiyacını duyarlar. Grup üyeliklerini, en değerli özellikleri görürler. Doğru değerlendirme yapabilmek için koşullar da önemlidir Burada bir örnek verirsek: Karanlıkta bir şimşek çaktığında gözleri uzağı görmeye alışkın birisi karşı kıyıda belki bir dağ tepesi seçebilir Ancak bu bir tek dağ mı yoksa sıradağlardan biri mi, çorak bir dağ mı, yoksa çam ağaçlarıyla mı kaplı, bunu bir şimşekte göremez. Ama aynı yerde durup, sabır ya da inatla aynı yöne uzun süre baktığında, fırtınalar kopup, şimşekler çaktıkça, günün birinde karşı kıyının haritasını çizecek duruma gelebilir. Gün gelir, bir şimşek çaktığında, o anda yuvarlanan birkayayı seçebilecek duruma gelebilir. Bu bilinçli uyanıklık dediğimiz durumdur İnsanların birbirleriyle ilişkisinde bir eylemi doğru değerlendirebilmenin koşulları; o eylemin gerçeklik koşullarını yeterince bilmek, eylemi yapan kişiyi yeterince tanımaktır Bu tanıma sürecinde kişinin doğal bilme yetenekleri önemlidir. Bunların geliştirilmesi, genel temel eğitimiyle ilgilidir. Bir kişinin etik değerlendirme yapabil-

mesi için, kendisinin veya yakınlarının başkalarıyla olan ilişkileri üzerine teoriden hareket etmeden kafa yorması gereklidir. İnsanlarla olan ilişkilerinde kendine bakması, soru sorması, sorduğu soruyu kendini kandırmaksızın yanıtlaması gereklidir. Değerler bilgisi, insanlar arasında yaşanan ilişkilerden dolaylı olarak bunları anlatan yapıtlardan elde edilir. (5)

Bu şekilde değer ve etik değer bilincini taşıyan bir insan, bir eylem gördüğünde doğru değerlendirme yapar, bu koşullar yerine gelmeyince de susmasını bilir. Kesinlikle bir şey yapması gerekiyorsa alçakgönüllülük, haddini bilirlik gösterisi yapmaksızın değerlendirmesinin bir izlenim olduğunu ekler. Diğer insanlarsa bilmemenin verdiği güvenle kuşku duymadan yargılarda bulunurlar. Bilinçli değerlendirme çabası da her zaman değerlendirmenin doğru olmasını sağlamayabilir. Çünkü insanlar kendilerini saklarlar, dolambaçlı yollar izlerler, yalan söylerler. İnsan bazen değerli etik eylem olanağının olduğunu bile bile yalnızca doğru bir eylemde bulunmaya çalışarak kuşkulu bir şekilde kendi yaşamını etkileyen eylemi gerçekleştirir. (6)

Bütün bu yaptığımız değerlendirmelerin karşılığı yaşantıdır. Kişiler çoğu zaman, kendilerine el uzatmadan yaşamlarını sürdürürler, kendi kendilerine işkence çekerler, doyumsuzluk içinde yaşarlar. Bu insanlar yaşantılarını beğenmezler, kendileriyle savaş durumunda yaşarlar. Bu savaşa dayanamayanlar ya kendilerini yok eder ya da gerçekler konusunda kendilerini kandırarak avunurlar. Kendi yaşamlarına bakabilenlerse istedikleri gibi yaşarlar, yanlışa sapmazlar. Kendileriyle barış içinde yaşarlar. Bu benin belirlediği yaşamdır. (7)

Yaşamda değerliliğin belirlenmesinde inançlar da rol oynar. Her türlü inanç kişiseldir. Bir kişinin inancıdır. Ne var ki bir kişinin ortaya koyduğu bir inanç ortak inanma konusu haline gelebilir, hatta bazı inançların planlı bir şekilde öğretildiğini de görüyoruz. Bu ortak inançlar, ister boş olsun ister doğru, ister yanlış, doğruluğuna inanılan inanç önermeleridir. Etikte önemli olansa değerlilik inançlarıdır. (8)

Yapma, yani eylemin gerçekleştirilme aşamasında, istenerek yapılan eylemde, kişinin karar verme, neye karar verdiğini, verdiği kararla gerçekte ne yaptığını bilmesi, hedefini belirleyip, davranışta bulunması önemlidir. (9)

"Kişiler yaşadıklarıyla kendilerini ortaya koymak zorundadırlar. Yoksa insan, insan olmaktan çıkar, batan gemilerde kaçışan farelere dönerdi." (9)

Bir kişinin durum karşısındaki eylemi de etik eylemdir. Burada da durumu değerlendirmenin değişik aşamaları vardır. Bir durum karşısında eylemi açıklamak için Camus'nün *Veba*'sından örnek verirsek:

Bin dokuz yüz kırklarda, Oran kendinte bir sabah... Dr. Rieux evinden çıkarken kapıda ölü bir fareyle karşılaşır. Şaşırır. Kapıcıya haber verir. Aynı akşam ölü bir fare daha görür. Kapıcı da üç ölü fare bulduğunu söyler. Doktor, Farelerle Savaş Servisi müdürünü arar, haber verir. Servis müdürü de serviste yaklaşık elli kadar fare ölüsü bulunduğunu, durumun ciddiyeti hakkında karar veremediklerini söyler. Doktor, bu konuda onların bir şeyler yapması gerektiğini söyler. On gün sonra Oran haber ajansı bir günde 6231 fare ölüsünün toplanarak yakıldığını haber verir. On üçüncü gün 8000 fare ölüsünün toplandığı söylenir. On dördüncü gün olay ansızın kesilir. Oran halkının rahat bir soluk aldığı gün doktor, kapıcının boğazında bezeler görür Akşam görmeye gittiğinde, kapıcıyı kusarken bulur Kapıcının karnında iki siyah leke görür. Hemen Tabipler Odası başkanını arar, bir şeyler görüp görmediğini sorar. Görmemiştir. Lokal iltihaplı ateş demi, diye sorar. İki vaka görülmüştür. Ertesi gün kapıcı ölür. Kapıcının ardından yirmi kişi daha ölür. Tabipler Odası başkanına hastaların karantinaya alınmasını istediğini söyler. Tabipler Odası başkanı valiyle görüşmesini, hastalığın bulaşcı olduğuna nasıl karar verdiğini sorar. Doktorsa ölü sayısının, salgın hastalığı apaçık gösterdiğini syöler. Bu arada Dr. Rieux'un arkadaşı, yaşlı bir doktor olan, Dr. Castel gelir. Dr. Castel durumla ilgili konuşur, *"Pek tabii, Rieux, bunun ne olduğunu biliyorsun' der Castel onu görür görmez ve tahlillerin sonucunu beklediğini söyleyen Rieux ile Castel arasındaki konuşma şöyle devam eder: 'Ben, biliyorum. Tahlillere ihtiyacım yok. Meslek yaşamımın bir bölümünü Çin'de geçirdim, Paris'te bundan yirmi yıl önce bazı vakalar gördüm... Ancak onlara, tam zamanında adını takmaya cesaret edememişlerdi. Kamuoyu kutsaldır; telaşa gerek yok, özellikle telâşa. Sonra bir meslektaşın dediği gibi, 'olanaksızdır. Batıda ortadan kalktığını herkes bilir.' Evet, herkes biliyordu, ölülerin dışında. 'Hadi Rieux, ne olduğunu benim kadar siz de biliyorsunuz. 'Evet, Castel, inanılacak gibi değil, ama veba gibi görünüyor."* Bu konuşma sırasında Dr. Rieux ilk kez veba kelimesini kullanır. Kelimeyi kullanmada zorlanmasının nedeni, tüm Oranlılar gibi hazırlıksız yakalanmasıdır.

Tarihteki veba salgınlarını, vebayla ilgili bildiklerini anımsar. Yapılacak şey görülüp kabul edilmesi gerekeni kabul etmek, alınması gereken önlemleri almaktır. Önemli olan kişinin işini yapmasıdır. Gerekeni yapmasıdır. Doktor işini yapar, hastaları gezerken resmi makamları da hastalığın veba oldu-

ğuna inandırır. Önlemler aldırır. Kapıları kapanmış olan Oran'da vebayla savaşır, sonunda veba yenilir. (11)

Burada bir olay vardır, veba salgını. Bu olayı doktorun değerlendirmesi, sonra eyleme geçmesi vardır. Bir eylem karşısında değerlendirmede, bir insanın ya da bir insan grubunun durumu değerlendirilir. Değerlendirme yine birkaç aşamada yapılır. Gerçekte olanı bulma, ilgileri kurma, knedine özgü bir açıklama ve nedenlere bağlama etkinliği, bunları muhasebe etmedir. Burada doktor gerçekte hastalığın ne olduğunu araştırmış, bu konuda kurulması gereken bağlantıları kurmuştur. Sonuçta konulması gereken tanıyı koymuştur.

Yine bir durum değerlendirme tarzı, kişi değerlendirmesinde olduğu gibi, ezbere durum değerlendirmeleridir: İyi-kötü, istenen-istenmeyen gibi. Bu duruma da, *Veba*'dan örnek verebiliriz. Dr. Rieux vebaya karşı kurdukları sağlık ekiplerinde çalışması için Cottard'ı da çağırır. Cottard'ın işlediği bir suçtan ötürü sınırdışı edilmesi kararlaştırılmıştır. Veba salgını nedeniyle bu ceza uygulanamamaktadır. Vebaya karşı savaşması, kendi çıkarına karşı savaşması demektir. Vebayı kendisinin istememiş olduğunu, vebanın kendiliğinden geldiğini ve veba sayesinde güvenli bir durumda olduğunu söyler. (12) Burada Cottard'ın olay karşısındaki tutumu tamamen kişisel çıkarları doğrultusundadır.

Bir olay karşısında tutumu belirlemede kişinin kendi özel koşulları farklı derecelerde de olsa rol oynar. Farklı bölgelerde çıkan veba salgınlarında, her yerde alınan önlemler başka, ölen kişiler başkadır. Şu andaki terör için de aynı şey geçerlidir. Öldürülen kişiler, onları sevenler, tutuklayanlar, yargılayanlar, verilen cezalar başka başkadır. (13)

İnançlarda tutumu belirleme de rol oynar. Kişinin insana, yaşama, dünyanın yapısına, değerine ilişkin düşünceleri, insan haklarının gerçekleşme gerekliliğine karşı inancı önemlidir. Bir grubu ya da bir insanı sömürme genellikle bu yolla olur. Bu tip kullanmalarda değer harcamaları, değer kılığına sokulur. O grubun veya insanların onayı alınır. Böylece kişiler ve gruplar kolayca sömürülür. (14)

Yapma aşaması da üçüncü aşamadır. Değerlendirilen bir durum karşısında belirlediğimiz tutumumuzu eyleme dökmedir. Dr. Rieux hastalığın veba olduğuna karar verince, yapması gerekenler arasında, *"hem yazıp serum istemeyi hem de doktor olmayan Belediye Başkanını 'veba durumu' ilân etmeye ve bunun gerektirdiği önlemleri almaya ikna etmeyi"* görür. Hastalığın veba olduğunu kabul etmede duraksayan belediye başkanının şöyle düşünmesini sağlayarak ikna eder. Hastalık ne olursa olsun vebaymış gibi davranmak gerekir, çünkü böyle davranılmazsa kentin yarısı ölecektir.

İstenen saptanır, yapılması gereken belirlenir. Bu bilgiyle ilişkilidir. İnsanın istediği biçimde doğru olarak belirlemesi, eylemde bulunan kişinin bilgisine bağlıdır. Burada şunu açıklamak gerekiyor. Günümüzde, dünyada, çıkar çarkları bilgiyle ve bilimle dönmektedir. Ama burada değer bilgisi yok sayılmaktadır. Bizlere önce kendi çıkarımızı içgüdüsel olarak korumamız öğretilir. Sonra da bu çıkarlarımızı korurken başkalarına zarar vermemiz gerektiği söylenir. En ustaca sömürüler de bu yöntemler kullanılarak yapılır. Başkalarının durumlarını doğru saptamak ve açıklamak. Bunun için bilgilertoplanır. Hesaplar yapılır. Ve en başarılı bencil çıkar savaşları verilir. (15) Ayrıca bilgiyi kullanma sorunu da önemlidir. Herhangi bir meslekte yetişmiş gençlerin elde ettikleri bilgileri kendi kazançları uğruna yağmalamaları da etik eyleme ters düşmektedir. Doktorlar tıp fakültelerinde yüzyıllardır birçok bilim adamının emeğiyle oluşan bilgiyi ezberleyerek, ezberlerinin üzerinden para kazanmaktadırlar. Bu konuda kendi çıkarını toplum sağlığından üstün tutma, insana katkı değer yargısının tekrar gözden geçirilmesini gerektirir. (16)

Yapılanın belirlenmesi de önemli bir aşamadır. Bu değer muhasebesini yapan kişinin, belirli bir eylemi yaparken kendisine şu soruyu sorması gerekir. Bunu yapabilirim; ama ne yapmalıyım? Yine *Veba*'dan örnek verecek olursak, Dr. Rieux'un diğer bir arkadaşı, Tarrou, sağlam insanlardan oluşan bir sıvil hizmet örgütüne katılmak istediğini söyler. Doktor valiliğin bu talebine çok az gönüllü başvurusu olduğunu belirtir. Bu iş için de tutukluları düşündüklerini ekler. Bunun üzerine Tarrou, gönüllü sağlık ekipleri kurmak istediğini, bu konuda yetki verilmesini, dostlarını da bu iş için organize edeceğini söyler. Doktor bu işin ölümcül olduğunu söyleyerek onu uyarır. Tanrıya inanmadığı halde bu kararı ona verdiren şeyin ne olduğunu sorar. Tarrou, kendisini neyin beklediğini bilmediğini, şu anda yalnızca hastalar olduğunu, onları iyileştirmek gerektiğini söyler. Doktor ısrarla bu işe onu iten şeyin ne olduğunu sorar. Ahlakım belki, der Tarrou. Doktor bu kez hangi ahlak, diye sorar. O da anlama, diye yanıtlar. Veba durumundaki insanları tedavi etmek gerekmektedir. Tarrou'nun yapacağı şey, gönüllü sağlık ekipleri kurmaktır. Dostları vardır, bunu yapması gerekir. Bunu gerektiren de durumu anlamasıdır. Bu ekipleri kurar, veba ortadan kalkıncaya kadar durmadan dinlenmeden çalışarak birçok Oranlıyı vebadan korur. (17)

Bir etik ilişkide insanlar yargıç konumuna düşebilirler veya bunu üstlenebilirler. Bu durumda bilgilenme, karar verme ve yargılama aşamalarının sağlıklı yapılması gereklidir. Burada önemli olan

yapılmaması gerekenle değerlendirilen eylem arasında ilişki kurarak sonuca bakmaktır. Bu duruma örnek verecek olursak: Mongoloid, aynı zamanda dünyaya gelir gelmez yaşaması için ameliyat edilmesi zorunlu, bu ameliyat yapılmazsa ölecek olan bir bebek vardır. Ailesi bebeği ameliyet ettirmek istememektedir. Olay mahkemeye verilir. Yargıç ana babayı hapse mahkum etmiş, ayrıca çocuğun da ameliyatına karar vermiştir. Bu durum karar vermeye güzel bir örnektir. (18)

"Hesabı verilemeyecek bir yaşam, insan için yaşanmaya değmez." (Platon) (19)

Etik ilişkide bir de kendisiyle ilişkide kişi vardır. Kişi eyleminin değerini belirlemelidir: Yaptığını değerlendirirken başka ne yapabilirdim? Yapmamasını değerlendirirken ne yapabilirdim? sorusunu yanıtlamalıdır. Yani her yaptığı eylemde sorumluluk taşımalıdır. Özgürlük *"yapıp ettiklerimizle ilgili hesap verebilir durumda olduğumuzun duygusu ve yaptıklarımızın yapıcısı kendimiz olduğumuzdan sarsılmaz bir şekilde emin olmamız"*'dır. (Schonpenhauer) (20)

Bir insanın kendine karşı sorumluluk duymasında, kendisini ne olarak gördüğü çok önemlidir. Kendisi karşısında kişi: İnsanın o ana dek kendini değerlendirmesi, yaşamını değerlendirmesi, kendisiyle hesaplaşmasıdır. Bunu yaparken eylemlerine bakar· İsteyip yaptıklarına, isteyip yapamadıklarına. İkinci adım: Yaşamının özelliğini, değerini belirler, kim olduğunu belirler. Üçüncü adım: Dünyadaki yerini belirlemesi, amaçlarının değerini görmesidir. Bunların sonucunda kişi, kendisini beğenir ya da beğenmez. İkinci muhasebe, kimlik muhasebesidir. Bunun sonucunda kişi kendisine olumlu bir değer biçerse, yani bilgisini edindiği kişiyle kendi imgesi uygun düşerse, onurdenilen bilinçle karşılaşır. İmge uymazsa, kimlik krizi yaşar. Bunların hepsiyle etik kişi değerleri oluşacaktır: Dürüst, saygılı, adil, dolayısıyla özgür. Sonuçta değer insan türüne katkının bilincidir. (21)

Tıbbi etik de felsefedeki etiğe dayanır. Tıpta ahlaki davranışların felsefi açıdan temellendirilmesi anlamına gelir. Tıbbi etik bundan dolayı özel bir etik değil, felsefi durumların etiğidir. (22) Tıbbi etik hekimin günlük yaşantısında ortaya çıkan olayları kapsar. Hastanın sırrının saklanması, sağlığının korunması amacıyla yapılan uygulamaları, organ nakilleri, kürtaj, yaşam desteği kullanımı, genel anlamda sağlık politikaları, çevre konusu, sağlık hizmetine ulaşma, hizmetten yararlanma... Bunlar hekimin günlük yaşamda karşılaştığı sorunların bir bölümüdür. (23)

Hekimin hastaya bütünlüklü yaklaşımı; koruyuculuk, tedavi edicilik ve esenlendirme faaliyetinin tümünü uygularken, hekim, bir ya da birkaç etik boyutu her hasta için düşünmek ve yanıtlamak durumundadır. Tıp eğitimi sırasında bu etik ilkelerin çoğu tıbbi disiplinler içinde, hekim adayına aktarılır. Ancak hızla gelişen tıp biliminin/sanatının pek çok yeni konusu farklı düşünme, oluşturma, aktarma ve eğitimi gerektirir. (24) Bunun için de genel etiği kavramak önemlidir.

Sonuçta tıp etiğinde de kişinin karşılaştığı olaylar aynıdır. Karşısındaki kişi hasta, hastayla ilişkisi eylemi olmuştur. Aynı kuralları burada da uygulayacaktır. Kendisini tasarladığı kişiye uygun değerlendirmeler ve eylemler yapan kişi konumuna getirebilirse, hem onurlu bir insan hem de onurlu bir hekim olacaktır.

Dipnotlar:

1. Ionna Kuçuradi, *Etik*, Türk Felsefe Kurumu Yay., Ankara. 1999, *Önsöz*.
2. a.g.e., *Önsöz*.
3. a.g.e., s.4-14.
4. a.g.e., s.16-17.
5. a.g.e., s.17-22.
6. a.g.e., s.23-36.
7. a.g.e., s.38-41.
8. a.g.e., s.48-49.
9. a.g.e., s.55
10. a.g.e., s.78.
11. a.g.e., s.82-84.
12. a.g.e., s.97-98.
13. a.g.e., s.86.
14. a.g.e., s.102-106.
15. a.g.e., s.106-107.
16. Cengiz Gündoğdu, *Yıldız Güncesi*, İnsancıl Yay., İstanbul, 1999, s.160.
17. Kuçuradi, a.g.e., s.110-123.
18. a.g.e., s.132.
19. a.g.e, s.149.
20. a.g.e, s.150-166.
21. Dietrich V. Engelhart, *Tıbbın Gündelik Yaşamında* Etik, Çev. Arın Namaltürk, Nobel Tıp Yay., 2000, s.2.
22. a.g.e., Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Başkanı Dr Füsun Sayek'in sunuşu.
23. a.g.e.
24. a.g.e.

İnci AYDIN

YABANCI
(Öyküler)

5.000.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

DÜNYA SORUNLARI KARŞISINDA FELSEFE

H. Haluk ERDEM

"Sağlam bir teorik felsefe temeli olmadan dünya problemlerinin isabetli bir teşhisini yapamazsınız, uzun soluklu çözümler de öneremezsiniz. Felsefi bilgi gerçekliğe bakarak ortaya konur. Bu bilgiyle de başka olan bitenler aydınlatılır. Yeni bilgi getiren her filozof bilir bunu" •

Türkiye Felsefe Kurumu ve Uluslararası Felsefe Kuruluşları Federasyonu eski Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin üstün çabaları ile 10-17 Ağustos 2003 tarihleri arasında *"Dünya Sorunları Karşısında Felsefe"* konulu İstanbul'da toplanan 21. Dünya Felsefe Kongresi'nin birinci yılına girmek üzereyiz. Konuşmacı olarak İstanbul'da bulunduğum süre içerisinde basından da izlediğim kongreye ilişkin gazete haberlerini ve yorumlarını bir dosyada biriktirmiştim. Kütüphanemde bu dosya tekrar gözüme ilişti ve bir yıl öncesine keyifli bir yolculuğa tekrar çıktım. Bu kongrenin önemli kazanımlarını unutturmamak için bu yazıyı yazmaya karar verdim. Yüz akı ile çıkılan böylesine büyük bir organizasyonun sonuçlarını her zaman tartışmak ve en azından yıl dönümlerinde dahi olsa, usanmadan tekrar yazmak gerektiğini düşünüyorum. Bu bilgi hazinesini kitaplaştırmak, bildirileri yayımlamak amaçlardan biri olmalıdır.

Gazetelerde Kongreden Kesitler

Kongreye ilişkin ilk haberlerden biri 1 Ağustos 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinden geldi. *"Sömürüsüz bir dünya için"* başlığını atan gazete, daha önce Türkiye'den kongrelere katılan isimleri vermiş. Mehmet Ali Ayni, Bursalı İsmail Hakkı, Hans Reichenbach, Halil Nimetullah, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Şekip Tuç, Bedia Akarsu, Arda Denkel, İoanna Kuçuradi, Betül Çotuksöken ismi geçen düşünürler.

9 Ağustos 2003 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde, bir önceki gün yapılan basın toplantısının haberi yer aldı. Bu toplantıya kongre başkanı İoanna Kuçuradi ile kongreye ev sahipliği yapan Ulusal Komite'den Yusuf Örnek, Zeynep Davran ve Betül Çotuksöken katıldı. Kuçuradi, 100 yıllık bir geçmişi olan kongrenin her beş yılda bir yapıldığını, hatta bu geleneğin savaş yıllarında bile bozulmadığını dile getiriyor. Aynı tarihli Milliyet gazetesi kongre etkinliğini *"İstanbul'da felsefe zirvesi"* başlığı ile vermiş. Ayrıca Prof. İoanna Kuçuradi ile yapılan bir söyleşi de yer almış.

10 Ağustos 2003 tarihli Hürriyet gazetesinde Gila Benmayor'un *"İşte 2003 yazının starları: Eflatun ve Aristo"* yazısı ile kongrenin resmi organizasyonunu yapan Vasco Genel Müdürü Yusuf Örnek haber yapılmış. Bu konuya ilişkin haberin başlığı şöyle: *"Kongrenin organizatörü bile felsefeci"* Hilmi Yavuz'un *"Türkiye'de bir felsefe kongresi yapılmasını nasıl karşılıyorsunuz?"* sorusuna verdiği yanıt şöyle olmuş: *"Ben kendi payıma kongrelerle felsefe yapılmasında, felsefenin doğasına aykırı bir resmiyet bulmuşumdur. Nietzsche ve Wittgenstein akademik dünyanın içinde olsalar da resmiyetten uzak durdukları için büyüktürler, bana göre.*

11 Ağustos 2003 tarihli Hürriyet gazetesinin "Yakın Plan" sayfasındaki başlık *"Felsefe kongresini Sezer açtı"* idi. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer açılış konuşmasında şu sözlere yer veriyor: *"Doğu ile Batının hem coğrafya, hem de kültürel açıdan buluştuğu nokta olan bu tarihsel kentte günümüzün felsefe sorunlarının tartışılacak olması, Türkiye ve Türk felsefe geleneği için kuşkusuz büyük bir kazanç olacak, düşünce yaşamımızı zenginleştirecektir."* Cumhurbaşkanından sonra kürsüye gelen Prof. Dr. İoanna Kuçuradi konuşmasında kongrenin, ortak geleceğimizin nasıl olacağı konusunda düşünce alışverişi yapmak için bize fırsat verdiğini ve 21. yüzyıl başında felsefe ve insanlık olarak nerede durduğumuzu göstermesinin ve yeni öneriler sunmasının beklendiği vurguluyor. Cumhurbaşkanı Sezer' in Prof. Dr. Kuçuradi'nin elinden tutarak salona girmesi, basında yer alan anektodlardan biriydi. Aynı tarihli *Cumhuriyet* gazetesi de *"Demokrasinin temeli felsefe"* başlığı ile Sezer'in konuşmasına geniş yer ayırmış: *"İnsanlık bir yandan kendini geliştirip özgürleştirirken öte yandan gelişmiş toplumlarla azgelişmiş toplumlar arasında büyüyen uçurum, eşitsizlik, yoksulluk, bilgisizlik, kültürsüzleşme, bağnazlık ve bunlardan kaynaklanan terör, kültürlerarası çatışma, moral değerlerde*

çözülme gibi sorunların üstesinden gelmeye çalışmaktadır. (...) *Felsefe insanın yaşamını, değerlerini, amaçlarını sorgulamakta, varlığı bütün olarak ele almakta, temelde insanın sorgulayabilme yeteneğine dayanmaktadır.* (...) *Felsefenin geliştirdiği kuşkuculuk ve eleştirel düşünce, bilimsel düşüncenin, yenilikçi buluşların temelini oluşturmuştur. Eleştirel, sorgulayıcı ve çözümlemeci düşüncenin önem kazandığı dönemler, bilimsel üretim ve aydınlanmacı gelişmelerin önünü açmıştır. Dünya ortaçağın karanlığından, skolastik düşüncenin dar ve tutucu kalıplarından, felsefi düşüncenin sorgulayıcı ve eleştirel yaklaşımı ile çıkmıştır.*" Aynı tarihili *Sabah* gazetesi de konuya ilişkin haberinde "*Sezer'den felsefecilere DESTEK*" başlığını kullanmış. *"Kongre ilk kez Müslüman bir ülkede toplanıyor"* ara başlığını atan gazete Sezer'in *"Felsefe, insanın dogmalardan arınmasının anahtarıdır"* ifadelerine yer vermiş. Aynı tarihli Evrensel gazetesinden Bahadır Özgür'ün *"Yoksulun Felsefesi İnsan Hakları mı?"* başlıklı bir değerlendirmesi var.

12 Ağustos 2003 tarihli *Hürriyet* gazetesinin "Yakın Plan" sayfasında *"İstanbul'da Konuşan Habermas'ı Bütün Dünya İzledi"* başlığı atılmış. Habermas, konuşmasında uluslararası hukuka riayet edilmesini ve Irak'ta barışın bir an önce kurulmasını talep etmiş. Aynı tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin kongreye ilişkin başlığı "*ABD hukuk tanımıyor*" *Önay Sözer'in yönettiği "Felsefenin Rolü: Aydınlanma, Postmodern Düşünce ve Diğer Perspektifler"* başlıklı ana oturumu haberin içeriğini oluşturuyor. Oturuma Gana'dan katılan Wiredu, bugün sorunların kaynağında diyalog eksikliğinin olduğunu belirtmiş. Wiredu, bugüne kadar Avrupa'daki felsefe tarihinde siyah insanlar hakkında hiçbir şeyin söylenmediğini vurguluyor. Aynı tarihli *Milliyet* gazetesi Habermas'ın konuşmasını başlık olarak vermiş: *"Dünyayı üç yeni tehdit bekliyor..."* Filozof, bugün dünyada "suçlu devletler", "başarısız devletler" "uluslararası terörizm" olmak üzere üç tehdit oluştuğunu düşünüyor. Aynı tarihli *Radikal* gazetesinin de haberi Habermas olmuş.

13 Ağustos 2003 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin "Pencere" köşesinde İlhan Selçuk, *"Felsefe Yapmak?* " başlıklı yazısında küreselleşme ile ilgisinde Jürgen Habermas'ın birkaç saptamasına da değinmekte. Aynı gazetenin kongreyle ilgili haberi, *"Küreselleşme ve Kültürel Kimlik"* başlıklı ana oturumda konuşan Adamantia Pollis, In-Suk Cha ve Yusuf Örnek'in konuşmaları. Haberin devamı şöyle: "*Küreselleşme ve Kültürel Kimlik oturumunda konuşan Akdeniz Üniversitesi öğretim üyesi Örnek, yüzyıllardır yaşadığımız sorunun bugünkü adının küreselleşme olduğunu vurgulayarak 'küreselleşme toplumsal yapıyı geri dönülemeyecek şekilde çökertiyor' dedi. Amerikalı felsefeci Pollis ise küresel ekonomi anlayışıyla devlet otoritesinin ve çok uluslu şirketlerin gerginlik yarattığını: bu durumun ulusların etnik gruplar olarak parçalanmasına neden olduğunu belirtti.*" Gazete, *"Türkiye'de Felsefe"* konulu oturuma da yer vermiş. Aynı tarihli Radikal gazetesinde yazan Füsun Akatlı, Dünya Felsefe Kongresi'nin globalleşme, demokrasi, kültürel kimlik, terör, savaş gibi sıcak konular etrafında hararetli oturumlara sahne olduğunu belirtiyor. *"Dinamik bir atmosfer"* ve *"Türk dilli felsefe"* ara başlıklarıyla kongredeki etkinliklerden haber veriyor Aynı tarihli Hürriyet gazetesi kongre haberi olarak *"Ortadoğu, filozofları birbirine düşürdü"* başlığını yazmış. Ayrıca, Macar filozof Prof. Agnes Heller ile ilgili geniş bir haber, *"Türkiye'de Felsefe"* sempozyumu ve *"Laik Hümanizm ve Dünya Dinleri Global İnsanlık İçin Elele"* paneli sayfaya konu olan haberlerden.

14 Ağustos 2003 tarihli *Radikal* gazetesinde Füsun Akatlı'nın bir haberi, Hasan Bülent Kahraman'ın *"Felsefe(siz) sanat ve hayat"* başlıklı yazısı var. Aynı tarihli Cumhuriyet gazetesinde Arslan Kaynardağ'ın *"Başarılı Geçen Kongre"* başlığı ile çıkan bir yazısı var. Kaynardağ yazısında, bu tarihe kadar kongrede bildiri sunan bazı isimlere yer vermiş. Aynı sayfada *"Öğrencilerden Felsefe Oturumu"* başlığı ile 22. Dünya Felsefe Kongresi'nin Kore'nin başkenti Seul'de toplanacağını bildiren bir haber var. *"Eşitsizliğin Uluslarötesi Yapıları ve Sorumluluk"* konulu panele ilişkin yazı göze çarpıyor Yazıda, Meksikalı filozof Juan Gonzales'in küreselleşmenin "sadık" ideolojisinin neofaşizm olduğunu söylediği görüşü yer almış. Aynı tarihli *Hürriyet* gazetesinde.

15 Ağustos 2003 tarihli Milliyet gazetesinin başlığı *"ABD'li felsefeciden yönetime sert eleştiri."* Gazete, Amerikalı filozof Young'un, ABD'nin bir dünya diktatörlüğü olduğunu belirterek, *"bir diktatörü zayıflatmanın tek yolu onunla işbirliği yapmamaktır"* sözlerine yer vermiş. Young'la aynı oturumda konuşan Peter Singer de Bush yönetimine sert eleştiriler getirmiş. Irak savaşının 11 Eylül saldırılarından çok önce planlandığını söyleyen Singer, ABD'nin BM'nin gücünü zayıflatarak Roma imparatorluğu benzeri bir imparatorluk kurmayı amaçladığını söylüyor. Aynı tarihli *Radikal* gazetesinde Füsun Akatlı'nın haberi yer almış. *"Doğu'da ve Batı'da Etik"* Aynı tarihli *Hürriyet* gazetesi *"İnsan Hakları, Devlet ve Uluslararası Düzen"* oturumuna ilişkin bir haber vermiş. Güney Afrikalı Michael Pendlebury, küresel adalet sağlanmadan küresel demokrasiden söz etmenin mümkün olamayacağı-

nı, Iris Young, global demokrasinin kurulabilmesi için, global eşitsizliğin ortadan kaldırılmasının şart olduğunu ifade etmişler. Aynı tarihli Yeni Şafak gazetesinde çıkan haberin başlığı şöyle: *"Felsefe ABD'ye karşı"* Haberde, Singer, Pendleburg ve Young'un düşüncelerine yer verilmiş. Singer, Bush'un 11 Eylül'ü örnek göstererek, ulusal güvenlik stratejisini gündeme getirip başka ülkenin kendisine saldırma ihtimali üzerine o ülkeye saldırma hakkını savunduğunu belirterek bu görüşü eleştiriyor. Iris Young ise, 2003 Şubat ayında Irak savaşını engellemek isteyen 100 milyondan fazla insanın sokaklara döküldüğünün altını çiziyor ve kendi ülkesi olmasına rağmen ABD hegemonyasının sona ermesi gerektiğini söylüyor. Aynı sayfada Prof. Kuçuradi'nin de savaş konusundaki görüşlerine yer verilmiş. Prof. Kuçuradi şunları söylüyor: *"Kongrede ABD karşıtı çok konuşma oldu ama ABD'nin yaptıkları ortada. Ben de arkadaşlarım gibi düşünüyorum. Saddam Hüseyin'i savunmuyorum ama keşke savaş olmasaydı; Daha demokratik yöntemlerle Irak sorunu çözülseydi. Bu arada kapkaç olayıyla ilgili konuşmuyorum. Bizim amacımız farklı. Gündemde kapkaç değil, felsefe olmalı."*

16 Ağustos 2003 tarihli *Hürriyet*'in *"Toplum"* sayfasında, İstanbul doğumlu filozof Şeyla Benhabib'in kongrede yaptığı *"Demokrasi ve Geleceği. Vatandaşlık ve Sivil Toplum"* başlıklı konuşmasına yer vermiş. *"Notlar"* arasında Avustralyalı felsefeci Peter Singer'e ait haber var: (...) *Peter Singer, ABD'nin Irak'ı işgale girişmeden önceki argümanlarını kullanarak, söz gelişi Kuzey Kore'nin ABD'ye müdahaleye kalkışması durumunda uluslararası topluluğun buna ne diyeceğini sordu. ABD'nin asıl amacının BM'yi işlevsiz hale getirmek olduğunu belirten Singer, Richard Perle'in İngiliz Spectator Dergisi'ne apaçık bir biçimde, 'Saddam'la birlikte BM de çökecektir' dediğini hatırlattı."* Aynı tarihli Cumhuriyet gazetesinde, kongrenin *"Teknoloji ve Bilimdeki Yeni Gelişmeler Işığında Felsefe"* oturumuna ilişkin haber var. Oturumda Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölüm Başkanı Prof. Dr. Gürol Irzık, bilimin özelleşmesini eleştirerek, bilimin militarizme hizmet etmesini eleştiriyor. Askeri araştırmalara harcanan parayla dünyada bugün yaşanan pek çok sorundan kurtulunabileceğine işaret eden Irzık şunları söylüyor: *"Zekamız arttı, ama bilgeliğimiz ilerlemedi."*

17 Ağustos 2003 tarihli *Radikal* gazetesinde Füsun Akatlı *"Basının felsefeyle imtihanı"* başlıklı yazısında, basının bu kongreye beklenenin ötesinde ilgi göstermesinin memnuniyet verici olduğunu, ne var ki, muhabirlerin konuşmacıları tanımadıklarını, konulara yabancı kaldıklarını, önemliyi önemsizden ayırmakta, söylenenlere yorum getirmekte zorlandıklarını, bunun sorun oluşturduğunu söylüyor. Ayrıca haberinde, *"Felsefe ve Edebiyat"* oturumuna da yer vermiş. Aynı tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin kongreye ilişkin verdiği haberinin başlığı *"Felsefeciler ve eski devlet başkanları politika-felsefe ilişkisini değerlendirdiler. Dünyanın kurtuluşu barışta"* olarak seçilmiş. Haberin içeriğinde, başkanlığını Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin yaptığı Süleyman Demirel, Jelyu Jelev ve Karan Singh'in konuşmacı olarak katıldığı oturum var. Aynı sayfada *felsefe öğrencilerinin katıldığı "Yabancı Düşmanlığı, 'Kendi' ve Diğerleri"* başlıklı oturum ve Ney-Binyılların Dansı adlı gösteri haber yapılmış. Gazetede *"Türkiye'den Felsefe Geçti"* başlıklı bir haber yer alıyor. Haberde kongrenin Türkiye'deki felsefe yaşamına nasıl.bir etkisi olacağı, Türk felsefeciler tarafından değerlendirilmiş. Oruç Aruoba, felsefenin hiçbir şeyi kurtaramayacağını belirtmiş. Afşar Timuçin, kongrenin felsefe sorunlarına açıklık getirmesi açısından tutarlı bir toplantı olmadığı görüşünde. Timuçin bu konuda şunları söylemiş: *"Felsefe toplantıları genelde bir-iki gün sürer, sekiz-on kişi ile yapılır, ortada belli bir konu vardır, tartışılır Nitekim bu baharda Kocaeli Üniversitesi'nde ve arkasından Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde böyle toplantılar yaptık ve pek çok konuya aydınlık getirildi. Ama burada dünyanın her yerinden toplanmış, çeşitli diller konuşulan ve filozof oldukları söylenen ama felsefede ne yaptıkları ve adları da pek bilinmeyen insanların yüz kadar bildiriyi üst üste yığmalarıyla insanlık sorunlarını çözebileceklerini düşünmedim."* Gürol Irzık kongrenin ana temasının ve zamanlamasının çok uygun olduğunu belirtiyor. Haberde Ferda Keskin, Ferhat Taylan, Betül Çotuksöken ve Arslan Kaynardağ'ın değerlendirmelerine de yer verilmiş. Aynı tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde Leyla Tavşanoğlu'nun, kongre için İstanbul'a gelen Bulgaristan eski Cumhurbaşkanı Jelyu Jelev ile bir söyleşisi yer alıyor. Aynı tarihli *Milliyet* gazetesinden Nilüfer Oktay'ın yıllardır Amerika'da yaşayan, 21. Dünya Felsefe Kongresi için İstanbul'a gelen Şeyla Benhabib ile söyleşisi yer alıyor. Aynı tarihli *Hürriyet* gazetesi Türkiye Liseleri Felsefe Kulüpleri Platformu'nu haber olarak vermiş. Aynı tarihli *Evrensel* gazetesinin kongreyle ilgili haberinde *"Çağdaş Felsefe"* başlıklı oturumda tebliği sunan Barış Gönülşen yer almış. *"Büyük Geri Sıçrama: Belirsizlik Felsefesi"* başlıklı tebliğinde Gönülşen, günümüzde postmodernizm tarafından temsil edilen "belirsizlik felsefesi"nin, kapitalist sistemin mevcut aşaması ile bağlantılı olduğunu düşünüyor.

18 Ağustos 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesi, *"21. Dünya Felsefe Kongresi'nin dün yapılan kapanış oturumunda insan hakları konuşuldu"* başlığını atmış. Gazete, kongrenin kapanış oturumunda konuşan Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'in Türk eğitim sisteminde felsefeye daha çok önem verecekleri görüşüne yer vermiş. Çelik, bu konuda şunları söylüyor: "*Yeryüzünde etiği olmayan bir ekonomik hayat var. Biz sorgulayıcı insanlar yetiştirmek istiyoruz. Türkiye'nin çağdaşlaşma sürecinde felsefenin ve felsefi ekollerin büyük katkısı var. Atatürk'ü öncekilerden ayıran, zihninin berraklığı ve kararlılığı olmuştur*" Aynı sayfalarda, öğrenci oturumu, Macit Gökberk Felsefe Ödülü, kongrenin son gününde yapılan eyleme de yer verilmiş. Aynı tarihli *Evrensel* gazetesi ticaret etiği konusundaki oturuma yer vermiş. Haberin alt başlığı şöyle: "*21. Dünya Felsefe Kongresi'nin renkli simalarından biri, ticaret etiğine kafa yoran Prof. Donald M. Nolero idi. Nolero, 'King Kong'a benzettiği kapitalizmin 'ehlileştirilmesi' gerekliği kanısında. Ama Enron gibi şirketlerin 'En Ahlaklı Şirket' seçildiği bir ortamda, bu 'ehlileştirme' konusunda biraz umutsuzluğa kapılmış!*" Aynı tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin kongreye ilişkin haberi "**Felsefe hücre duvarlarını aşıyor**" başlığı olmuş. Haberin devamı şöyle: "*21. Dünya Felsefe Kongresi'ne sunulan ilginç bir tebliğ vardı. Tebliğin sahibi Edirne F Tipi'nde yatan Kenan Güngör'dü. Tebliği onun adına kongreye sunan ise, sağlık nedenleriyle altı aylığına cezaevinden serbest bırakılan Barış Gönülşen' di.*" Gazetede, *"Cumhuriyet'ten Okurlara"* başlıklı İbrahim Yıldız'ın köşesinde konu *"Felsefi Bakış"* olmuş. Yıldız, dün sona eren kongrenin geniş bir özetini de okurlara kitapçık olarak vermeye çalışıldığı haberini vermiş. Aynı tarihili *Radikal* gazetesi, *"Kültür/Sanat"* köşesinde, *"Gündem dünya sorunlarıydı"* başlığını atmış. Aynı tarihli Hürriyet gazetesinin konuya ilişkin haberi şöyle: "*21. Dünya Felsefe Kongresi'nin son gününde, beş farklı ülkeden altı genç felsefeci, küresel muhalefetin teorik ve pratik unsurlarını dile getirdiler. ABD'li Jen McWeeny, George W. Bush'u, 'makinelerin yükselişi' altbaşlığı ile gösterime giren Terminatör-3'e benzetirken, İngiliz David Kelly, George Orwell'ın 1984 romanında bugünleri anlattığını söyledi.*" Aynı **sayfada kongrenin kapanışı ile** ilgili **olarak şu habere yer verilmiş**: "*21. Dünya Felsefe Kongresi'nin kapanış oturumunda 'Sosyal ve Global Adaletsizlik Karşısında Felsefenin Rolü' tartışıldı. Eski Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreteri olan UNESCO Sosyal ve Beşeri Bilimler Direktörü Pierre Sane'nin başkanlık ettiği oturuma ABD'den Prof. Alan Gewirth, Avustralya'dan Prof. Peter Singer ve Türkiye'den Prof. İoanna Kuçuradi katıldı. Konuşmacılar, küresel adaletsizlik sorunu çözülmediği sürece, yeni dünya düzeninden söz edilemeyeceği görüşünde birleştiler. Konuşmacıların fikir birliği içinde oldukları bir başka konu da kongre organizasyonunun başarısıydı. Bunun için Prof. Kuçuradi'ye teşekkür eden konuşmacılar 2008'de Kore'de buluşmak için sözleştiler.*" Aynı tarihli *Milliyet* gazetesinin haberinde, Kuçuradi'nin başkanlık görevini devrettiği yazıyor. Haberin ana başlığı ise *"Kitlesel yoksulluk insan hakları ihlali"*

19 Ağustos 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinin kongreye ilişkin haber başlıkları şöyle: *"Kapitalizm kadınları iki kez eziyor"*, *"Prof. Dr. Gürol Irzık: Bilimin İslamlaştırılması son derece yanlış"*, *"Felsefe fildişi kulelerde saklanmıyor"* *"Masumiyetin iktidarı"* Kongreye katılan felsefecilerden Manjulika Gnosh, Myrto Dragona Monachou, Purabi Ghosh Roy ve Peter Kemp ile yapılan söyleşiler var. Peter Kemp şunları söylemiş: "*Farklı ülkelerde çalıştım, Paul Ricoeur'un öğrencisi oldum. Farklı teknolojilerle çevrili bir yaşam konusu, nasıl daha iyi olabileceği sorusu ilgimi çekmeye başladı. Tıp, iletişim ve bilgisayarlar teknolojisi... 'Teknoloji etiği...' Bence, bu kongreye son derece önemli konuşmacılar katılıyor. Beni özellikle mutlu eden bir şey de toplumsal konuların incelenmesi. 'Politik Felsefe' de çok önemli, burada 'insan hakları' gibi birçok konunun tartışılması da çok güzel.*"

26 Eylül 2003 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi, içeriğini felsefe kongresi olarak belirlediği *"Cumhuriyet Felsefe"* ekini gazete ile birlikte ücretsiz olarak okurlarına armağan etmiş. Ek dergide, İlhan Selçuk'un *"Felsefeyle Mayalanan Cumhuriyet"* başlıklı yazısı var. Dergide ayrıca, Yücel Kayıran'ın *"Cumhuriyet: Yeniden Doğuş"* Cemal Güzel'in *"Türkiye'de Etkili Olan Akımlar"*, Betül Çotuksöken'in "*Türkiye'de Felsefe Cumhuriyet'le Etkinleşti*", Hülya Yetişken'in *"Felsefi Etiğin Önemi ve Rolü"*, Nuran Direk'in *"Çocukların İlgi ve Merakları İzlenmeli"*, Alp Ercan Güneşoğlu'nun *"Felsefi Bakışla Yazının Konumu"* başlıklı yazıları ile Türkiye Felsefe Kurumu, Dünya Felsefe Kongreleri: Türkiye'den Katılımlar, Felsefe demokrasinin temeli. Amerika hukuk tanımıyor, Hedef daha çok demokrasi, Yücel Kayıran'ın İoanna Kuçuradi ile Söyleşisi, Gençler Bilinçli, Yoksulluk ve Eşitsizlik konulu **yazılar** yer alıyor.

Çeşitli tarihli, farklı gazetelerden köşe yazarları, köşelerinde Dünya Kongresi'ni ve felsefeyi konu edindiler. *"Dünya'da Bugün"* köşesinde Ali Sırmen, *"Tehafüt-ül Felasife"*, *"Sıfır Noktası"* köşesinde Oral Çalışlar, *"Amerikan Filozofları, Avrupa Filozofları"*, *"Defne Gölgesi"* köşesinde Turgay Fişekçi, *"Hayatımızdaki Felsefe"*, *"Esintiler"* köşesinde

Zeynep Oral *"Felsefecinin Rolü"*, *"Bakış"* köşesinde Doğan Hızlan *"Felsefeciler Anadolu'nun sesini coşkusunu seyrettiler"* ve *"Felsefe Kuyruğu"*, *"Tersi Yüzü"* köşesinde Özdemir İnce *"Gerçek aydın halktan kopar kopmalıdır"*, Türker Alkan *"Zamane gençliği zorda"*, *"Al Gözüm Seyreyle"* köşesinde Işıl Özgentürk *"Eflatun ve Aristo Günleri"*, *"Bir Bakıma"* köşesinde Server Tanilli, *"Felsefe Dünyaya Seslenecek"*, *"Kedi Gözü"* köşesinde Vecdi Sayar *"Yerelden Evrensele"*, Mine G. Kırıkkanat *"Adonis diyor ki..."* Ferhat Taylan *"Felsefenin Genç Sesleri"* başlıkları ile farklı konulara değinmişler. Oral, yazısında, Filistinli bilim adamı, Al Quds Üniversitesi Rektörü Sari Nusseibeh'a, öğrenci oturumuna, Avusturyalı Birgit Langenberger'e ilişkin düşüncelerini dile getirmiş. Özgentürk, Prof. Kuçuradi'nin şu sözlerine yer vermiş: *"Çocukların da, büyüklerin de felsefenin önemini görebilmeleri için, kendi hayatlarıyla bir şekilde bağlantı kurmaları gerekir. Siz dinlediğiniz şeyi hayatınızla bağlantı içine sokmazsanız, önemini göremezsiniz. Bir kulaktan girer, bir kulaktan çıkar."* Alkan yazısında geçerliliğini şimdi de sürdüren bir durumu işaret ediyor: *"Geçenlerde anlı şanlı bir felsefe kongresi yapıldı, hepimiz felsefeci kesildik, felsefenin ne kadar güzel bir şey olduğunu yazdık, döktük. Ama felsefe bölümü mezunu gençlere yıllardır iş verilmiyor, bunu nedense unuttuk."* Sayar'ın kongreye ilişkin değerlendirmesinde şu nokta dikkat çekiyor: *"Felsefeciler, küreselleşmenin olumsuz yanlarına karşı en güçlü savunma mekanizmasının, gene küresel bir yaklaşımla, dünya kültürleri arasında eşitlik temeline dayalı (yani kültürel hegemonyayı reddeden) bir diyalogla sağlanabileceği görüşünde birleşiyor."* Fişekçi, yazısında, Prof. Kuçuradi'nin şu sözlerinden alıntı yapmış: *"Eğer dünya insanlarının üçte biri, Birleşmiş Milletler'in verilerine göre bir dolarla geçinmek zorundaysa, bu durum insan olan herkes için etik bir problemdir. Eğer dünyanın dört bucağında genç insanlar intihar ederek başkalarını öldürüyorsa, bunu üzerinde kara kara düşünmek gerekiyor. Bunların olmamasını istiyorsak, insan haklarını ulusal ve uluslararası düzeyde korumamız, onların önüne başka hiçbir şey geçirmememiz gerekiyor. Bu gerekliliği felsefe, insan haklarının ne olduğunun bilgisini ortaya koymakla gösteriyor. İnsan haklarının ne olduğunu biliyorsak, yani bu felsefi bilgiye sahipsek, Bingöl'de ölen bunca çocuğun okul binasına oturma izni verenin yalnız bir görev suistimali yapmadığının, bir insan hakkı ihlali de yaptığının farkına varabiliyoruz."* Prof. Uluğ Nutku'nun *Cumhuriyet* gazetesi için Ganalı filozof Wiredu ile yaptığı söyleşide Wiredu'nun söyledikleri düşünmeye değer. Nutku'nun *"Bay Wiredu sizce bugün başlıca dünya sorunu nedir?"* sorusuna yanıtı şöyle: *"İç içe geçmiş, ama ayrı ayrı da çözümlenebilecek iki sorunu öne sürebilirim. Birincisi şiddet sorunudur, hem ulusal hem de uluslararası ölçeklerde. Diğeri fakirlik, açlık sorunudur. Dünyada eşitsizlikler dağılımı var. Bu maddi eşitsizlikler, eşitsiz, haksız güç ve iktidar dağılmasının temelidir"* Wiredu, sorunların çözümünü diyalogda görüyor

Kongre süresince basına yansımayan 5. Uluslararası Jaspers Konferansı'na ilişkin kısaca bilgiler de vermek istiyorum. Bu konferansa Türkiye'den Nebil Reyhani ve H. Haluk Erdem konuşmacı, Yusuf Örnek oturum başkanı olarak katıldı Konferansa, Gerhard Knauss, Richard Wisser, Andreas Cesana, Leonard H. Ehrlich gibi Jaspers felsefesinin ünlü isimleri katıldı. Konferansta, Karl Jaspers'in siyaset, etik, kültürlerarası iletişim, dünya felsefesi gibi pek çok farklı alanda görüşleri tartışıldı. Bu etkinlik, Uluslararası Jaspers Kurumları Derneği'nce düzenlendi. Konferansta Nebil Reyhani (Muğla Üniversitesi Felsefe Bölümü), *"Jaspers'in Politik-tarih Düşüncesinde Kant'çı Kökler"* H. Haluk Erdem (Gazi Üniversitesi Felsefe Grubu Eğitimi), *"Jaspers'in Dünya Felsefesi ve Evrensel İletişim İçin Anlamı"* başlıklı bildirilerini sundular.

Bazı Dergilerden Kesitler

O tarihlerde edinebildiğim dergilerde de kongreye ilişkin dosya yazıları yer aldı. Ağustos 2003 tarihli *Adam Sanat* dergisi, konuya geniş yer ayırarak *"Dünya Sorunları İçinde Felsefe"* başlıklı bir sayı yaptı. Bu sayıda, Prof. Kuçuradi ile yapılmış bir söyleşi ile, Abdullah Kaygı, Sinan Özbek, Zeynep Direk, Harun Tepe gibi felsefecilerin yazıları yer alıyor. Aynı tarihli *Bilim ve Ütopya* dergisinde Yaman Örs'ün *"Felsefe Kongreleri ve Bilimsel Felsefe"* başlıklı yazısı ile Ruken Kızıler'in Prof. İoanna Kuçuradi ile yaptığı bir söyleşi yer alıyor. Aynı tarihli *Varlık* dergisinde konuyla ilgili olarak, Prof. Kuçuradi ve Konuralp İren ile yapılan söyleşi ve Yücel Kayıran'ın *"Dünya Sorunları Karşısında Felsefe"* İsmail H. Demirdöven'in *"Dünya Sorunu Dediğimiz Zaman"* başlıklı yazıları ile çeşitli dosyalar yer alıyor. Eylül 2003 tarihli Varlık dergisinde Yücel Kayıran *"Komünizmden Sonra Dünya, Marksizmden Sonra Felsefe"* başlıklı kongre değerlendirmesi yer alıyor. Aynı tarihli *Gösteri* dergisi, kongreyi özel bir dosya olarak sayfalarına taşımış. Kurtuluş Dinçer'in *"Bugün yaşadığımız sorunlardan hangileri, size göre bir dünya problemidir. Felsefe, bu sorunlara ne gibi bir çözüm getirebilir? Örneğin, Hermeneutik felsefe bu konuda bize nasıl yardımcı olur? Bir bilim felsefecisi olarak bu konuda neler söylemek istersiniz?"* sorusuna verdiği yanıt şöyle ol-

muş: *"Kongre boyunca bu soru çok soruldu. Verilen cevaplar birbirine çok yakındı: Yoksulluk, eşitsizlik, adaletsizlik, terör, çevre sorunları...(...) Bence dünya sorunlarına çözüm bulmak felsefenin görevi değil. Hiçbir şeye kurtarıcı diye sarılmamak gerekir. (...) Felsefenin dünya sorunlarının çözümüne nasıl bir 'katkısı' olabilir? Sorun diye sayılanları düşünün! Eşitsizlik ya da adaletsizlik nedir? Bu kavramların açıklığa kavuşturulmasıdır felsefeden beklenmesi gereken. Felsefe ayrımlar yapan, ilkler ve ilkeler üzerine düşünen, bütünü ve bütünlüğü görmeye çalışan bir etkinlik olarak yalnızca meslekten felsefecilerin işi değildir. Felsefi bakış herkesçe kazanılabilir. Eğitimin amacı herkese felsefi bakış kazandırmak olursa dünya sorunlarıyla hep birlikte baş edebiliriz. Felsefi hermeneutik'e gelince... Bu disiplin bize başkasından, yabancı olandan, ben olmayandan korkmamamız gerektiğini öğretiyor."* Aynı tarihli *Evrensel Kültür* dergisi, kongreye özel bir bölüm ayırmış. Başlık: *"Küreselleşme Felsefesini Arıyor"* Aydın Çubukçu, İhsan Çaralan, Nuray Sancar, Özge Yiğit ve Bahadır Özgür kongreye ilişkin değerlendirmeler yapmış. Çubukçu, Habermas'ı, kafa karışıklığını derinleştirdiği, küreselleşmenin onanması için yeni olanaklar sunduğu ve küreselleşmenin 'kendi bilinci' nin temellerini attığı için eleştiriyor. Aslında kongreye sunulan bildiriler arasında felsefi anlamda önemli, yeni tartışmalar yaratmaya aday pek çok bildiri bulunmasına rağmen Habermas ismi ön plana geçti. Çaralan, *"Dünya Felsefe Kongresi'nde Habermas Ağırlığı"* başlıklı yazısında, Prof. İoanna Kuçuradi'nin ve Habermas'ın bazı kavramları (terör, güvenlik sorunu, devletlerin bağımsız savaş ilan etme hakkı gibi) dünyayı yöneten güç odaklarının, en başta da Amerika'nın, istediği gibi ortaya koyduklarını iddia etmiş. Sancar, kongrenin emperyalizmin yeni dünya düzeninin temel söylemlerini yeniden üretip tartıştığını düşünüyor. Dergide ayrıca Venezuelalı felsefeci Prof. Dr. Antonio Perez Estevez ile yapılan bir söyleşi yer alıyor. Dergilerden vermek istediğim son haber Aralık 2003 tarihli *MilliyetSanat*'tan olacak. *"Felsefe, Kuçuradi ve Ödül"* başlıklı haberde şunlar yer alıyor: *"Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi, UNESCO tarafından 2003 Felsefe Ödülü ile onurlandırıldı. 2003 Eylül (Ağustos olacak) İstanbul'da düzenlenen Dünya Felsefe Kongresi'nin başarılı bir şekilde yapılmasına katkısı ve bu alandaki bilimsel çalışmalarından dolayı ödüle layık görülen Kuçuradi, 'Felsefenin artık sırça köşklerde kalmaması gerekiyor. Dünyayı daha iyi tanımada, barış ve sevgi dolu bir dünya yaratılmasında felsefenin daha fazla ön plana çıkması gerekiyor' diyor."*

Sonuç

Haberlerin ve yorumların bu kadarla kaldığını söylemek elbette mümkün değildir. Hemen hemen bütün gazeteler, kongre ile ilgili yazılar yazdılar. Etkinlik bildirileri, *Özetler* kitapçığı olarak çıktı. Ayrıca etkinlik programının tamamı da var. Kongreye ilişkin bütün haberleri burada yazmak mümkün değildir. Türkiye Felsefe Kurumu'nun arşivleri ve internet bilgileri boşlukları doldurabilir. Bu kongreden bu zamana kadar nelerin değiştiğini düşünmek gerekiyor. Düşünülmesi gereken en önemli nokta, felsefenin eğitimimizde hak ettiği yeri alıp almadığıdır. Felsefenin tüm zihniyetlerde yaygınlaşması bana göre önemlidir. Günümüzde felsefenin durumu nedir? ve felsefe Türkiye'nin sorunlarına çözümler önerebiliyor mu? Bu iki soruyu tartışmaya açmak istiyorum. Felsefe için daha fazlasını yapmak elimizde. Milli Eğitim Bakanlığı'nın felsefe öğretmeni atama politikasından, üniversitelerimizde özellikle de eğitim fakültelerinde felsefenin rolünün gereğini yapmaya kadar pek çok noktada ele alınabilecek bir sorun olarak görünüyor. Eğitim fakültelerinde, göze çarpan en açık durum, eğitimin ve müfredat programlarının maalesef felsefe ile ilgisinin neredeyse kurulmamasıdır. Bu durumun yarattığı sorunlar artık görülebilmeli ve samimi çözüm önerileri getirilebilmelidir. Gerçekten doğru işenen bir felsefe eğitiminin zihniyetlerde reform yaratabileceğine hiç kuşkum yok. Felsefe eğitimine ilişkin, Sezer'in kongrede söyledikleri ile çalışmamızı bitirelim: *"Felsefe yaşamımızın bugünkü düzeyini yeterli bulmuyoruz. Ortaöğretim düzeyinde felsefe eğitimine daha geniş yer verilmesi ve felsefenin okulda başlaması önem taşımaktadır. Çağdaş bir felsefe eğitimi gençlerimize yeni ufuklar açacak, daha güçlü bir tarih, toplum ve yurttaşlık bilinci kazandıracaktır. Gençlerimize özgür düşüncenin anahtarını vermek zorundayız."*

*Prof. Dr. İoanna Kuçuradi ile yapılan söyleşiden, Adam Sanat, Ağustos 2003, s. 18.

İletişim için: halukerdem@mynet.com
haluk@gazi.edu.tr

Farenin Ölüm Baladı
Şiir
İsmet Alıcı
3.000.000 TL.

İnsancıl Yayınları

TERÖR: KİMDEN? NEDEN? NASIL? (V)

Temel DEMİRER

V. Ayrım: Terör İmalat Merkezi Olarak ABD İcraatları

"Eğer Soğuk Savaş olmaz ise Amerikalı olmanın anlamı nedir?"(164)

Ömer Laçiner, "ABD'nin XXI. yüzyılın ilk on yıllarının bir 'terörizmle mücadele dönemi' olacağını ilan eden devlet politikasının, ABD'nin dünya üzerindeki hegemonyasını pekiştirmek, olabildiğince kalıcılaştırmak, bir postmodern imparatorluk, bir Pax-Americana düzeni tesis etmek amacına matûf olduğu noktası -ve gerçeği- üzerinde yeterince duruldu."(165) dese de; (neden "postmodern" olduğu hâlâ "meçhul" olan!) ABD imparatorluğu yeterince sergilenip, yığınların bilincinde ve vicdanında mahkûm edilememiştir...

Kendine karşı olan her şeyi "terör listeleri"yle namlusunun hedefine, atış menziline sokan ABD İmparatorluğu çocuk katili(166) bir terör rejimidir...

ABD'NİN ULUSLARARASI TERÖR LİSTELERİNDEKİ ÖRGÜTLER

1. Ebu Nidal Örgütü, Filistin
2. Ebu Seyyaf Grubu, Filipinler
3. El Aksa Tugayları, Filistin
4. Esbat el Ensar, Filistin
5. Silahlı İslâmcı Grubu FIS, Cezayir
6. Selefi Grup, Cezayir
7. Aum Shinrikyo, Japonya
8. ETA, İspanya
9. Cemiyetü'l Islâmiye, Mısır
10. HAMAS, Filistin
11. Harekût'l Mücahidin, Pakistan
12. Hizbullah, Lübnan
13. Doğu Türkistan İslâmi Hâreketi, Türkıstan
14. Japon Kızıl Ordusu, Japonya
15. Özbekistan İslâm Hâreketi, Özbekistan
16. El Cihad, Mısır
17. Kach Kahane Chai, İsrail
18. PKK, Türkiye
19. Ealam Tamil Kaplanları, Sri Lanka
20. Mücahidin el Halk Örgütü, İran
21. ELN, Kolombiya
22. Filistin İslâmi Cihad, Filistin
23. Filistin'in Özgürlüğü İçin Halk Cephesi, Filistin
24. Filistin'in Özgürlüğü İçin Halk Cephesi-Genel Kumandanlık, Filistin
25. El Kaide, Afganistan
26. Devrimci Ordu Güçleri FARC, Kolombiya
27. 17 Kasım, Yunanistan
28. DHKP-C Türkiye
29. Aydınlık Yol, Peru
30. Tupac Amaru Devremci Hareketi, Peru
31. Alex Bancayao Tugayları, Filipinler
32. Rwanda Özgürlük Ordusu ALIR, Ruanda
33. İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun Devamı CIRA, Kuzey İrlanda
34. 1 Ekim Antifaşist Direniş Grubu-GRAPO, Ispanya
35. İrlanda Cumhuriyet Ordusu IRA, Kuzey İrlanda
36. Lashkar e Tayyiba, Pakıstan
37. Lashkar i Jhangvi, Pakıstan
38. Moro İslâmi Özgürlük Cephesi, Filipinler
39. Sadık Gönüllü Güçleri LVF, İrlanda
40. Yeni Halk Ordusu, Filipinler
41. Orange Gönüllüleri, Kuzey İrlanda
42. Gangsterliğe ve Uyuşturucuya Karşı Olanlar PAGAD, Güney Afrika
43. Gerçek IRA, Kuzey İrlanda
44. Kızıl El Savunucuları RHD, Kuzey İrlanda
45. Devrimci Birleşik Cephe RUF, Sierra Leone
46. Birleşık Savunma Güçleri AUC, Kolombiya
47. El Tekfir ve'l Hicra, Cezayır
48. Babbar Halsa, Keşmır
49. Muhammed'in Ordusu, Keşmır
50. Kutsal Toprakları Geliştirme Vakfı, İsrail
51. Uluslararası Sih Gençlik Federasyonu, Hindistan
52. Devrimci Çekirdek Epanastatiki Pirines, Yunanistan
53. Ulster Özgürlük Savaşçıları, İrlanda

V.1) "ABD" Deyince

"Emperyalizmin kalıcı müttefiki değil, kalıcı çıkarları olur."(167)

"Bugün ABD tarafından teröre destek vermekle suçlanan ülkeler İran, Irak, Suriye, Libya, Küba, Kuzey Kore ve Sudan'dır. Bunlardan İran, Irak ve Kuzey Kore 2002 Ocak'ından beri 'şer mihveri' (axis of evil) adı altında hedef tahtası yapılmış durumda.

Bunun dışında Afganistan, Kolombiya, Endonezya, Lübnan, Filistin, Gürcistan, Filipinler, Somali ve Yemen'in otorite boşluğu yüzünden terörist örgütler için uygun zemin oluşturduğu iddia ediliyor. Buna karşılık bazı çevreler de Rusya'nın Çeçenis-

tan'da, ABD'nin Afganistan ve Irak'ta, İsrail'in Filistin'de yürüttüğü savaşı devlet terörünün en açık örneği sayıyorlar.

Gerçekten de 1946 yılında Panama'da kurulan, 1984'ten bu yana ABD'nin Georgia eyaletindeki Fort Benning şehrinde faaliyet gösteren bir okul, ABD'nin devlet terörünü başka ülkelere ihraç ettiğini düşündüren bir sicile sahip. Bu 'sözde' okulda bugüne dek Orta ve Güney Amerika'dan gelen 60 bin asker ve polis eğitilmiştir. SOA'nın mezunları arasında Bolivya'nın kanlı diktatörü H. Banzer Suarez, Guatemala'nın gizli servis şefi general Manuel A. Callejas y Callejas, Guatemala Başbakanı J. E. Rios Montt, El Salvador'da yüzlerce kişiyi öldüren paramiliter sağcı bir örgütün lideri Roberto D'Aubuisson, Panama'nın uyuşturucu kaçakçısı Devlet Başkanı Manuel Noriega, Honduras'ta '3-16' adlı bir ölüm mangasının şefi general Lois A. Discua, Haiti diktatörü General Raoul Cedras, Arjantin diktatörü L. Galtieri vardır.

Okulun 1994 yılında *Covert Action* adlı dergiye sızan ders programında işkence, tedhiş, psikolojik savaş, imha hareketleri gibi 'faydalı' dersler görülmeşi üzerine ABD hükümeti uzun süre sessiz kalmıştır. 1996'da baskılara dayanamayan Pentagon sözcüsü Michael Doubleday okulda 1982-1991 yılları arasında Latin Amerikalı polis ve askerlerin eğitildiğini kabul etti ancak (Baba) Bush'un 'ders programındaki hataları' giderdiğini ileri sürdü. Doubleday'a göre 'Bu artık antik dönemde kalmış bir hikaye' idi.

Halbuki okul faaliyetlerine devam ediyor. Nitekim 17 Ocak 2001'de ABD Savunma Bakanlığı'nın tavsiyesi ile adı 'The Western Hemisphere Institute for Security Cooperation' olarak değiştirildi. Amaç kamuoyu baskısından kurtulmaktı. 1990 yılından beri okulu takibe alan Amerikan sivil toplum hâreketi SOA Watch'ın açıklamalarına bakılırsa okulda Latin Amerika için devlet teröristlerinin yetiştirilmesine devam ediliyor."(168)

SOA'ları yaratan ABD "SSCB'ye karşı geliştirdiği ve 'Yeşil Kuşak' adını alan proje, bugünkü İslâmcı terör örgütlerinin oluşumunda ciddi rol oynadı...

Washington Post gazetesinde 23 Mart 2002'de yayımlanan bir haberden anlaşıldığına göre ABD yönetiminin Afganistan'daki müdahalesi sadece askeri eğitimle sınırlı değildi. Ülkede İslâmi bir yönetimin kurulmasını kendine şiar edinmiş olan ABD Nebraska Üniversitesi'ne Afganistan okullarında kullanılmak üzere ders kitapları hazırlanması görevini vermişti.

Agency for International Developement (AID) adlı kuruluş tarafından 6.5 milyon dolarla finanse edilen ve Pakistan'ın Peşaver kentinde basılan 10 milyon kitap, görenlere bakılırsa ellerinde modern silahlarla Sovyet hedeflerine saldıran 'kahraman mücahitleri' gösteren resimleri ile dikkat çekiyordu. Ancak kitapları gören bir Pakistanlı öğretmene göre 'metinler çok daha vahimdi. Habere göre bu kitaplar hâlâ Afganistan'daki okullarda kullanılıyor."(169)

Bu çerçevede "Usame Bin Ladin, 'Yeşil Kuşak Projesi'nin öne çıkardığı en ünlü isim. Örgütü Kaide için de 'yeni tip köktendinci örgüt' deniliyor; aslında, farklı örgütlerden oluşan bir konfederasyon olduğu sanılıyor.

1982-1992 arasında 50 İslâm ülkesinden yaklaşık 35 bin Müslüman'ın Afganistan'ın Peşaver yakınlarındaki kamplarda ABD ve Pakistalılarca eğitildiği sanılır.

Bugün 'El Kaide' adlı örgütüyle dünyaya korku salan Usame Bin Ladin bunların en ünlüsüdür. Afganistan'da savaştan sonra başbakan olan köktendinci Gülbeddin Hikmetyar'ın sadık adamlarından Nur Emin'in tabiriyle Afganistan'daki bu cihat üniversitelerinde yetişen Usame Bin Ladin'in 1980'li yıllarda Afganistan-Pakistan sınırındaki Hayber Geçidi yakınlarında konakladığı, 1984'te Abdullah Azzam adlı din adamı ile birlikte Pakistan gizli servisinin eğitimlerini yönettiği söyleniyor.

Son zamanlara dek Bin Ladin'in CIA ile ilişkileri kesinlikle reddediliyordu. Ancak 1998'de Kenya'daki bir askeri üsse yöneltilen saldırılarda kullanılan silahların Amerika'nın Tenessee eyaletinde üretildiği ve 1989 yılında ABD tarafından Bin Ladin'in ekibine verilenler arasında olduğu kanıtlandıktan sonra buna karşı çıkmak çok kolay olmadı. CIA'e göre 1955 doğumlu olan Bin Ladin, Suudi Arabistanlı zengin bir mühendis ve işadamı. Kendi ülkesinden 4000 mücahidin de Afganistan'daki kamplara gelmesine ön ayak olmuş, aynı zamanda ülkesi ile köktendinci liderler arasında ilişkileri sağlamış. İlk kurulduğunda ana hedefi sadece Suudi Arabistan'daki ABD askeri varlığına son vermek olan El Kaide, Filistin meselesine ilk kez 1996'da Çeçenya, Kosova, Keşmir ve Somali'nin ardından değiniliyordu.

Örgütün konuyu ön cepheye taşıması ise ancak 1998'de gerçekleşti. Son İstanbul olaylarından sonra yayımlanan bildiride Filistin ve Keşmir birlikte anılıyordu.

İslâm araştırmacısı Olivier Roy'un tanımıyla 'savaşını ülkesiz bir alanda ve küreselleşen dünyaya karşı veren yeni tip köktendinci bir örgüt olan' El Kaide'nin değişik terör örgütlerinden oluşan bir çeşit konfederasyon olduğu sanılıyor. Hatta bağımsız terör örgütlerinin projelerinin beğenildiği takdirde El

Kaide 'markası' ile eyleme konulduğunu düşünenler bile var.

Bu bağlantıların ağırlıklı olarak uydu iletişimi ve internet teknolojileri ile sağlandığı ileri sürülüyor. El Kaide konfederasyonuna bağlı terör örgütleri arasında Mısır İslâmi Cihad'ı ile Cemiyetü'l-İslâmiye adlı örgüt, Libya İslâmcı Mücadele Grubu, Yemen'de faaliyet gösteren Aden İslâmcı Ordusu, Keşmir'deki Laşkar e Tayyiba ve Jaish e Muhammed örgütleri, Özbekistan İslâmi Hâreketi, Cezayir'de faaliyet gösteren Silahlı İslâmcı Grubu (GIA) ve Selefi Grubu, Endenozya'daki Ebu Seyyaf örgütü var. Bu örgütlerin hepsi de İslâm'ın Sünni kanadından geliyor. Ancak El Kaide'nin son zamanlarda ünlü Şii terör örgütü Lübnan Hizbullahı ile de ilişki kurduğu sanılıyor."(170)

Özetle ve özellikle terörist ABD'nin egemenliğini pekiştiren terör için yapamayacağı hiçbir şey yoktur...

İşte bunun (şimdilik!) "son örneği" "İlk kez Robert Fisk yazdı, Irak'ta: 'çok rahatsız edici yeni bir olgu, yüzlerini örten siyah başlıklı silahlı adamların sahneye çıkmasıdır. Amerikalılar için çalışarak aramalara, Bağdat'ın kuzeyindeki yol kontrol noktalarındaki denetimlere katılıyorlar... Askeri üniforma giyiyorlar, ama yüzlerini gizliyorlar, ne bağlı oldukları birimleri gösteren işaret var üniformalarında ne de bir rütbe işareti... Aynı adamlar şimdi Bağdat sokaklarında da belirmeye başladılar.'(171) On gün sonra Fisk yeni bilgiler de aktardı: 'Siyah başlıklı adamlar Saddam'ın subaylarını infaz ediyorlar!'(172)

Bu konuyu biraz araştırınca karşıma tüyler ürpertici bir görüntü çıktı: Irak'ta gelişen direnişi bir türlü denetim altına alamayan Bush yönetimi Vietnam, El Salvador, Guatemala, Honduras gibi bölgelerde geliştirdiği ve uygaladığı 'infaz mangaları' taktiğini şimdi Irak'ta uygulamaya başladı: Resmen varlığı kabul edilmeyen gizli, yasadışı paramiliter bir örgüt, 'yargısız infazlarla' rejim/işgal muhaliflerini imha ediyor!

'İnfaz mangaları' ilk kez, ABD'nin onayıyla 1960'larda Latin Amerika askeri diktatörlüklerinin sol eğilimli köylü ayaklanmalarını bastırma taktiklerinin bir parçası olarak ortaya çıktı; Vietnam Savaşı sırasında Phonix harekâtı adıyla rejim muhaliflerinin imha edilmesinde kullanıldı. Reagan 1980'lerde Guatemala'da, El Salvador ve Honduras'ta uygulanmasına göz yumdu, hatta teşvik etti. İşkenceciler ve katiller, 'infaz mangalarını' kuran subaylar, ABD askeri okullarında eğitildiler.(173)

O zaman basın, bu insan hakları ihlallerine, Guatemala'daki Maya halkı söz konusu olduğunda soykırıma dönüşen bu taktiklere, 'soğuk savaş' gereği, 'komünist tehlikeye karşı direniş' bahanesiyle gözlerini kapadı. Açıklayanlarıysa komünist propagandası, maşası olarak suçlamayı seçti. Ancak bugün artık 'soğuk savaş' yok, ama aynı taktikler yine uygulanıyor. Böylece bir gerçek bir kez daha kanıtlanıyor, geçmişte 'infaz mangaları' sözde komünist tehlikeye karşı demokrasiyi değil, ABD'nin ve yerli işbirlikçisi oligarşinin ve kasaplarının çıkarlarını savunuyorlardı.

1980'lerde Reagan döneminde, Orta Amerika'da 'infaz mangaları' cirit atarken, bu cinayetler, katliamlar ve soykırımlar gerçekleşirken, ABD'de bölgeden sorumlu diplomatlar ve üst düzey bürokratlar, istihbarat görevlileri, şimdi Bush yönetiminin en üst düzeyinde görevlendirilmiş durumdalar; anlaşılan Vietnam ve Latin Amerika deneylerini Irak'a taşmaya karar vermişler.

Örneğin Eliot Abrams, 1980'lerde Latin Amerika'dan sorumlu dışişleri bakan yardımcısıydı. Şimdi, Milli Güvenlik Konseyi'nde, Bush'un Ortadoğu danışmanı. John Negraponte, 1981-95 döneminde Honduran Büyük Elçisi'ydi. Bush tarafından BM'ye ABD temsilcisi olarak atandığında, Honduras'ta 'infaz mangalarının' kurulması, finansmanı sürecinde diktatör General Alvarez'le işbirliği yaptığını kanıtlayan bilgiler yeniden ortalığa döküldü. Paul Bremmer, Irak'taki görevine atanmadan önce, Marsh&Mclennan isimli, uluslararası güvenlik ve risk hizmeti veren şirketin, yönetim kurulu başkanı ve siyasi risk bölümü sorumlusuydu. Bir terörizme karşı mücadele uzmanı olan Bremmer, Reagan döneminde, önce 24 saat kriz yönetimi masasını yönetmiş, sonra da 1986'da ABD'nin terörizmle uluslararası mücadele politikasını ('infaz mangaları' bu politikanın bir parçasıydı) uygulamak üzere 'genel ambasador' olarak atanmıştı.

Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard L. Armitage Vietnam'da, Phonix dahil, gizli operasyonları yönettikten sonra 1976'ya kadar Tahran'da görev yaptı. Reagan yönetiminde 1981-83 arasında Uzakdoğu ve Asya konusunda uluslararası güvenlik danışmanlığı yaptı. 1987'de Associated Press Burma'da bir büyük uyuşturucu kralına atıfla Armitage'ın antikomünist eylemleri finanse etmek için uyuşturucu ticareti yaptığını aktardı. 1989'da İran kontra soruşturmasında, Vietnam'da ABD yanlısı Vietnamlıları ve ABD askerlerini terk etmekle ve eroin ticaretine katılmakla suçlandı. Dick Chaney ise herkesin malumu, ancak, Beyrut'ta 1985'te Şeyh Fadallal'ı öldürmek için yerleştirilen, ancak yanlışlıkla 80 sivilin ölümüne yol açan, CIA'nın sahiplenmediği bombalı saldırıyla ilgisi olduğuna ilişkin dedikodular pek bilinmez.

Bu karanlık işler için yalnızca kadrolar tamam değil, gerekli kaynaklar da hazır. *The American*

Prospect'in öğrendiğine göre, kasımda Kongre'de onaylanan 87 milyar dolarlık Irak iaşe fonunun 3 milyar doları, gizlice, 'infaz mangası' olarak da kullanılmak üzere, yeni bir paramiliter birimin kurulması için ayrılmış.(174) *Prospect*'le konuşan eski CIA Terörizmle Mücadele Bölümü Başkanı Vincent Cannistraro 'açık ki Vietnam'daki Pheonix operasyonuna benzer bir operasyon oluşturuyorlar' dedikten sonra, 'ABD Irak yönetiminin, Saddam'ın istihbarat örgütünün önde gelen görevlileriyle birlikte çalışmaya başladıklarını' ekliyor. Global Securiy.org'dan, gizli askeri bütçeleri 'okumak' konusunda uzman John Pike, bu paranın 'Hava Kuvvetleri Gizli Harekâtları' başlığı altında gizlenerek, söz konusu karanlık harekâtlar için kullanılacağını söylüyor.

Prospect'in yaptığı araştırmalara göre, bu yeni paramiliter gücün kurulmasında Ahmet Çelebi'nin adamlarından ve peşmerge gruplarından faydalanılıyormuş. *Prospect* son aylarda, Bağdat'ta, Basra'da ve bazı küçük kentlerde yüzlerce eski Baas partisi üyesinin infaz edildiğine, bu cinayetlerin işgal yönetimi tarafından soruşturulmadığına dikkat çekiyor. Araştırmanın yazarı, geçenlerde Washington'da bir öğle yemeğinde Neo-Con uzmanlardan biriyle konuşurken adamın kendisine, büyük bir rahatlıkla 'Bu sokaklarda 'Kahrolsun Amerika' diye bağıranların hepsini öldürmek gerekir' dediğini de aktarıyor.(175)

Yazarın adını vermeden aktardığı Neo-Con uzman bu sapıklığın tek örneği değil. Bir süredir, *Council on Foreign Relations* üyesi kimi analistler, *Weekly Standart* yazarları vb... Hatta Christopher Hichens gibi sözde liberal yazarlar, Bush yönetimine, daha sert ve kararlı olması için telkinlerde bulunuyorlardı. Örneğin Donnelly ve Gary Schmit, *Washington Post*'daki bir yorumlarında şöyle diyorlar: 'Doğru kavga: Irak'ta gereken temkinli davranmak değil, isyanı bastırma taktikleridir.'(176) Bu yorum çok beğenilmiş olacak ki, bir ay sonra, Tom Donnelly ve Vance Serchuk'un *American Enterprise Institute*'ün yayını *National Securiy Outlook* içindeki *'Irak'ta İsyanı Bastırma: Filipin Dersleri'* başlıklı yazılarında, (177) yerli halktan oluşturulacak, paramiliter güçlerin kullanılmasını, Vietnam'da bu tip gizli örgütleri koordine eden COORDS (Phoenix, bu çatı altında örgütlendi) programının deneylerinden faydalanılması gerektiğini savunuyorlardı.

İşte Irak'ta 'özgürlük ve demokrasi' böyle geliyor..."(178)

Evet, Şili'nin de başına tam da böyle bir şey gelmişti, getirilmişti...

V.2. ABD'nin Şili'si... Şili'nin Allende'si...

"Şapkasını bırakıp olduğu yerde
Onurunu alıp giden Allende'yi unutma!"(179)

"Dünyanın değiştiği günmüş 11 Eylül. Öyle dediklerine göre herhalde öyledir. Yalnız, benim 11 Eylül'lerim çook. Şili'den haberi olan var mı, Şili'den? *Buğdayın Türküsü*'nü söyleyen Pablo Neruda'nın, Salvador Allende'nin, Victor Jara'nın Şilisi...

Dünyanın değiştiği zamanlar vardır, evet. 4 Eylül 1970'te de Şili için değişmişti dünya, 11 Eylül 1973'te bir kez daha değişti. 4 Eylül bayramdı. Neruda'nın o muhteşem *Buğdayın Türküsü*'nde muştuladığı bayram. *'Halkım ben, parmakla sayılmayan / Sesimde pırıl pırıl bir güç var / Karanlıkta boy atmaya / Sessizliği aşmaya yarayan'* diyordu ya Neruda, işte o halk sahneye çıkmıştı, tarihi ve talihini değiştirmek için. Salvador Allende başkan seçilmişti. Yeni bahar, yeni hayat, yeni dünya için. Yoksul bile olsa her bebek, her çocuk beslenebilsin, yaşayabilsin isteniyordu. Halk Cephesi yönetimi, her sabah evlerin önüne bir şişe süt bırakıyordu. Üniversiteler, o coşkunun odağıydı. Herkes yaşıyordu ve taşıyordu hayat kaynağından, binbir odağından.

Kıyamettir bu. Hayırlı kıyamet. Dünyanın hayatın değişebileceğinin alâmeti. Güneydeki bu bayram, kuzeyde; ABD'de korkulu alâmetti. ITT, General Motors ve bilcümle sermaye odağı, CIA kumandasında harekete geçti. Kamyoncular greve gitti Şili'de. Bolluk kıtlığa döndü. Coşkulu günler kargaşaya. Ve ölüm saçan general Pinochet el koydu vaziyete, patron ABD-CIA adına. 11 Eylül 1973'te Karadarbe boğdu Şili'yi.

Başkanlık sarayında kuşatılan Allende elindeki tek tabancayla direndi. Öldürüldü. Hasta yatağında yatan Neruda'nın evi kuşatıldı, kalbi durdu. Victor Jara, on binlerle birlikte stadyuma kapatıldı, hapishaneler yetmiyordu. Gitarının tellerinde kimi hüzünle, kimi coşkuyla ama hep yürekle dolaşan parmakları tek tek kırıldı, bir daha o şarkılar, o sesler çıkmasın diye. Yetmedi, bilekten kesildi elleri. Şili'nin sesi, nefesi kesildi 11 Eylül'de..."(180)

Evet, evet "Bizim kuşağımız için 11 Eylül, Şili'de cuntanın seçimle işbaşına gelen sosyalist Başbakan Allende'yi, ABD işbirliğiyle devirmesi, öldürmesi demekti. Sonraki süreç, askeri cuntanın tarihin kanlı bir dönemine attığı imza oldu. 70'li yıllar, ABD'nin 'arka bahçesinde' her türlü diktatörlüğü işbaşına getirmek için sıkı faaliyette bulunduğu bir dönemdi..."(181)

"Güney Amerika'nın en uzun süreli ve istikrarlı demokrasisine sahip Şili'de, 1970'lerin soğuk savaşla malül dünyasında işbaşına gelen Allende ye-

ni bir yolu deniyordu: Demokratik sosyalizm. Unidad Popular ve Allende çok partili demokratik rejime dayalı bir programa sahipti. Millileştirme, toprak reformu, gelir adaletinin sağlanması Allende'nin başlıca öncelikleriydi. Ancak bunlar ABD için sindirilebilir politikalar değildi. Öte yanda dönemin tek partili-otoriter sosyalist ülkeleri de bu deneyi çok sempatik bulmayacaktı. ABD'nin yanı başında bulunan Küba, SSCB ile yakın ilişkileri sayesinde ayakta kalabilmişti. Ama Allende Şili'ye özgü farklı bir yolu deniyordu. Hem kendi ayakları üzerinde duran hem de demokratik bir sosyalizm yolu. Kendi deyimi ile 'Vino Tinto (Şili'nin meşhur şarabı) ve Empenada (Şili'nin meşhur böreği) tadında bir sosyalizm.

Allende'nin yürüdüğü yol ABD için doğrudan bir ulusal güvenlik tehdidi oluşturmasa da ABD arka bahçesinde bu tip deneylere izin veremezdi. Dönemin Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a göre bu deney sadece Güney Amerika için değil, Güney Avrupa için de bulaşıcı bir örnek olabilirdi. Ayrıca Allende hükümetinin millileştirme uygulamaları Şili'de faaliyet gösteren ITT ve Anaconda Copper gibi ABD şirketlerinin çıkarlarını da tehdit etmekteydi. 'General Motors için iyi olan ABD için iyi idiyse' ITT ve Anaconda Copper için kötü olan da kuşkusuz ABD için kötüydü.

Dönemin ABD Başkanı Nixon, Allende'nin seçilmesi karşısında duygularını 'orospu çocuğu, orospu çocuğu' diye dile getirmişti. ABD, Allende'nin işbaşına gelmesinden başlayarak üç yıl boyunca 'özel harp' ya da 'psikolojik savaş' yürütecektir. Kissinger, Kırklar Kurulu diye bilinen NSC toplantısında, Allende'nin seçilmesinden sonra yaptığı değerlendirmede 'Halkının sorumsuzluğu yüzünden bir ülkenin Marksistleşmesine neden izin vermek zorundayız anlamıyorum' diyordu."(182)

"Şili'de, Güney Amerika'nın en kanlı darbesinin hazırlıkları 1970'teki seçimlerde Marksist Salvador Allende'nin devlet başkanlığına seçilmesiyle başladı. Halk Cephesi, bakır madenlerini ve bankaları kamulaştırdı, tarlaları işçilere geri verdi. Ancak yabancı şirketler yatırımlarını ülkeden çekince enflasyon yüzde 500'e çıktı. ABD destekli sokak gösterileri ve grevler başladı. General Augusto Pinochet önderliğindeki 'ölüm mangaları' da denilen ordu, 11 Eylül 1973'te bir darbeyle yönetime el koydu. Stadyumlara, gemilere doldurulan binlerce solcu günlerce işkence gördü. Allende ve korumaları, son ana kadar hükümet binası La Moneda'dan çıkmadı, ancak saatler süren bombalamanın ardından binadan, intihar ettiği açıklanan Devlet Başkanı'nın cesedi çıkarıldı. Birçok Şililiyse, Allende'nin öldürüldüğüne inanıyor.

Şili'de 1973-90 arasında 30 binden fazla insan öldü, on binlercesi de kayboldu. Görevi 1998'de bırakan Pinochet (87) hakkında siyasi amaçlı adam kaçırma ve cinayet suçlarından açılan 75 ayrı dava ise bugün 'akli dengesinin yeterşiz olması' nedeniyle düşmüş durumda.

Washington merkezli, Ulusal Güvenlik Arşivleri'nde çalışan gazeteci Peter Kornbluh'un, *'Pinochet Dosyaları'* adlı kitabında, Ekim 1970 tarihli bir CIA raporundan şu alıntılar yapılıyor: 'Allende'nin darbeyle devrilmesi, net bir politikadır. ABD hükümetinin olaya karıştığının gizlenmesi için, bu tür eylemlerin gizli ve güvenli şekilde uygulanması zorunludur.'

1960'larda başta Hıristiyan Demokratlar olmak üzere beğendikleri siyasi partilere milyonlarca dolarlık yardımda bulunan Washington, ülkenin sola eğiliminin artması üzerine darbe fikrini geliştirdi. Mart 1973'te yayımlanan bir notta ABD, 'Pinochet, darbe planlarının önünde bir engel oluşturmayacaktır. Donanma ve hava kuvvetleri hazır' diyordu. Darbeden birkaç hafta sonra ABD'nin Şili Büyükelçisi'nden Henry Kissinger'a gönderilen gizli bir mektupta, 'Şili'deki askeri yönetim bizden, gözaltına alınanlar için bir merkez oluşturmada uzman bir danışman istiyor' sözlerine yer verildi. ABD, Pinochet yönetimini uluslararası iş çevrelerine sokmak için elinden geleni yaptı. Rejimin en kanlı isimlerinden olan gizli polis gücü DINA Başkanı Manuel Contreras, Anaconda ile General Motors şirketlerinde işe sokuldu ve kurumların Şili'de yeniden yatırım yapmalarını sağlamak için elinden geleni yaptı."(183)

"Şili'de general Augusto Pinochet'nin 11 Eylül 1973'te seçilmiş sosyalist Devlet Başkanı Salvador Allende'ye düzenlediği kanlı darbede uyguladığı zulüm, emrindeki bir subay tarafından ilk kez itiraf edildi.(184)

Hakkında dava açılan dönemin beş subayından biri olan 62 yaşındaki Eliseo Cornejo, *El Mercurio* gazetesine, darbeden hemen sonra, darbe günü intihar eden Allende'nin yardımcıları ve korumlarının toplu halde öldürülüp dev bir çukura gömüldüğünü, beş yıl sonra çürümüş cesetlerin buradan çıkartılıp helikopterlerle bilinmeyen bir yere götürüldüklerini anlattı. Kamyonla götürdüğü adamların askeri üste toplu halde infaz edilip gömüldüğünü gören Cornejo, 1978'de komutanlarının emriyle çukurun yerini bulduklarını, delme makinesiyle çukuru açtıklarını, sonra da elleriyle çürümüş cesetleri çıkardıklarını aktardı.

'Kokuya dayanmaları için personele alkol verildi. Bu işi yapabilmeleri için alkolün etkisi altında olmaları gerekiyordu' diyen Cornejo, sadece emirleri

yerine getiren alt rütbeli bir subay olduğunu, sonradan çok kabus gördüğünü ve psikiyatrik tedaviden geçtiğini söyledi. Yargıç, geçen hafta, çukurdan çıkarılan cesetlerin okyanusa atıldığı sonucuna varmıştı. İnsan hakları örgütleri, ülkede pek çok toplu mezar olduğunu belirtiyor."(185)

Ve "Şili'nin eski diktatörü General Augusto Pinochet, ülkeyi yönettiği 17 yıl için hiç kimseden özür dilemeyi düşünmediğini, aksine kendisinden özür dilenmesi gerektiğini söyledi. Pinochet, WDLP-22 televizyonuna, 'Özür dilemeyi düşünmüyorum, aksine diğerleri benden özür dilemeli' dedi. Eski diktatör, 'Gelecek nesillerin hakkımda kötü düşünmesini istemem' ifadesini kullandı"!(186)

"Bugün '11 Eylül' dendiğinde, hemen yalnızca, 2001 yılında bu tarihte, ABD'de New York'taki ünlü kulelere intihar saldırısını anımsıyoruz. Oysa son 30 yıl içindeki bu saldırı, sanki bir intikam (rövanş) gibi sadece, ikinci 11 Eylül Olayı'dır.

11 Eylül'ün birincisi, 1973 yılında Şili'de, Marksist Cumhurbaşkanı Salvador Allende'ye ve onun yönetimindeki ilerici, devrimci, 'Halk Birliği' iktidarına karşı bir karşıdevrim darbesi olarak gerçekleştirilmiş ve Allende de Başkanlık Sarayı'nı terk etmeyeceğini tarihsel bir biçimde açıklayıp, aynı gün orada yiğitçe direnerek ölümü seçmiştir..."(187)

(Sürecek)

Dipnotlar

164. Rabbit Angstrom.

165. Ömer Laçiner, *"Terör Çağında Siyaset"*, Birikim Dergisi, No:177, Ocak 2004, s.3.

166. *"Dünyada çocuk suçluların idamını önlemek için kampanya başlatan Uluslararası Af Örgütü, ABD'ye sert eleştirilerde bulundu. Yapılan açıklamada, 1990'dan beri sekiz ülkede 18 yaşındaki küçük 34 çocuk suçlunun idam edildiği belirtilirken, bu ülkeler, ABD, Çin, Kongo, İran, Nijerya, Pakistan, Suudi Arabistan ve Yemen olarak sayıldı. ABD için Batı dünyasında 'çocuk suçluları idam hakkının olduğunu iddia eden tek ülke' denilen açıklamada, 'Kendini insan haklarının küresel lideri olarak tanıtan ABD, 1998'dan beri bilinen 19 çocuk suçlu idamanının 13'ünden sorumlu' tespiti yapıldı. ABD'de haziran sonuna dek suç işlediklerinde 17 yaşında olan üç mahkum daha idam edilecek."* ("ABD 'Çocuk Suçlu' Katili", Radikal, 22 Ocak 2004, s.11)

167 James Petras, *"Kalıcı Olan Sadece Çıkarlar"*, Radikal, 24 Ocak 2004, s.9.

168. Ayşe Hür, *"Terör, İslâm ve Amerika...(5): 'Şer Mihveri' ve Özel Bir Okul"*, Radikal, 11 Aralık 2003, s.4.

169. Ayşe Hür, *"Terör, İslâm ve Amerika...(2): Ünlü 'Yeşil Kuşak' Projesi"*, Radikal, 8 Aralık 2003, s.4.

170. Ayşe Hür, *"Terör, İslâm ve Amerika...(7): Örgüt Değil Marka: Kaide"* Radikal, 13 Aralık 2003, s.4.

171. Robert Fisk, The Independent, 17 Aralık 2003.

172. Robert Fisk, The Independent, 27 Aralık 2003.

173. Ayrıntılı bilgi için: www.inthesetimes.com/comments.php?id=521-0-1-0-C.

174. The American Prospect, 1 Ocak 2004.

175. CIA'nın uluslararası siyasi suikast yetkisinin Bush yönetimince yeniden aktif hale getirildiğini anımsayarak şimdi uluslararası düzeyde savaşa, işgale karşı çıkan yazar ve aktivistlerin de tehdit altında olduğunu düşünemez miyiz? (Ergin Yıldızoğlu'nun notu).

176. Washington Post, 26 Ekim 2003.

177. National Securiy Outlook, 3 Kasım 2003.

178. Ergin Yıldızoğlu, *"Hep Aynı Hikaye (Vietnam-El Salvador-Guatemala-Honduras-Irak)"*, Cumhuriyet, 5 Ocak 2004, s.13.

179. Ülkü Tamer.

180. Zeki Coşkun, *"Şizofrengi Güncesi'nden"* Radikal, 12 Eylül 2003, s.21.

181. Murat Çelikkan, *"Öteki 11 Eylül"*, Radikal, 13 Eylül 2003, s.4. Ayrıca bkz. Ariel Dorfman, Terör Cininin Kovulması, çev.Zehra Savan, Everest Yay., 2003; *"Şili Halkının Onuru Salvador Allende: 'Tarih Bizimdir, Tarihi Yazan Halktır!'* Sosyalist Barikat Dergisi, No:16/2, Ekim 2003, s.47-48 *"Pablo Neruda"*, Kaldıraç Dergisi, No.44, Ocak 2004, s.60-61; *"Binlerce Kişi Allende'yi Andı"*, Cumhuriyet, 13 Eylül 2003, s.11

182. *"Şili darbesinden sonra ABD yönetiminin tahminlerine göre 5000; insan hakları örgütlerine göre 30.000 insan cunta tarafından öldürüldü."* (Aziz Çelik, *"Otuz Yıl Sonra Şili"* Cumhuriyet Dergi, No.913, 21 Eylül 2003, s.4-5.)

183. *"11 Eylül 1973, Santiago..."* Derleyen: Bilge Eser, Cumhuriyet, 11 Eylül 2003, s.10.

184. *"Diktatör Pinochet'nin katlettiği müzisyenin adı, öldürüldüğü stadyuma verilecek... Victor Jara, 11 Eylül darbesinden sonra Santiago'daki stadyuma doldurulan binlerce muhalifften biriydi. İşkenceyle öldürülene kadar gitarını çalan Jara'nın İngiliz asıllı eşi Joan, hükümetin kararını 'mucize' olarak niteledi. Allende'nin Halk Cephesi partisinin seçimleri kazanmasını sağlayan 'Yeni Şarkı' Hâreketinin kurucularından olan Jara, 11 Eylül 1973'te gözaltına alınarak yüzlerce Şililiyle birlikte Santiago Stadyumu'na götürüldü. Jara, partinin marşı olan 'Venseremos-Kazanacağız' şarkısını söylemeye devam ederken, polis de gitarını çalmasını engellemek için ellerine tüfek kabzasıyla vurdu ve bileklerini kesti. 4 gün süren işkencelerde dövülen, vücuduna elektrik verilen 40 yaşındaki Jara, kurşunlanarak öldürüldü. ("Şili Jara'dan Özür Diliyor"*, Cumhuriyet, 10 Eylül 2003, s.10.)

185. *"Pinochet Zulmü İçin İlk İtiraf"* Radikal, 1 Temmuz 2003, s.10.

186. *"Pinochet: Özür Dilemem"*, Cumhuriyet, 26 Kasım 2003, s.10.

187. Sadık Göksu, *"30. Yılında Birinci 11 Eylül..."* Cumhuriyet, 11 Eylül 2003, s.2.

Nilüfer Öndin

Cumhuriyet'in

Kültür Politikası ve Sanat

(1923-1950)

8.000.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

UZAKTAKİ KÖYLERİN ŞAİRİ

Cafer YILDIRIM

Çocukluğumun inanmaya ve inandırılmaya hazır duru dünyasında ulusal bir sahiplenme duygusunun karşılığı olarak yer etmiş, hemen her Türk insanının belleğinde birkaç dizesi varlığını koruyan o şiirin, *Orda Bir Köy Var Uzakta*'nın şairi olduğu için gizli, derin bir sevgiyle bağlıydım Ahmet Kutsi Tecer'e.

Oradaki köy, oradaki ev, oradaki ses, oradaki dağ, oradaki yol amansız felaket günlerinden aç ve çıplak bir bedenle, fakat yüksek bir ruhla geçen atalarımızdan bize kalan bir yurdun parçasıydı. Ve her yurt parçası bizim ne kadar uzağımızda bulunursa bulunsun, bizim ne denli ırağımıza düşürse düşsün bizimdi. Okul bilgilerinin bize edindirdiği yurt tanımının özü böyleydi ve bir başka boyutu da yoktu.

Ahmet Kutsi Tecer, şiirini yazarken böylesi bir amacı gözetmiş miydi, sözcükleri kaleminin ucundan akıp kağıtta şekil bulurken o da yurdu bizim gibi mi duyumsamaktaydı, bilinmez.

Bu soruların nereden çıktığına gelince, en başta şiirin taşıdığı yurt temasının gerekli kıldığını söylemeliyim. Şiirin içerdiği yurt algısı parçalardan yola çıksa, parçaların önemini öne çıkarsa da gerçekte parçaların toplamına, onların bütünlüğüne işaret ediyor, bütünlüklü bir yurt kavrayışına karşılık düşüyor. Bir tarafta yurt parçaları arasındaki eşitsizlik, benzeşmezlik, yoksulluk, zenginlik farkılığı göz ardı edilirken, diğer tarafta bunların coğrafi bütünlük içinde bulunmaları çok önemli görülüyor. Bu açıdan baktığımızda Tecer'in yurt algısı imparatorluğun sosyal ve ekonomik sorumluluğu dışlayan, ama mülkiyeti esas alan devlet anlayışına denk düşüyor.

"Orda bir köy var uzakta,
O köy bizim köyümüzdür.
Gezmesek de, tozmasak da
O köy bizim köyümüzdür.
(...)
Orda bir ses var uzakta,
O ses bizim sesimizdir.
Duymasak da, tınmasak da
O ses bizim sesimizdir."
(*Orda Bir Köy Var Uzakta* şiirinden)

Bir cumhuriyet şairi olarak Tecer'in imparatorluğun devlet anlayışına taraf olduğunu düşünmek kuşkusuz abestir. Burada ortaya çıkan imparatorluğun topluma bakış açısının toplum üzerindeki etkisini koruduğu, varlığını sürdürdüğü gerçeğidir. Bunun yanında Tecer'in şiirinde yurdun geri bölgelerinin, uzak parçalarının, yoksul kesimlerinin ulusal bütünlük duygusuyla sahiplenilmesi de söz konusudur. Zira şairin imparatorluk kökenli sorumsuz, mülkiyetçi anlayışı içtenlik temelinde yükselen ulusal içerikli bu duygu üzerinden kendini ele vermektedir.

Bütün bunları bugün düşünüyorum. Oysa kara önlüklü, beyaz yakalı bir çocukken safiyetimi coşkun bir yurt sevgisiyle sarıp içimi bütünlük duygusunun güvenliğiyle dolduran şiir bu şiirdi. Bilmediğim, fakat varlığını duyumsadığım uzaklarda kardeşlerimin olduğunu, bize benzeyen başkaları bulunduğunu düşünür, şiirin bana esinlediği gibi onların da bizi düşündüğüne, kalplerinde bizim için sevgi ve sahiplenme duygusu taşıdıklarına inanmanın erincini yaşardım.

Bir çocuk için az armağan mıdır bu...

Daha sonraki süreç için ise, *Orda Bir Köy Var Uzakta* şiiri benim için daha önemlidir Çünkü şairin diğer bütün şiirleriyle aramdaki yegane köprü *Orda Bir Köy Var Uzakta* olmuştur Bu köprüden geçerek ulaştım arayışın en güzel anlatımlarından birisi olan *Neredesin*'e. Sonra köylülerin bir vatan bağışlanacak denli önemsendiği *Bir Toprak İşçisi* şiirine. *Uçsuz Bucaksız Toprakta* ise şair toprak dağıtımından, toprağın bilinçle kullanımından söz ediyordu. Cumhuriyetin yakın geleceği toprak, bilgi, teknoloji bütünlüğü üzerinde yükselecekti ve bu düşünceler bir şairin ülkesinin geleceğiyle ilgisininkapsamını, niteliğini, sorumulluk düzeyini göstermesi bakımından iyi bir örnekti.

Nadas ve *Yol* şiirlerinde Tecer, o dönem sosyalist ülkelerinin kolektif ekonomik yaşamına benzer biçimde, Anadolu topraklarında çiçeklenmiş çalışma manzaraları çiziyordu

"Dinle ey kalbim dinle, uzakta,
Yirmi beş taraktor bir tarlada,
Yirmi beş taraktor şen, çevik, tor,
Nadas türkülerini söylüyor.
(*Nadas* şiirinden)

İlkinde bir tarlayı topluca süren traktörlere övgüler düzülürken, ikincisinde yol yapan köylülerin şenlikli havasını yalın ve coşkulu bir dille anlatmıştı.

"Önümüzde durur taşlar,
Çekiç işlemeye başlar.
Köyümüzün yolu budur,
Haydi, haydi arkadaşlar."
(Yol şiirinden)

Sofra'da aynı temayı işliyordu. Obabaşının öncülüğünde çalışan işçilerin çaba ve duyguları keyifli ve umutlu bir çalışma ortamının tutulmuş belgesiydi sanki.

"Obabaşı
Tanrı'ya bin şükür bugün de doldu
Bir ırgat
Tasa etmeyin gayri iş yarı oldu,
Üç günecek tamam biçilir ekin.
Obabaşı
Öbür obalardan önce bitirin,
Bir kurban keseyim size uşaklar.
Bir Irgat
Bu yıl denelice bütün başaklar,
Saplar uzun, hele demetler ağar.
Hatun
Tasa etme oğul kadınlar taşır
Obabaşı
Çok şükür gitmedi boşa emekler.
Hatun
Buyrun sofraya, hazır yemekler."
(*Sofra* şiirinden)

Halay ise toplu çalışmaya dayalı yaşam tarzının bir başka boyutu olan topluca eğlenmenin anlatımıydı.

"Davranın, halaya durun koçaklar,
İşte baş, işte davul, işte meydan!
Güzel halay çeken, güzel kucaklar,
Güzeli sevmeyen çıksın aradan!
(...)
Ulu çamlar gibi işte beşiniz,
Sıra dağlar mıdır yoksa eşiniz?
El ele tutuşun, hep birleşiniz,
Sizinle övünür elbet bu vatan!"
(*Halay* şiirinden)

Yirmi beş traktörün bir tarlayı sürmesi, yolların elbirliğiyle açılması, ekinlerin omuz omuza biçilmesi, yaşamın ortaklaşa omuzlanması otuzlu yılların sosyalist ülkelerinin yaşam tarzına ait ana çizgilerdir. Öyle anlaşılıyor ki bu yaşam tarzı ve anlayışı Tecer'i derinden etkilemiştir. Ortak üretime, yardımlaşmaya yapılan vurgu ve ortak üretimi temel almış bir yaşam tarzının öne çıkartılması gerçekte Anadolu'nun sorunlarına yönelik bir çözüm önermesidir.

Tecer Sarbon'da okumuş, Anadolu aydınlanmasını sağlamak için Cumhuriyet yönetimi tarafından Sivas'a gönderilmiş bir aydın, bir şairdir. Anadolu'yu anladığına, Anadolu insanını sevgiyle kucakladığına şiirleri tanıklık ediyor. Yaşamı ve yazdıkları ona idealist, halkçı, insancıl bir aydın imajını haklı olarak kazandırıyor.

Bendeki Tecer imajını, yine bir şairin, benzer özelliklere sahip bir şairin yıktığını söylersem hangisine haksızlık etmiş olurum bilemiyorum.

"Yıl 1931. Sivas Lisesi'nin orta ikinci sınıfında okuyan edebiyata hevesli bir çocuğum. Ulusal eğitimimizin her evre ve aşamasında büyük bilinç ve emeği görülen Cevat Dursunoğlu, Anadolu'da güçlü bir lise geliştirmek düşüncesiyle, devletimizin Fransa'da okuttuğu ve Darülfünün'da müderris olarak görevlendirdiği dört genç eğitimcimizi Sivas'ta çalışmak üzere bilinçlendirmiş; bunların yanı sıra beş genç öğretmeni de katarak göndermiş. Sorbon'da, öbür üniversitelerde okuyan bu ülkücü gençlerden kimi müdür, kimi müdür yardımcısı Bunların arasında, bir yıl sonra şair olduğunu öğrendiğim Ahmet Kutsi Tecer de var. Cahit Külebi'nin bendeki Tecer imajını örseleyen anlatımı bundan sonraki satırlara ait ve Tecer'in betimlenmesiyle ilgili. *"Gösterilen oda dışında sigara içenleri ya da başka suç işleyenleri bir tokatta yere yıkan iri yarı, şık giyimli; akşam çalışmalarını denetlerken yanıma oturup çocuklanarak benimle konuşan duygulu kişi Tecer."* (*Şiir Her Zaman*, s.71)

Bağımsızlık savaşımızın örgütlenmesinde önemli bir yeri olan Sivas'ta Tecer, kuşkusuz bütün enerjisini suç işleyen öğrencileri hizaya sokmakla harcamaz. Aydın ve şair kimliğine denk düşen çok önemli işler de başarır. Bunların en önemlisi *Şairleri Koruma Derneği*'ni kurmasıdır. Dernek yörenin aşıkları için türlü olanaklar yaratarak onların daha geniş toplum kesimleriyle ilişki kurabilmelerinin yolunu açar. Cahit Külebi'nin tespitine göre Cevat Dursunoğlu, Sabahattin Eyüboğlu, Ahmet Kutsi Tecer gibi yaratıcı aydınların çabaları sonucu halkın ozanlara karşı ilgi ve sevgisi yeniden yeşermeye başlar. Bu ozanlardan Ali İzzet (İzzeti) ve Aşık Veysel ülke çapında ünlenir; söz, ses ve sazlarıyla *Cumhuriyet*'e sahip çıkar, halk nezdinde *Cumhuriyet*'in anlatıcısı olurlar.

Orda Bir Köy Var Uzakta'nın şairi o köylerin sesiyle, sözüyle, sazıyla ilgilenmiş, uzakları yakınlaştırabilmek çabasını daima canla başla sürdürmüştür. Halkevi'nde çalışmak, Halkevi adına *Ülkü* dergisini çıkarmak da bu çabanın bir parçasıdır. Belleğimdeki Tecer imgesine aykırı düşen, o imgeyi zedeleyen, şaire ilişkin bir başka tutum işte bu döneme aittir. Bu tutumu anlatan yine bir şair, bu sefer Enver Gökçe'dir.

"Ülkü dergisi adlı ünlü Halkevi dergisinde çalışmaya başladım. (...) O zaman dergiye Ahmet Kutsi Tecer ve Bedrettin Tuncel yön veriyorlardı. (.)

Dergiye Nurullah Ataç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer zaman zaman uğrar konuşurlardı.

Ben bu arada, gene Ankara'da çıkan bir dergide, bir şiir yayınlamıştım. Bu şiir Ahmet Kutsi Tecer tarafından görülerek beğenilmemiş, (Bu şiir Köylülerim adlı ve Dost Dost İlle Kavga adlı kitabımda yayınlanan şiirdir.) bana Ahmet Kutsi Tecer tarafından kötü olduğu söylendi. Benim şiiri bırakarak düzyazı yazmam istendi. Ben de o zaman Ahmet Kutsi Tecer'e 'ben daha kötüsünü de yazarım' diye güya esprili bir cevap vermiştim." (Enver Gökçe, *Yaşamı Bütün Şiirleri*, s.8)

Gökçe'nin o şiiri şöyledir:

"Anamız birdir, aynı memeden emmişiz dostlar.
Kan kardeşiz, sizlere kanım kaynıyor.
Sizlerle beraber herk ettik toprağı,
Beraber yattık hapiste, beraber teskere aldık
Ve maniler yaktık hasret için;
Gülemediysek de boş verdik beraber...
Halay mı çekmedik kol kola,
Horon mu tepmedik diz dize,
Çepken mi vermedik rüzgâra?
Koyun koyuna yattık toprak duvarlarda
Sıtmayla, sığırla, davarlarla...
Daha da yatarız dostlarım daha da...
Gün gelirse eğer
Halay çeker, türkü söyler gibi yan yana
Mavzer mavzere verip de
Düşmana kurşun da atarız.
Sizlere kanım kaynıyor, yabancı değilsiniz
bana..."

Tecer'in Enver Gökçe'nin şiirini beğenmemesi şaşırtıcıdır. Çünkü Gökçe'nin anlattığı kişiler Tecer'in "Oradaki Köyü"nün insanlarından başkaları değildir. Gökçe, Tecer'in uzaktan varlığını hissettiği ve siluetini verdiği köyün içine girmiş, köylülerin zorlu yaşam koşullarından kanatıcı çizgiler sunarak köy gerçekliğini bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir. Yurtseverlik duygusu temelinde aydın köylü birlikteliğinin vurgulanması açısından üstelik her iki şair aynı noktada durmaktadır. Farklılık bu duruşun niteliğindedir. Gökçe'nin köylülere yaklaşımının içeriğini belirleyen içtenlik ve gerçeklik duygusudur. İçtenlik ve gerçeklik üzerinden Gökçe köylülere ne denli yaklaşabilmişse, Tecer o denli uzak ve dışsal kalmaktadır.

Kimbilir belki de bu dışsal kalışın yarattığı kıskançlıktır köylüleri anlatan en güzel şiirlerden birisi karşısında Tecer'in beğenmez ve aldırmaz duruşunun nedeni.

RENKLER DENKLEMİ

Sevgisiz Renkler

Ayrılıklar yanığı
Hüzün karası kıyım
Bunalımlar renksizi
Çöküntülü işkence
Kahverengi barbarlık
Hücre solgunu vurgun
Zulmün çağdışı moru
İhanetler sararmışı
Hasret rengi susayış
Soluk küf çürümüşü
Külrengi karabulut
Pas tutmuş zincir zifiri
Gri gölgelerde ölüm!

Sevincin Renkleri

Direncin ilk çığlığı
Sen emek kırmızısı
Alınteri beyazı
Halk ışıltılı inanç
Altın başak sarısı
Leylak dalgalı sevgi
Sen insan aydınlığı
Kızıl kanatlı isyan
Sevinç seli eflatun
Portakalrengi coşku
Turuncu şafağımız
Vişneçürüğü sevda
Umut yeşili bahar
Narçiçeği şarkılar
Ateşrengi çırpınış
Şaraprengi kıvılcım
Lacivert bakışlı aşk
İşçi mavisi dostum
Şiir rengi kardeşim...

Çetin BOĞA

YABANCILAŞMA, BİR ÇIKMAZ SOKAK MI?

Sati MERDAN

İnci Aydın'ın *Yabancı*' adlı öykü kitabı kapitalist sistemde yaşama savaşı veren, kendine, çevresine yabancılaşan insanların öyküsü. Öykülerinde kimi zaman bir memurun, kimi zaman bir işsizin, kimi zaman da bir öğrencinin dünyasına konuk oluyor, bu insanların sistem içinde kendi kendilerine, diğer insanlara, yaşadıkları topluma duydukları yabancılık hissine tanıklık ediyorsunuz. İşte o zaman yüzünüze bir şamar indiriliyor sanki. O şamarı beyninizin kıvrımlarında hissederek yüreğiniz kabarıyor aniden. Düşünüyorsunuz sonra... Çağımızda amansız bir virüs gibi yayılan yabancılaşma nedir diyorsunuz kendi kendinize. Sahi yabancılaşma nedir ?

Yabancılaşmayı *Büyük Ansiklopedi* şöyle tanımlıyor: "*Yabancılaşma, felsefede insanların kendi etkinlikleri sonucu oluşan maddi ve manevi ürünlerin, ekonomik, siyasal, dinsel vb. dış koşulların etkisiyle insanı boyunduruk altına alan karşıt güçler durumuna gelmesi ve insanlığın kendisine karşı dönen bu kazanımların kölesi durumuna gelme sürecini dile getiren kavram. Yabancılaşma kavramının kaynakları, özel mülkiyet ilişkilerinin insancıl olmayan karakterine karşı bir protesto niteliği taşıyan içeriğiyle, başta Rousseau, Goethe ve Schiller olmak üzere Fransız ve Alman Aydınlanmacı düşünür ve yazarlarına dek uzanmaktadır. Rousseau'ya göre yabancılaşma kavramı, insanın doğuştan gelen özgürlüğünü yitirmesi ve bunu bir sözleşmeyle topluma aktarmasını dile getirir. Fichte'nin eserlerinde yabancılaşma, dünyanın soyut ben tarafından yaratılması sorunu olarak ele alınır. Yabancılaşma sorununu en yetkin biçimde irdeleyen felsefecilerden biri de Hegel'dir. Hegel'e göre, nesnel dünya yabancılaşmış zihin biçiminde ortaya çıkar ve gelişmenin amacı, bu yabancılaşmanın, bilgi edinme sürecinde aşılmasıdır.*" (1)

Yabancılaşma kavramını, toplumsal olarak bir temele dayandırarak maddeci bakış açısıyla irdeleyen ilk düşünürler ise, Marx ve Engels oldu. Marx ilk eserlerinde, özellikle de 1844 Elyazmaları'nda yabancılaşmanın analizine geniş bir yer verdi. Marx ve Engels, yabancılaşmanın özel mülkiyet ve antagonist işbölümüyle birlikte ortaya çıkan ve bir zaman sonra ortadan kalkacak olan tarihsel bir olgu olduğunu ileri sürdüler. İnsan çalışmasının (emeğinin), üretilen nesneler içinde cisimleşen insan ve yeteneği demek olduğunu; ancak bu maddeleşmiş, nesneleşmiş çalışmanın, yalnızca sınıflı toplum koşullarında antagonist (uzlaşmaz çelişkili) bir nitelik kazandırdığını ve yabancılaşma biçimine büründüğünü vurguladılar. "(2)

Aydın'ın *Karaltı* adlı öyküsünde adı Muharrem Sabit olan bir banka memuru anlatılır. Muharrem Sabit'in soyadı gibi beyni de sabittir. Hiçbir şey düşünmez ve sorgulamaz. Gazete, kitap okumaz. Her gün sekiz buçukta işine gider. Saat altıda işinden evine döner. İşine gidip gelirken sokakta ve minibüste gördüğü insanlara tiksintiyle bakar. Hatta bahar ayında yağan kar bile şaşırtmaz onu. Öykünün ilk sayfasında şöyle denir: " *Olağan karşılanıyor bu ülkede bahar ayında yağan kar. Olağandışı şeylerin, olağan kabul edildiği, olağan şeylerin de olağandışı karşılandığı bir ülkede yaşanıyor olmasına yorumlanmalı bu....* " (s.7) Oysa düşüneceği daha önemli şeyleri vardır, Muharrem Sabit'in. Örneğin, çizgili pantolonuna uygun bir kravat bulmak gibi.

Evet, hepimiz yabancılaşmış bir dünyada yaşıyoruz. Kendimize, insanlara, nesnelere, doğaya yabancıyız. Hatta hiç tanımadığımız bir insan için bile tiksinti duyabiliyoruz. Olaylara nesnel bakamıyor, düşünmüyor, okumuyor ve sorgulamıyoruz. Hepimiz birer Muharrem Sabit değil miyiz?

Aydın, *Hakikat Apartmanı*, *Hesaplaşma*, *Kolonya, Menekşe Güncesi* adlı öykülerini değişik bir biçemle kurgulayarak öykülerindeki karakterlerin dünyasını ayrı ayrı anlatıyor. Kimi zaman nesneleri kişiselleştiriyor. Yazar, nesneleri ve insanları karakterize edip kahramanların iç dünyalarına girerken biçemiyle yabancılaşmaya bir tepki veriyor. *Hakikat Apartmanı*'nda bir adam yorgun argın evine gelerek radyoyu açar, radyodan yayılan müzik sesi açık olan mutfak penceresinden dışarı çıkar. Apartmana girmekte olan bir kadının çantasının içine saklanır. Müzikle beraber okuyucu da apartmandakilerin dünyasına giriverir. Zemin Kat ve Hacer'in dünyası anlatılır önce. Sonra müzik her sefe-

rinde bir yolunu bularak apartmanın diğer katlarına tırmanır. Böylece okur apartmanın tüm katlarında oturan insanlarla tanışmış olur. *Hesaplaşma* adlı öyküyse, üç yıldır görüşmeyen üç arkadaşın bir çay bahçesinde buluşmalarıyla başlar. Bu durum şöyle anlatılır:" *Bundan iki gün önce Taksim Çay Bahçesi'ndeydik üçümüz. Taylan, kuzeni Zeynep, bir de ben. Taylan, özel bir şirkette muhasebe müdürü şimdi. Zeynep'se magazin basınında çalışıyor, ben üniversitenin son sınıfında çalışmaya başladığım gazetede muhabirim.*" (s.27) Öykü kahramanımız üç yıldır görmediği arkadaşlarını görünce tanımakta güçlük çeker önce. Şöyle der: "*Oturduğum masaya doğru, gülümseyen yüzle, iri kıyım bir adamın yaklaşmakta olduğunu gördüğümde önce tanıyamadım. Adam, göbeğinin altında kemerini iyice sıkmıştı. Sarı, ipek boyun bağı, karnının üstünden yay çizerek sarkıyordu. Tombul, kırmızı yanaklarından sağlık damlayan adam karşıma dikilmişti. Gülümseyen yüzüne karşın benim donuk bakan gözlerim onda kuşku uyandırmış olmalıydı.*
(s.27) Gelen Taylan'dır. Biraz sonra diğer arkadaşı Zeynep gelir. Karakterimiz anlatmaya devam eder:
Aradan çok zaman geçmemiştir ki bir karış topuklu ayakkabılarıyla, etek ceket takımıyla Zeynep'i gördük. Yanımıza geldiğinde, güneş gözlüklerini başının üzerine yerleştirdi, buram buram kokan parfümü, ruj lekeli dişleriyle gülümsedi. Bir iskemle çekip oturdu o da. Yüzüne biraz dikkatle bakıp, bu boyanın arkasındaki masum çocuk yüzünü görmek istedim. Beceremedim. Kirpiklerini o kadar boyamıştı ki, göz kapaklarını kaldırmakta güçlük çekiyordu. Dedim ya üç yıldır görmemiştik birbirimizi. Görüşmemizden sonra sonra şunu düşünmeye başladım. Ben onlarla aynı evde yaşarken de onları görememiş, tanıyamamıştım. Yoksa bu kadar şaşkınlığa uğramazdım."(s.28) Öykü kahramanımız bu düşüncelerle öğrencilik günlerine geri döner, Taylan ile tanışmalarını anımsar. İlk kez, üniversite harçlarını protesto eyleminde görmüştür Taylan'ı. Annesi de, babası da işçi emeklisidir. Ailesi çok fazla para gönderemediği için okul masraflarını bazen anketörlük, bazen garsonluk yaparak karşılamaktadır. Kapağında "sosyalizm" yazan ince kitaplar okur. Edebiyata meraklı değildir. Bir gün kahramanımız niçin roman ya da öykü okumadığını sorar Taylan'a. Verdiği cevap şöyledir: " *Abi, kim uğraşacak romanla, öyküyle. Gerçekler bu kadar acımasızken, hayallere dalmanın ne anlamı var ? Gereksiz!" (s.28)* Sonra usu Zeynep'le tanışmalarına gider. Zeynep'i anlatırken şöyle der: "*Zeynep, 'büyük' işler yapıyordu. Kendince pek çok şeyi aşmıştı. Sözgelimi, öğrenci kültür merkezi bünyesinde ilerici gençlerle birlikte, edebiyat dergisi çıkartıyordu. Dergideki pek çok işi o üstlenmişti. Muhabirlik, düzeltmenlik, editörlük yapıyordu. Oradan oraya koşturuyordu. Okuyordu da. Felsefeye, edebiyata ilgisi vardı. Görünürde o kadar çok iş yapıyordu ki, ona hayran kalmamak elde değildi. Bunca işi niçin yaptığı sorulsaydı, doyurucu bir yanıt verebileceğinden kuşkuluydum. Belki de ne yaptığını o da bilmiyordu. Bir keresinde okuduğu bir roman üzerine konuşmayı önermiştim. Bu önerimi sevinçle kabul etmiş ancak işlerinin yoğunluğu nedeniyle hafta sonuna ertelemişti. 'Hafta sonu' hiçbir zaman gelmemişti.*" (s.31) Daha sonra karakterimizin usu geçmişten Taksim Çay Bahçesi'ne geri döner. Kendi kendine sorar: *Bir an, bu iki insanın değişimlerini daha yakından görmek için iyi fırsat olduğunu düşündüm bu yemeğin. Onların kendilerine sormaları gereken soruyu, ben onlar için soruyordum. Neden?*" (s.32) Öykünün sonunda bu sorunun yanıtı verilir.

Kolonya adlı öyküde; üniversitede elinde kolonya şişesiyle genç bir kız avazı çıktığı kadar bağırarak koşmaktadır. Genç kız tam okuldan çıkmak üzereyken kapı görevlisi kızı yakalar. Olağandışı gibi görünen bu olayın iç yüzü işin aslını bilenlerce (güvenlik görevlisi, profesör, öğrenci) anlatılır. *Menekşe Güncesi*'nde bir menekşenin dilinden Paşabahçe Cam Fabrikası'nda işçi olarak çalışan Adem, ailesi okura aktarılır. Menekşe; evi, evin karşısındaki simit fırınını, fırından simit alan yoksul çocukları, mahallenin bakkalını tanıtır. Daha sonra Paşabahçe Şişecam Fabrikası'nın kapatılması aşamasında fabrikanın kapatılmaması için birleşen işçilerin direnişlerinin öyküsünü dinleriz menekşeden.

Yabancı adlı öyküde kendi benliğinden uzaklaşan bir erkeğin olaylara nesnel bakamamasından dolayı yaşadığı kimlik bunalımının öyküsü var. Bunun sonucunda oturduğu eve, karısına, işine yabancılaşmış bir insan portresi çizilir. İşte o bölümden bir paragrafta şöyle denir: " *Yine otobüsle gidecekti işe. Otobüsten nefret ediyordu. İşinden nefret ediyordu. Ama en çok, işe otobüsle gitmekten nefret ediyordu. Trafik mutlaka sıkışır, işe geç kalırdı. Sevmediği işinde, sevmediği amirden, sevmeyeceği sözler işitirdi. Mecburdu. Bu mecburiyetin nereden geldiğini düşünmeye zaman yoktu. Gökyüzü, sabahın aydınlığına geçit vermemişti henüz. Oda karanlıktı. Bitmeye yüz tutmuş sigarasını tablaya bastırdı. Işığı açmak için yataktan kalktı.*" (s.41) Bu sırada *"yakma ışığı"* diye bir ses duyar. Şaşırır. Bir iki saniye önce bomboş duran kadife koltukların birinde, karanlıktan yüzünü seçemediği bir adam oturmaktadır. Sonra bu adamla konuşmaya başlar. Adama şunları söyler: "*Ben kendimi düşünemiyormuşum. Öyle dedi tüm yakınlarım. Benim yerime endişelenmeye hatta benim yerime düşünmeye başladılar. Sağ olsunlar. Kendilerince iyilik yaptılar.*

Bana devlet dairesinde bir memuriyet bularak ve helal süt emmiş bir kadın koluma takarak. Düzenli olmalıymış hayatım. Gözlerim kör olacakmış kitap okumaktan, bir deri bir kemik kalmışım sigaradan. Evet, egemenliğimi kaybetmiştim üzerimde. Her şey sis ardındaydı. Havanın tüm gerginliğine karşın yağmur bir türlü yağmıyordu. En başta kırgındım, kızgındım, tüm yıldızlara. Bu oyuna alet oldukları için, onu elimden aldıkları için. Sonra, olacakları önceden tahmin edemediğim için kendime. Kırgındım her şeye. Onlarsa vücudun zayıf anını kollayan bir virüs gibi yayıldılar yaşamıma. Hayır demedim, diyemedim." (s.43) Öykünün sonunda konuştuğu kişinin kendisi olduğu anlarız. Yazar, karakterimizin kendi kendisiyle hesaplaşmasından sonra okura bir umut vermeyi de unutmaz.

Karasinek, Durak, adlı öykülerinde Aydın, sistemin yok ettiği insanın içinde bulunduğu yalnızlığı, bunalımı, iletişimsizliği gözler önüne sererek okuru gerçeklerle yüzleştiriyor. *Karasinek*'te, üniversiteli bir gencin çatışmaları anlatılır. " *...Gözlerimi, tavanın bir ucundan öbür ucuna dolaştırdım durdum. Üniversiteye gitmemeye karar verdim. O gün önemli dersler vardı. Umursayan kim! Gerekirse bir yıl daha uzatırdım mezuniyeti. Hem, mezun olup işsizler ordusunun çömezi olmak için niye bu kadar acele ediyordum ki...."* (s.57) Öykünün bir başka yerinde karakterimiz şöyle der: " *Üniversitedeki arkadaşlarım yaşadığım bu sıkıntıyla ilgili herhalde bir şey diyemezler. Her yanları uyuşmuş zaten. Her gün bunalımdalar. Şimdi moda ya! Şeker gibi antidepresyon yutuyorlar. Sevgilileriyle kavga mı ettiler, atıyorlar bir tane ağızlarına. Hoca düşük not mu vermiş, bir tane daha... Otobüs gelmez, aranan bulunmaz, yazları sıcaktır, kışları soğuk, bahar ayları dengeleri altüst eder. Her şey için atıyorlar ağızlarına. Suç yalnız onların değil. Onlar da ilaç firmalarının kurbanı. Bu ilaçları şeker niyetine pazarlayanların, paralarına para katanların...* " (s.58) Karakterimiz anlatmaya devam eder. Şunları söyler: " *Bu ilaçlar uyutuyordu. Önce tek tek insanları, sonra bütün bir insanlığı. Tepkisiz, sinirsiz, alabildiğine geniş, umursamaz insanlar oluşturuyordu."* (s.58) Öykünün son paragrafında söylenenler ise düşündürücüdür. "*Bu satırları yazarken, bir düşünürün sözü ilişti gözüme. 'Hiç kimse, ben özgür olmak istemiyorum diyemez.' Ne ara geldiğini anlayamadığım bir uç uç böceği, keyifle yürüyor, bizim düşünürün cümlesi üzerinde. 'Özgürlük' diye verilen ya tutsaklıksa. Kolay mı bugün bunun anlaşılması? Sözgelimi karasinek ile uç uç böceği arasındaki fark kadar belli mi bu ?*" (s.64) *Durak* adlı öyküde hayatın içine sıkışmış kalmış, yaşamını saatlere, hatta dakikalara bölerek kalıplaşmış kurallarla yaşayan genç bir kadının hayatından kesitler var. Kendi kurallarını koyamayan, başkalarının güdümünde yaşayan kadın mutsuzdur. Bu mutsuzluk şöyle anlatılır: " *...Ertelenmiş bir şeyler vardı sanki hayatında Oysaki telefon, elektrik, su faturalarını zamanında ödüyordu. Patronun verdiği işleri zamanında teslim ediyor, sevgilisini, her akşam iş çıkışları, annesini, günün raporunu vermek için her gece arıyordu. Hiçbir şeyi ertelemiyordu kendince. Neydi o zaman bu eksiklik duygusu, neydi yapmayı unuttuğu şey?*" (s.66) Çağımız insanının en büyük sorunu olsa gerek yabancılaşma. Öyle yaşıyoruz ki, bir duraktayız sanki. Yaşıyoruz ama yaşadığımızın farkına varmıyoruz. Sadece; soluk alıp veriyoruz. Yaşamlarımız aynen öyküde anlatıldığı gibi. " *Acele yürünen yollarda pek çok şey gözden kaçabiliyordu. Acele yaşanan hayatlarda olduğu gibi*." (s.71) Evet, kısa süreli hedeflerle dolu bir gün, bir hafta, bir ay, bir yıl, yıllar gelip geçiyor hızla. Bizler zaman gelip geçerken düşünmeden, sorgulamadan bize sunulan hayatları kabul edip kendimizi tanıyamıyor, yeteneklerimizi keşfedemiyor, sonra da niye mutsuzum diye dövünüp duruyoruz.

İnsan kendine yabancı... İnsan çevresindeki arkadaşlarına, eşine, dostuna, çoluk çocuğuna yabancı... İnsan doğaya yabancı... İnsan işine yabancı... İnsan insana yabancı... İnsan... İnsan yapayalnız... İnsanlar görüyorum kısa, uzun boylu insanlar... İnsanlar görüyorum kadın, erkek, yaşlı, genç... İnsanlar görüyorum yüzleri asık, ağzı kelepçeli insanlar... İnsanlar görüyorum yaşamın ağırlığıyla yürekleri kanayan insanlar... İnsan yüzlerine bakıyorum. İnsan yüzleri aynı apartmanlar gibi. Gri, renksiz, soluk... Bu yüzler sıralanmışlar dizi dizi, katar katar... Kimi insan yüzleri sokaklar gibi kıvrım kıvrım... Kimi insan yüzleri varoşların taşlı toprak yolu... Kimi insan yüzleri güneşin gölgesi düşmüş, karartılı... Neresi burası? İnsan yüzlerinin birbirine bakmadığı bir çıkmaz sokak sanki... Şöyle bir kaldırsalar başlarını, görecekler gökyüzünde parıldayan güneşi... Hey insan! Ne dursun öyle yabancı!

İnci Aydın'ın on bir öyküden oluşan *Yabancı* adlı öykü kitabını okuyup da yabancılaşma olgusunu sorgulamamak elde değil. Birden parmaklarımın tuşlara dokunmasıyla yüreğimden geçenler sözcüklere dökülüverdi. Eminim bu kitabı okuyanlar, benzer duygular hissedecekler, kitaptaki karakterleri kendileri ya da çevrelerinde gördükleri insanlarla özdeşleştireceklerdir. Yalın Türkçesiyle gerçekleri bir tokat gibi insanın suratına çarpan bu kitabı okuduğunuzda yerinizden kımıldamayacaksınız *Yabancı* ,yabancı gelmeyecek sizlere...

Yabancı, İnci Aydın, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003

(1) Büyük Ansiklopedi, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990
(2) Büyük Ansiklopedi, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990

Öykü

KABUK

Ebru ÇAYIR

"Bir ses arıyorum
Yeni bir şiire başlamak için
Bir doğum çığlığı gibi kaçınılmaz
Çocuğun ilk ağlayışınca güzel
Bir ses.

Sennur Sezer

Kımıldanıyor toprak. Önce, köklerine dolanıp özsuyunu kirleten pisliğini temizleyecek, ölüm yağmurlarının. Sonra dirilecek, yeniden.

Açmakta zorlandığı gözlerini ovuşturarak uyanıyor Saye. Yıllar sürmüş bir uykudan uyanır gibi. Birden, yüzünde ve ellerinde, acı veren tuhaf bir gerilme duyumsuyor. Ellerine bakıyor, irkiliyor o anda. Kurumuş bir yaprağa benziyor elleri. El ayalarında koyu kahverengi lekeler var, derisi incelmiş, damarları seçiliyor. Ninesinin ellerini anımsıyor Saye... ama ne oldu da ninesinin ellerine benzedi böyle? Yavaş yavaş gelen, parmak uçlarına kadar yayılıp sonra yavaş yavaş sönen o sızıyı yüzünde de duyumsuyor. Dokunuyor yüzüne, sanki kabuklaşmış. Duyduğu endişe yüzüne yansıdıkça acısı artıyor.

Gözünün önüne gelen siyah perçemlerini düzeltiyor eliyle. Saye, sekiz yaşında, zeytin gözlü bir erkek çocuğu... Ürkek ve şaşkın, inceliyor odayı, tanıdık değil: gri duvarları çatlaklı, karanlık, büyükçe bir oda. Odada ağır bir koku var, yanık et kokusunu andıran... Yan yana konulmuş beş yatak, kapının yanında bir lavabo, üzerinde küçük bir ayna... Yataklarda uyuyan farklı yaşlardaki çocukların hırıltılı sesleri, odadaki boşluğu dolduruyor. Ne dediği anlaşılmayacak bir şekilde sayıklıyor çocuklardan biri. Bu çocuğu daha önce nerde görmüştü? Yan mahallede, birlikte top oynadıkları çocuklardan biriydi herhalde. Onun yanındaki üç çocuktan birinin yüzü, diğer ikisinin tüm vücudu sargı beziyle sarılmış, kıpırtısız yatıyorlar.

Başucundaki pencereden dışarı bakıyor Saye. Ağır ağır ilerleyen bulutların arasından kendine yer açmış bir ışık demeti, gözlerini kısmasına neden oluyor. Dışarısı da yabancı, yalnız iki renk egemen dünyaya... gök kirli beyaz, yeryüzü kahverengi. Uçsuz bucaksız, çatlamış toprak gördüğü...

Saye, yataktan çıkıp aynanın olduğu duvara yürüyor. Ayak uçlarında yükselerek bakıyor yüzüne. Aynanın karşısında kalakalıyor öylece, kendisi mi bu görüntü? Korkulu bir rüyadan uyanınca yaptığı şeyi anımsıyor. Sımsıkı kapatıyor gözlerini, ona kadar sayıyor içinden. Gözlerini açıyor, her şey aynı. Yüzünde de, ellerindekine benzer kahverengi lekeler var. Derisi inceldiği için gözleri biraz dışa doğru çıkmış. Korkuyor kendi görüntüsünden.

Nerede olduğunu ve nedenini bilmemenin getirdiği boşluk duygusu ağır basıyor, bir süre sonra. Annesini ve babasını düşünüyor Saye, nerdeler, neden onların yanında değil? Tedirgin, ama sorularının cevabını bulma umuduyla odadan çıkıyor Karşılaştığı uzun, ince koridorda ilerliyor. Koridorun sağında ve solunda, bazılarının üstünde kuru kafa resmi ve Saye'nin bilmediği bir dilden yazılar olan kapılar var. O, bu yazıların ne olduğunu anlamaya çalışırken, koridorun sonundaki kapılardan biri açılıyor. Mavi üniformalı, kumral, genç bir adam çıkıyor odadan. Saye'yi fark edince bir telaş dalgası gelip geçiyor yüzünden, çocuğa doğru yürüyor. Tamhangi odadan geldiğini soracak oluyor ki, duruyor. Çocuğun, onun dilini anlamayacağını anımsıyor.

"Annemle babam nerde, onların yanına gitmek istiyorum.

Adam, donuk bakışlarla inceliyor onu. Mavi gözlerinde bir anlam bulmak mümkün değil, içinden düşünüyor: *"Bu çocuk, ne kadar korkunç görünüyor böyle... yine de o, şanslı olanlardan..."*

Saye de, kim olduğunu merak ederek bakıyor bu adama. Bir şeyler anımsıyor, televizyonda, böyle mavi giysili adamlar görmüştü. Evdeki bir akşamları geliyor gözünün önüne, babası televizyon izlerken... evet, o zaman görmüştü, bu adamla aynı giysiden giymiş birçok adam vardı. Babası kaşlarını çatmış, yüzünü asmıştı. Annesi, birden kalkıp yatak odasına gitmişti. Saye, yeni yaptığı resmi göstermek istiyordu, ama kapıyı kitlemişti annesi... sonra hıçkırdığını duymuştu. *"Alsınlar bütün petrolü, bizi rahat bıraksınlar"* dediğini...

Mavi üniformalı adam, elini tutuyor Saye'nin. Saye, elini tutmak istemediği bu adamla gidiyor sesini çıkarmadan, annesinin yanına gittiğini düşünerek. Müzik seslerinin geldiği bir odaya yöneliyorlar, bu müzik... Saye'nin en sevdiği çizgi filmin şarkısı. Kumral, mavi üniformalı adamın ülkesinin, tüm dünya çocukları için yaptığı çizgi film. Odada, on bir, on iki yaşlarında bir kız var. Adam, Saye'yi odada bırakıp gidiyor. Saye bir an için çizgi filme dalıyor. Sonra, karşısında oturan kıza çeviriyor bakışlarını. Kız da, Saye gibi esmer... gür, uzun, siyah saçları var, koyu kahverengi gözleri hep aynı yere bakıyor. Kız, hiç konuşmayacakmış gibi görünse de soruyor Saye:

"Nerdeyiz biz, buraya ne zaman geldik?"

"Bilmiyorum."

Bu sırada haberler başlıyor. Çocuklar, görüntüleri izliyorlar yalnız, anlamıyorlar söylenenleri. Gülümseyerek zafer işareti yapan komutanlar, ailesine kavuşan mutlu askerler, çorak topraklar, yeni petrol hatlarının kurulacağı yerler gösteriliyor haberlerde. Yaklaşan ayak sesleri duyuluyor. Saye'yi odaya getiren adam geliyor yeniden. Televizyonu kapatıyor, sert bakışlarla açmamaları gerektiğini söyleyip gidiyor.

"Anneniz, babanız nerde?"

"Bilmiyorum."

Kız, öne arkaya sallanarak bir şeyler mırıldanıyor kendi kendine... Ondan başka bir cevap alamayacağını anlıyor Saye. Kimse yardım etmese de bulacak anne babasını... öfkeyle kalkıyor oturduğu yerden, koridora çıkıyor.

Belki de rüya görüyorum diye düşünüyor yine, uyanacağım birazdan... hiç bu kadar boşlukta duyumsamamıştı kendini. Ailesinden ayrılmayı hak edecek bir yaramazlık mı yapmıştı ki, düşünüyor, ama bulamıyor. Hem nasıl olduysa hastalanmıştı da... biraz midesi bulanıyor, yüzü ve elleri sızlıyor. İlerde, büyük bir kapı dikkatini çekiyor, insanların girip çıktığı... kahkahalar duyuluyor sık sık. Merakla yöneldiği kapının ardındaki büyük salona girince, gözleri kocaman açılıyor Saye'nin. Daha önce, hiç böyle bir yer görmemişti: büyük, parıltılı avizeler, ellerinde kadehler olan süslü kadınlar, mavi ve yeşil üniformalı erkekler, dans eden çiftler, değişik yiyeceklerle dolu uzun masalar ve orkestra...

Bulamayacağını düşünse de, gözleri orada da aramaya başlıyor, anne babasını. Görünmez olmuş sanki, kimse onun farkında değil. Bu insanlar ve Saye... Aynı yerde, aynı zamanda, kesişmeyen iki ayrı dünya... Saye'nin kabukları, yüzünü, ellerini, yüreğini kuşatan... kabuğun altındaki karanlık, neyin gölgesi?

Saye'nin solunda, birkaç adım ötede, iki adam sohbet ediyor. Daha genç ve esmer olanı, göğsü parlayan yıldızlarla dolu, yeşil bir askeri üniforma taşıyor üzerinde. Siyah takım elbiseli, sarışın, orta yaşlı olan:

"Bu harekât bizi çok zorlamadı açıkçası..." diyor, genç olana dönerek, en büyük kaygıları geride kalmışçasına gülümsüyor, sararmış dişleri ortaya çıkıyor gülümserken. Diğeri, elindeki kırmızı şaraptan bir yudum alıyor, yüzü ciddileşiyor, sol kaşını kaldırarak:

"Bizim desteğimizi unutuyorsunuz sanırım..." yaptıklarını anlatmaya başlıyor. Konuşurken, karşısındakini etkilemek için sesini bazen daha sert çıkarıyor, iri bedeni sallanıyor, kendinden geçiyor sanki.

"Neyse, hepsi bitti artık. Bu tatsız konuları bırakalım. Oğlumu ve karımı nasıl özledim bir bilseniz... oğlum dokuz yaşına girdi üç gün önce, yanımda fotoğrafı olacaktı... Hah işte, bakın ne sevimli, değil mi?"

Bu ışıltılı kalabalıktan ürküyor Saye, salondan çıkıyor. Onu, bir ahtapot gibi saran, boş koridorlar karşılıyor yine. Ellerinin acısı giderek artıyor... *"Benim oğlum güçlüdür. ağlamaz"* derdi babası hep. Koridorun sonundaki pencereden gökyüzüne bakıyor. Gri bir bulut gizlemiş güneşi... güneş ışıkları, bu gri perdenin aralıklarından ulaşıyor yeryüzüne. Yağmur çiselemeye başlıyor. Yağmuru kucaklayan çorak toprakta bir tohum, filiz vermeye hazırlanıyor

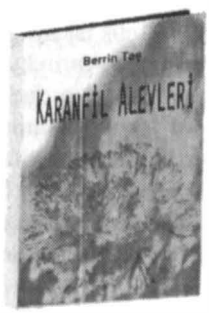

Karanfil Alevleri
Şiir

Berrin TAŞ
5.000.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

İNSANCIL'A MEKTUP

Can Dostlarım Merhaba,

Böyle bir başlık atmak istedim. Niye mi? Bunu size açıklamak biraz uzun olacak. Sizlerle tanışalı yaklaşık dört-beş yıl oluyor. Denizli'de beş yıl önce, *Edebiyat Dostları* derneğini kurduk. Bu dernek aracılığıyla Denizli'de bir sürü arkadaşımız oldu. Bu arkadaşlarla neler yapabileceğimizi hep tartıştık durduk. (Bu hâlâ devam ediyor.)

Öncelikle bazı konularda çok eksik ve yanlış bilgilerle donatıldığımızı görüp, her şeye baştan başlamamız gerektiğine inandık, bu konuları tartışırken bile bir tartışma geleneğimizin olmadığına karar verip *"Tartışma Nedir Nasıl Yapılmalıdır"* adlı bir söyleşi düzenledik. Şiir, edebiyat, sanat, felsefe nedir diye sormaya başladığımızda da karşımıza *İnsancıl* çıktı. İşte *İnsancıl* karşımıza çıktığı zamandan beridir ki birçok düşüncemiz, bilgilerimiz, oluşturduğumuz önyargılarımız allak bullak oldu.

Sanat, insanı tüm varlığı ile kaplayan, bedeninin dış yüzünden ruhunun derinliklerine kadar ele geçiren, yaratılış ve izleyişin her anında insanı düşünmek durumunda bırakan bir etkinliktir. Bundan ötürü uğraşların en zoru en çetrefillisi, (A. Timuçin) olduğunu öğrendik. Birçok insan gibi tabii ki en kolayını seçmedik. Bu zor ve çetrefilli olayların içine girdikçe zorluğuyla birlikte güzelliği ve erdemi tattık. Ne zaman ki zorlandık, dostlardan yardım alalım dedik, *İnsancıl*'ı aradık. Sıcak bir ses Şadiye hanımla tanıştık, dertlerimizi anlattık. Cengiz Gündoğdu, Berrin Taş, Filiz Sönmez sevinçle gelebileceklerini söylediler. Bu bizim kendi içimizden çıkıp dışarıya da açıldığımız ilk etkinliğimizdi. Yaklaşık üç, dört saat sürmüştü. Şimdiye kadar aldıklarımızla birlikte bu üç güzel insanın verdikleriyle yeni bir insan tipinin küçük örneklerini Denizli'de oluşturmaya çalıştık. Bu üç güzel insan gidince geriye biraz hüzün, biraz burukluk kalmıştı, ama bıraktıkları şimdiye kadarki yaptıklarımızın daha yolun başında olduğumuzu bize göstermek oldu. Okumak, daha çok okumak gerektiğini, *"Bir şey biliyorum o da hiçbir şey bilmediğim"* olduğunu gösterdi.

Bizler bunun zaten zor ve çetrefilli bir yol olduğunu biliyorduk ve bilerek yola çıkmıştık. Daha sonra insanlık tarihini bilmeden, insanın nereden gelip nereye gittiğini bilmeden, sorgulamadan şimdiki yerimizi belirleyemeyeceğimizi anlayarak düşünce tarihi ve insanlık tarihi şeklinde ilerlemeye başladık. Haftanın neredeyse beş altı günü her gün değişik başlıklar altında söyleşiler yapıyorduk. Bunun yanı sıra sinema gösterleri ve şiir dinletileri de ihmal edilmiyordu.

Daha önceleri okullarda adını duyduğumuz ve bize ezberletilmeye çalışılan Kant, Sokrates, Descartes, Aristotoles, Leibniz, adını burada sayamayacağım birçok filozofun ezberlemekle değil, anlamayla bize ışık tutabileceğini gördük. Milyonlarca yıl önce insanların başlattığı kölelik mücadelesinin bugünkü düşüncelerimizin temellerini oluşturduğunu ve zincirlerimizden başka kaybedecek hiçbir şeyimiz olmadığı bilincine bilinçli olarak vardık.

Bunları yaparken tabii ki çok yorulduk, yıprandık, üzüldük de. Bazen çoğaldık, bazen olduğundan fazla daraldık. Bir avuç kaldığımız zamanlar oldu. En yakın arkadaşlarımızla kıyasıya eleştirilere girip, tartışma geleneğini yaşamına geçiremeyenlere önyargılarını yıkamayanlara veda etmek zorunda kaldık. Çünkü biz yaşamımızda en doğru bildiğimiz her şeyi bile bir kere sorgulamaktan yanaydık.

Bize bugün verilenin yarın unutturulmaya çalışıldığı, her şeyi üstün körü, yüzeysel öğrenmenin mübah sayıldığı, en çok satan kitabın mutlaka alınması gerektiğini, (ama okunmasa da olur) star sisteminin bir parçası olmamız gerektiği, postmodernizm modasının peşine takılmazsak çağdaş ve modern olamayacağımızı, tüm basın ve yayın organları ile belleklerimize öylesine kazımışlardı ki maalesef bu hataya en yakın arkadaşlarımız bile düşüyordu. Onların gazeteleri ile onların televizyonlarıyla ve onların sanat anlayışıyla bizlere yanıt veriyorlardı. Her yanıtın karşısında Nazım'lar, Kemal Özer'ler, Berrin Taş'lar, Sennur Sezer'ler, Erenus'lar, Şükran Kurdakul'lar dimdik duruşlarıyla, kavgaya can olmuş yürekleriyle, tarihin derinliklerinden bugüne onlara her zaman kocaman bir yanıttı. Son insan kalıncaya kadar da sanat var olacaktı.

Biz düş kurduk; ama düşte kalmadık. Düşlerimizi gerçekleştirmenin hep olanaklarını aradık durduk. Sanat düş kurmak değil miydi? Truva'da bir düş değil miydi? *Edebiyat Dostları* da, *Edebiyat Dostları*'nın yapacakları da bundan beş yıl önce hep bir düşle başladı. Bir düşü daha gerçekleştirmemizi Mehmet Esatoğlu sağladı. Bize tiyatroda yapabileceğimizi, bunun temellerini hemen atmamız gerektiğini söyledi. Sıcak bir ortamda sıcak bir söyleşiyi Mehmet Esatoğlu ile gerçekleştirmiştik. Bir yıl sonra Sedat Memili'nin *Kendini Arayan Tanrı* kitabını tiyatrolaştırarak on üç kişilik kadroyla oynadık. İkinci yıl Aziz Nesin'in *Marks Döndü*'yü De-

HERŞEY

Bütün zamanları sonbahar yapıyorum şimdi
Her ayı Eylül
Her günü Salı
Nehirler akıtıyorum bugün
Yüzüm deniz oluyor
Binlerce balık gözlerimde
Su'larca bakıyorum yollara
Kente
Bir düş ülkesi istiyorum
Uzaklardan
Çok uzaklardan bir gramofon sesi
Terk ediyorum bu şehri
Sonbaharı
Ve seni
Küçük bir bulutun büyük bir gözüyüm şimdi.

M. Veysel TIRPAN

nizli'de, Mersin-Tarsus'ta, İstanbul'da ve Munzur festivalinde (şimdilik belirlenen yerler) oynamaya devam ediyoruz.

Bu sene Cengiz abiye tekrar gelir misiniz, dedik. *İnsancıl*'dan İsmet Alıcı, İnci Aydın ve Cengiz Gündoğdu aralıklarla tekrar Denizli'ye *Edebiyat Dostları*'na gelerek güne ışık kattılar, düşünceye eylemlilik kattılar. Merhaba, diyerek sıcak, sıcacık sesleriyle. Çalışmalarımızı Cengiz abiyle tekrardan gözden geçirdik ve bir *Felsefe Atölyesi* çalışma grubu kurmaya karar verdik. Bununla yetinmeyip ayrıca bir de *Estetik Çalışma* grubu kuruldu. Daha önceki deneyimlerimizi göz önüne alarak bu konuda özveri gösterebilecek arkadaşlarla çalışmalara başladık. Yaklaşık beşinci dersimiz ve zevkle, heyecanla ilerliyoruz. Bu konuda Cengiz abiye söz vermiştik. Sözümüzü tutmanın mutluluğunu da sanırım Cengiz abiyle birlikte yaşıyoruz.

Yine zorlanırsak, yine önümüze engeller çıkarsa biliyoruz ki dostlarımız var, onlar uzakta da olsa taa içimizden bizim dostlarımız. İşte o yüzden size böyle bir başlık attım. *"Can dostlarım merhaba"* Bize yeni bir dünyanın, yeni bir insan tipinin olası olabileceğini gösteren, göstermeye çalışan, görüp de alan, tüm emekçi dostlara Denizli *Edebiyat Dostları*'ndan bin selam...

Sevgilerle, hoşça kalın...

Selma ZENCİR

Öykü

KURBAN

Metin AYKAN

Gün gün, uğursuz yazgısı için serpilip, büyüyen minik, tatlı İphigeneia... Elbette o da tomurcuklanacak, hatta gizli gizli çiçekler de açacak, bahtsız geleceğini bilmeden... Şimdiyse, o kara bulutlardan uzak, günlerini cıvıltılarla koşuşup, oynayarak geçiren, küçük, mutlu bir kız... Zamana buyurabilen olmuş mu hiç? A'ah!... O, engellenmez, düzgün akışıyla, tanrıların da üstünde, onlardan bile güçlü!... Yeryüzü, ne tanrılar görmüş, adı-izi kalmadık... Ama zaman, hep var ve hükmü hep yürüyor!... işte çocukluk; derken, göğsünde ilk tomurcuklanma, memelerinin baş vermesi; kasıklarında ipek misali, ayvacık tüyleri... Yani yürüyen hükmün belirtileri... Merak, heyecan, heves ve biraz da korkuyla beklenen çağ... Tomurcuklanmanın ardından da, genç kızlık... O baharda geldi dayandı İphigeneia'nın yapılı sayılır bedenine. Vücudu, hızla gelişti. Kısa sürede kız, vahşi güzelliği, gösterişli ve diri dişiliğiyle, bayağı kışkırtıcı biri oldu... Ne çare, İphigeneia'nın kısa sürecek bu konca gül çağı, yolun da sonu!... Bir yazgı ki, evlerden ırak... O yüce tepe, Olimpos, ölümlülerin yazgılarını da belirler... Ama İphigeneia'yı nasıl bir gelecek beklediğini, oradakiler bile bilmiyordu... Birileri, kime, ya da neyine kızmışsa, kızdığının yanı sıra, karalara buladığı bir çok yazgıyı da, birbirine katmış. İşte İphigeneia'nın yazgısını belirleyecek rüzgar, tanrılar katında bir meltem gibi başlayıp, sonunda da fırtınaya çevirildi. Yani, Olimpos'un o karayellerinde karalandı, İphigeneia'nın karalardan da kara kalleş yazgısı... Bir İphigeneia'nın mı, yazgısı kara?...Ya babası olacak Agamemnon?...Kimi zaman yazgılar bitişir. Onlarınki daha da ileri, baba-kızın yazgısı, zincirin halkaları gibi birbirine geçmiş... Sanki bu, İphigeneia'nın değil de, Agamemnon'un kaderi... Dağlara taşlara, uzun, kargışlı bir kara zincir... Agamemnon'un, İphigeneia için düşündüğü, ya da kurduğu tuzaksa, o lanetli zincirin ilk halkası... Ama öyle bir tuzak ki, kuran da düşüyor!... Sonra, ağır ağır gerçekleşen yazgının öteki halkaları, ya da buyrukları. İşte, karısı Klytaimnestra'nın ihaneti... Klytaimnestra, Aigistos'un aşnası-oynaşı... Agamemnon'un bu işte bir kabahati yok!... Kokusu çıkmadıkça, ihanete elden gelen ne? Hoş, kokusu çıksa da Agamemnon'un o sıraları bir şey yapacak hali yok, çünkü yıllardır Truva önlerinde... İş, aşnayla, ihanetle kalsa!... Bir de, oynaşı Aigistos ile bir olup, Klytaimnestra'nın sonunda Agamemnon'u öldürmesi...

Geçmişin sisleri arasından günümüze erişebilen nice olay, İphigeneia'nınki de dahil, gerçekte başka türlü olup bitmiştir!... İphigeneia'nınkiyse, geçen onca zamanın külü altından bile, sıcaklığı hâlâ el yakan, tutkulu bir gönül öyküsü... Elbette böylesi bir yazgının kurbanına acımamak ve dahası saygı duymamak olanaksız... Bu nedenle, zaman içinde, söylencedeki kimi olaylar ve olaylardaki kimi kişiler, ağızdan ağza geçerken ayıklanmış. Beri yandan bu ayıklama, bir topluluğun ortak geçmişine, köklerine duyduğu saygı ve hayranlığın da belirtisi... Bu gayretle de, vahşeti çağrıştırması gereken o söylence -'Saga' mı demeli acaba?..- öyle değişmiş ki, İphigeina'nınkiyle hemen hiç ilgisi kalmamış. Günümüzde anlatılan, aslından hayli değişik, adeta başka bir öykü... Peki, gerçeğe nasıl erişilecek?...Burada sorun, yüzyılların yığdığı belirsizlik ve onun yarattığı karanlık... Ya da, söylence ile gerçek arasındaki fark... Gerçeği bilmek için yapılacak, geçmişin hâlâ el yakan küllerinin eşelenmesi... Eşelenen küllerin içinden de, kin ve tutkunun o dev ateşi ışıyarak, kendini, geçmişini aydınlatacak...

Son ana kadar, yatağını paylaştığı Paris'in, Helena'yı kaçırdığını duyunca, İphigeneia kahredici bir acıyla yaralandı, hatta ondan da öte... Yoğun, dönüşü olmayan bir cinnetin, ateşten labirentlerine yuvarlandı. Derinlere, ta içine işleyen onur ve kıskançlık yaraları kin kanıyor. Hiç dinmeyecek öfkeli bir öç duygusu, bütün benliğini sarmış... Kini öyle derin ve güçlü ki, öteki duyguların hepsini silmiş. Artık tek boyuta inmiş o kişiliğiyle, kiniyle yatıyor, kiniyle kalkıyor. Uğradığı bu ihanetin acısıyla, yaşamdan bir beklentisi kalmamış gibi... Her yer, her şey... kapkara!... Giderek yaşama amacı da yok oluyor sanki. Öyleyken, bu kopkoyu karamsarlığa karşın, eskisinden de dik duruyorsa, bu gücün kaynağı, o gem almaz öç duygusu. Bakmayın söylen-

celere, söylencelerdeki tanrıların ve ölümlülerin gönül işlerine... Helenliğin o barbar çağlarında, bir kız için iffetini vermek, ne demek? Törelere göre, bir erkekle masumca ilişkiye girmek bile, bir bakire için ölümcül ayıpken!... İphigeneia'nın üstünde bir de bu vicdan ağırlığı var. Yetmezmiş gibi, bunlara babasının sorunları da eklendi. Aslında artık umurunda bile değil, ne o çok sevdiği babası, ne kavmi... Onun derdi günü, öç!... Ama, lanet olası rüzgarlar esmiyor... Rüzgar olmayınca da, Paris'e, Helena'ya gününü gösterecek tekneler, Truva'ya yelken açamıyor bir türlü...

Galiba bu rüzgar kesatlığında, yelkenlilerin bir yere gittikleri, gidecekleri de yok!... Tekneler kıyıda duradursun; fırsattır, sefere katılacak beylerin yanına varalım bir, bakalım ne söyler, ne'yleriler?...Homurdanmalarına, kaytarma gayretlerine bakılırsa, bu sefer işinde, beylerin çoğu gönülsüz. Öyleyken, yine de ellerini-kollarını kaptırmışlar bir yerden... Ama rüzgar yokluğundan da, bir iş işlemeksizin, ordugahta öyle eyleşip duruyorlar. Çoğu beklemekten sıkılmış, homurdanıyor Agamemnon'a... Onun durumu da bir tuhaf... İşin başında görünüyor; ama öylesine... Başkanlığı hayli gevşek ve sallantılı... Bu arada, ordugahı bir kurban lafıdır almış... Rüzgarların iyice gecikmesi üzerine, bu kez de Agamemnon'dan çıktığı söylenen bir söz yayıldı ortalığa. Agamemnon: *"Tanrıların inadı tutmuş, kurban istiyorlar... Rüzgar için, tanrılara kurban gerek... Bu kurban da, başkanın, ya da başkan olmak isteyenin kanından olacak."* diyesiymiş... Agamemnon, tutkularını kolay dizginleyemeyen biri... Öyle ki, evli bir kadın olan Klytaimnestra'yla evlenebilmek için, kocasını ve çocuğunu öldürdüydü... İphigeneia'yı da öldürtürse, Klytaimnestra, Agamemnon'a bir kurban daha vermiş olacak!... Galiba Agamemnon'un niyeti ciddi ki, İphigeneia'yı evlendirme bahanesiyle karargaha çağırdı... İphigeneia'nın böyle şeyleri gördüğü mü var!... Emrettiği için, öylesine, ne olduğunu, niye olduğunu bile anlamadan geldi babasının yanına... Böylece, Agamemnon, İphigeneia'yı, öz kızını, kurban etmek için kandırmış, pusuya düşürmüş oldu!... Adam bu tutkulu yapısıyla, yazgısını, biraz da kendi yazıyor sanki... Klytaimnestra, acaba sırf kendisinden kurtulmak, yani rahatça oynaşabilmek için mi, Aigistos'la bir olup öldürdü, Agamemnon'u?...Yoksa, bunun nedeni, Agamemnon'un işlediği bu cinayetler mi?... Yani Klytaimnestra, çocuklarının öcünü mü alıyordu, Aigistos'a yardakçılıkla?...Hatta bu öç duygusuyla, Aigistos'u, amcasını öldürmeye kışkırtanın, Klytaimnestra olmadığı ne malum?...Şöyle ya da böyle, bu uğursuz olaylar zincirini tetikleyen Agamemnon... Daha doğrusu, onun az rastlanır, gözü doymaz bencilliği!... Bu nasıl bir bencillik; ya da buyurma, nasıl bir tutku ki, kendi öz kızını bile ölüme gönderebiliyor!... Hem de gözünü kırpmadan... Öte yandan Agamemnon'un kurbanla ilgili bu sözleri, sallantılı liderliğini pekiştirmeyi de akla getiriyor... Dedikleri başkanlıkta gözü olanları yıldıracak gibi... Öyle ya, kim evladına kıyabilir ki, velev iktidar için bile olsa!... Bu hırsla Agamemnon, İphigeneia'nın kurban edilmesine kendisini razı etmiş... Kendini razı etmek bir yana, 'kızının da buna rıza göstermesini' istiyor. Yani, İphigeneia'yı gösteren en öndeki parmak, babasınınki... İphigeneia'nınsa, aklı başında değil, bu nedenle çevresiyle pek ilgenmiyor. Daha doğrusu, artık olanı biteni kavrayamıyor galiba!... Ama yine de babasının niyeti şöyle bir kulağına çalınır gibi oldu... Kızın tek derdi öç; öcün dışında bir şeyi gördüğü yok!... O da sürekli gecikti-ğinden, deli gibi... Bu nedenle, babasının istediğini ilk duyduğunda, öylesine dinlediğinden, anlayıp, kavrayamadı bile... Onun kafasında, olaylar gelip gelip, Helena'da düğümleniyor. Helena, İphigeneia'yı cinnetin bulutlarında dolaştırıyor. İphigeneia, Helena'nın ölmesi için ne dualar ediyor, ne adaklar adıyor tanrılara, altından kalkamayacağı!... Helena'nın ölümü, İphigenia'da bir saplantı... Helena, İphigeneia'nın teyzesi... Teyzesi 'olmakla'?...Değil mi ki, sevdiğini elinden almış!... Helena'yı anıp da, kin ve öfkenin doruklarına çıktığında, İphigeneia'nın beyninde, bir tragedya kahramanın üslubu ile bağdaşmayan, *"'ölsün'ler, 'ölsün, ölsün, gebersinnnn!..'"* çığlık çığlığa... İphigenia. Helena uğruna terk edilmekle, yazgısı kadar kara pisliklere batmış... Paris, bu davranışıyla, haysiyetini, gurunu onmaz biçimde kırıp, kendisini kıskançlık ateşlerinde kavuruyor. İphigeneia, gerçekten de bahtı karanın biriymiş... Zavallıcık, daha Paris'ten yediği darbeyi atlatamadan, şimdi de babası çıktı... Bir çıkış ki, düşman başından ırak!... Iphigeneia yavaş yavaş babasının ne istediğini anlar gibi olduğu an, ölümün korkusu hiç aklına gelmedi. Ama ölüm korkusundan da ileri bir öfke nöbetine kapıldı. Garıptir, çivi çiviyi gerçekten söktü ve o öfkeyle, kızın dağınık aklı, birden toparlanır gibi oldu... Toparlandığıyla da, babasının uğursuz niyetini, gayet tutarlı biçimde irdelemeye başladı... *"Ölümüne nefret ettiğim Helena için, kendimi feda etmek ha?...Hani, başka bir şey için olsa!... Babam, Helena'ya olan kinimi bilmez, nedenini de... Bilmemesi de doğal... Lakin bir 'kötü' için, benden kendime kıymamı nasıl isteyebilir?...Helena, altı üstü bir orospu.. Yani, bir 'kötü'yü geri getirmek uğruna, hem de toplumun gözbebeği bir bakireyi kurban etmek... Bu cinayet benzeri fedakarlık nasıl olur?...Sonra niye ille de tekne?... Madem rüzgar esmiyor, karadan gitseler ya!... Acaba, her şey yolunda da, cinnetin pençe-*

sindeki aklım, artık gerçekleri göremez mi oldu; yoksa babamın aklı benimkinden dė mi karışık?...Öyle olmasa, bir baba, bu kadar ilgisiz ve bayağı bir amaç uğruna, evladına nasıl kıyar?...Bunu nasıl düşünebiliyor, düşündüğünden öte, fırsat bulursa uygulayacak da... Üstelik, babam, bütün beylerin başı... Yani, kurban edilmek istenen, sıradan biri de değil, böylesi bir adamın kızı... Değil, beyler beyinin kızı, Helena'ya bir oğlak bile değmez!... O kötüye, ana keçinin çekeceği evlat acısı bile çok!... Ama gel-gör ki, babam, beni; bakire bildiği, kendi öz kızını, Helena için, o orospu için kurban edecek!..

Kamunun, Helena için düşündükleri, hemen hemen İphigeneia'nınki gibi olmalı... Bu son olayla, Helena'nın saygınlığına hayli gölge düştü, hatta gölgeden de ötesi... Öyle ya, ayrı ayrı kişiler tarafından, iki kez kaldırılıp-kaçırılmış birinin iffeti tartışılır doğrusu... Hatta, Helena ile ilgili bir dedikoduya göre, İphigeneia, Helena'nın bu ilk 'kaldırılışının' ürünü... Yani İphigeneia, Helena'nın kızı!... Hele sonuncusu, kaçırılma da değil, Helena kendi isteğiyle gitmiş Truva'ya... Bu olup bitenlerden sonra, çoğu 'beylerin', artık Helena konusunu ciddiye aldıkları yok. Aldıkları yok ki, sonradan Truva söylencesinin en parlak adları olacaklar bile, bu seferden kurtulmak için, 'delilik', 'kadın kılığına girmek' gibi türlü yollar denemişler. Herkesin yan çizdiği bir konuda, babasının kendisini kurban etmek için verdiği kararı İphigeneia'ya kabul ettirmek, elbette zor!..

İphigeneia'nın bir derdi de, bu gizli acısını kimselerle paylaşamamak... Yok mu, içini dökeceği bir yakın arkadaşı, oo'o hem de kaç tane... Lakin onlara bile söylemeye ar ediyor, Paris'in ettiğini... Kimselere diyemediği kahrı, gün gün katlanıp-kabarıp, azmakta. Zaman geçiyor, ama hâlâ rüzgar yok. Rüzgarlar geciktikçe, Helena'yla Paris'in birlikteliğine yeni yeni günler eklenmekte... Onların muhasebesine mutluluk olarak geçen her saniye, İphigeneia'nın hanesine dayanılmaz zulüm olarak yazılıyor!... Paris'le, Helena'nın birbirlerinden 'kâm alıp verdiklerini' düşündükçe, İphigeneia'nın içi, yanıp yanıp kavrulmakta... Bütün bunların yanında, bir de yoğun ümitsizlik ve karamsarlık... Ümitsizlik, 'karasevda' batağına düşmüş İphigeneia'nın ayağında, çeki taşı... Artık iyice belli oldu ki, o anlı-şanlı, ama gönülsüz beyler, rüzgar kesatlığının ardına sığınmışlar. Yani, bir yere kıpırdadıkları, kıpırdayacakları da yok!... Olagelenler, kızın yüreğini mengene gibi sıkmakta... Sonunda İphigeneia iyice çaresiz kalınca, hem yüreğini serinletecek, hem de Paris'le, Helena'nın birlikteliğini noktalayacak öç rüzgarının esmesi için, gözü hiç arkada kalmadan, kendini kurban olarak sundu tanrılara!..

ÖNCE SEN SONRA BEN

denizin ortasındayız seninle
ben sana içimdeki korkuyu veriyorum
cömertçe
sen bana dalgaların hırçınlığını
ödeşiyoruz sanırım sessizce
sallantımızın artışından belli

yüksek bir duvarın tepesindeyiz
yan yana değil uzağız
belki karşı karşıya
belki arka arkaya, belli değil
fısıldıyorum usulca göğün kulağına
harfleri yer değiştirmiş şarkımın sözlerini
yarılıveriyor gök orta yerinden
önce sen sonra ben
mavi oluveriyoruz, masmavi
duvar yokoluyor
birleşiyoruz

şimdi ise denizin üzerindeyiz
ayaklarımız değiyor ara sıra suya
deniz ürperiyor, çekiliveriyor birdenbire
başbaşa kalıyoruz batık sevdalarla
üşüyoruz sanırım sevgilim
yıldız olup kaçışımızdan belli

Burcu UPRAK

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

2 Haziran Çarşamba

Pazartesi günü, İstanbul'da yağmur, hiç durmadı. *"Ne bu yağmur"* diyenlere *"Doğa suyunu hızla boşaltıyor"* dedim.

Yağmurdan önce, boynu bükük, asık yüzlü ağaçlar, yağmurla canlandılar, gülümsediler... Bugün doğanın kokusunu, hazla içime çeke çeke yürürken Platon'un *Philebos* adlı eseri geldi aklıma.

Philebos, Platon'un yaşlılık dönemi eserlerindendir. Hazları ele alır Platon. Çilecilikten caymıştır. Platon'a göre bilgelik de insana haz verir.

Peki nasıl.

Platon, *"hazla bilgeliğin birbirine güzelce karıştığı"* hayatı arar. (Platon, Philebos, Çev. S.E. Siyavuşgil, Cumhuriyet Y., İstanbul, 1998) Şöyle devam eder, *"Biz şimdi sanki saka olduk, elimizin altında iki çeşme var. Biri haz çeşmesidir ki, bal çeşmesine benzetilebilir; öbürü bilgelik çeşmesidir ki, ılımlıdır, şarabı yoktur, sert ve şifa verici bir suyu vardır. İşte, sularını birbirine elimizden geldiğince karıştırmamız gereken iki çeşme bunlardır."*

Platon'u bu noktada son derece haklı buluyorum. Haz almanın da bir ölçüsü, tadı tuzu olmalıdır. Haz, en azından başkasını rahatsız edecek ölçüsüzlükte olmamalıdır.

Bilinçsiz haz alıcılar beni, hayatım boyunca rahatsız etmiştir. Felsefeyle tanışmadan, Platon'u bilmeden önce bile ben ötekini rahatsız eden haz alıcısı olmadım.

Platon, bilinçsiz haz alıcıları için şöyle der, *"Dünyanın bütün öküzleri, atları ve hayvanları hazdan başka bir şey peşinde koşmadıkları için, onu birinci sıraya koymak isterlerse de, buna olanak yok. Nasıl biliciler kuşlardan yardım umarlarsa, insanların birçoğu da hazlara inanmıştır; hazların yaşamımızda en iyi şey olduğu kanısındadırlar ve hayvandaki iştahın, bir felsefe perisinin esinlediği sözlerden daha sağlam bir kefil olduğunu düşünürler."*

Ben, haz dendikte ille de yeme içme, göbek atma, eğlence anlamıyorum. Sözgelimi, ortalığı karıştırıcı dedikodudan haz alanların olduğunu biliyorum.

Bilinci sık sık takla atan bu kişiler, ortalığı karıştırıcı dedikodudan haz alıyor.

İlkeli yaşayanın ilkesini bozma uğraşı da kimi kişilere haz veriyor. Tatlı tatlı gerinir gibi, tatlı tatlı kaşınır gibi haz alıyor ilkeye karşı gelmekten.

Geçen gün gördüm. *"Buraya çöp döken hayvandır"* yazılı yere çöp dökenin yüzüne baktım. Hayvanca haz duygusu belirgindi yüzünde.

Kimi yazarların, karşıt görüşteki kişilere söverken, onları aşağılarken son derece haz aldıkları yazılarından açık-seçik belli oluyor.

Yalan söylerken de haz alanlar var. Birini kandırırken zevkten mayışıyorlar. Nerdeyse hazdan kedi gibi mırıl mırıl ses çıkaracaklar.

İnsani olmayan hazlar çok çeşitlendi.

Bakın, ne diyor Güngör Uras, *"Rakamlara bakıyoruz... Devlet İstatistik Enstitüsü'nün rakamları halkın zenginleştiğini göstermiyor... Tam tersine halkın reel geliri (enflasyondan arındırılmış gelir-kişi başına milli gelir rakamı) ve tüketilen harcaması 1998 yılının gerisinde. / O halde bu otomobilleri, bu buzdolaplarını kim alıyor? Bu lokantalarda her gece 'eller havada' kim göbek atıyor? / Cevap: Bu çılgınca harcamayı yapabilenler, 70 milyon nüfus içinden çarpık ekonominin kaymağını yiyen, nüfusun yüzde 1'lik kesimini oluşturan 700 bin kişiden (dikkat buyurunuz, 1 milyon değil, 700 bin kişiden) ibaret."* (Güngör Uras, *Gelir Dağılımında 700 bin kişi Ayrıcalıklı*, Milliyet, 31.5.2004)

Halkın yoksulluğu üstünde vur patlasın, çal oynasın yaşamdan haz alıyor bu 700 bin kişi.

3 Haziran Perşembe

Bugün *Hürriyet*'te bir haber. Haberin başlığı şöyle, *"Üstgeçit manyağı"* Haberin devamı. *"Yaya üstgeçidinden atılan tuğla, hareket halindeki şehirlerarası yolcu otobüsünün ön koltuğunda oturan bir yolcunun kaburga kemiklerini ezdi. Tuğla şoföre gelseydi, facia yaşanabilirdi."*

Olay yeri İstanbul'un Anadolu yakası.

Ömer Naci Soykan anlattı. Adapazarı'ndan tırenle İstanbul'a gelirken, tirene taş atmışlar. Taş, açık camdan girmiş, başının üstünden geçmiş, camı kırmış.

Ömer Naci, ciddi bir tehlike atlatmış.

Dün haz üstüne yazmıştım ya... Tırenleri, otobüsleri taşlarken haz alanlar da var.

Trafik levhalarını kurşunlamaktan da haz alanlar varmış.

Çok çeşitli hazlar var. Tirenlerin, vapurların koltuklarını bıçakla kesenler... cam kıranlar... yağmurdan göllenmiş kaldırım kenarından otoyla geçerken, gaza basanlar... otomatik asansörlerin bütün düğmelerine basanlar... yanlış zillere basanlar...

Bütün bu hazların ortak noktası şu. Hiçbiri insanı değil. Gelişkin bir haz değil. Tireni taşlamanın neresi gelişkin olabilir.

Yıllar önce bir panelde, *"insan öğrenen bir varlık"* demiştim de, ünlü panelist bir hanım *"Her yerde öğretmenlik"* demişti. *"Hanımefendi"* demiştim, *"kaşık tutmasını bile öğrenir insan."* Sonra şöyle devam etmiştim, *"İnsan olmak bile öğrenilir."*

Aristoteles şöyle der, *"... Platon'un dediği gibi, bu şekilde bir yolunu bulup henüz çocuklukta gerektiği şeylerden haz alacak ve acı duyacak biçimde eğitilmek gerekir; doğru eğitim de budur."* (Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, Çev. Saffet Babür, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1998)

Peki burda sorun nedir. Bakın ne diyor Ömer Naci Soykan, *"Sanat, insan duygularını düzenler, onlara yön verir. İçgüdüsel olarak duygular, kaba ve şiddetli bir tarzda dışavurulurlar. Ruhun taşkınlığını dinginleyen başlıca araç sanattır. İçsel etkenlik ve üretkenlik durumuna ulaşmak için tutkulardan ve türlü dış eğilimlerden kurtulmak gerekir. O zaman insan kendini etik ile estetik olanın birliğinde yetkinleşme yoluna sokabilir. / Doğrudan doğruya bedende oluşan bir deney olarak estetik yaşantı, içinde oluştuğu bedenin bütünlüğüne bu oluşum yoluyla katkıda bulunur; duyusal yetilerin yetkinleşmesine hizmet eder. Estetik deneyler sayesinde, bir yandan duyular incelir, netleşir ve yücelirken, bir yandan da insan, onlar üstüne özgür bir kullanım elde eder."* (Ömer Naci Syokan, *İnsanın Yaşam Bütününün Biçim Kazanmasında Estetik ile Etik Olanın Bağıntısı, Arayışlar 1*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003.)

Ömer Naci, sorunu açık-seçik koymuş. Şöyle diyor, *"İçgüdüsel olarak duygular, kaba ve şiddetli bir tarzda dışavurulurlar."* Gelişmemiş, eğitilmemiş insan, "kaba ve şiddetli" bir biçimde dışlaştırılıyor. Bu dışlaşma haz veriyor o insana.

Otobüsü, tireni taşlarken hazdan titriyor belki. Peki bu insanı nasıl eğitmeli. Bu eğitimin ilkeleri, amacı n'olmalı.

Ömer Naci Soykan, bu eğitimin ilkelerini, amacını şöyle belirler.

Doğaya dönük, doğal yeti ve güçleri birlikte geliştirmeye ve yaratıcılığa yönelten;

bilgiyi yaşamın hizmetine sokan;

- yaşamı onaylayan, yaşamı güdükleştirmekten sakınan;

insanın varlık bütünlüğünü, ruh-beden birliğini sağlayan;

- doğru-iyi-güzel birliğini erdemli yaşam ve bilgelik yolunda isteyen;

- estetik beğeniyi yükselten;

- kültürün zararı ve yararını görebilen;

- meslek eğitiminin tek yanlılığından kurtulan;

- anadilin doğru kullanımını kazandıran;

- uzun vadeli plan ve programlar yapan, ama günün gereksinmelerine kolayca uyum sağlayabilen esneklikte olan;

- yöneten-yönetilen değil, birlikte yaşamayı bilen insanı erekleyen;

- kendi kendisini yargılayabilen, kendi yaşamını ele geçiren özgür insanı yetiştiren eğitim. (Soykan, *Eğip Bükmeyen Bir Eğitim Nasıl Olanaklıdır*, Aynı eser.)

Böyle bir eğitimden geçen insan, ancak yüksek değerlerden haz alır. Yoksa, kabalıktan, şiddetten haz alanların arasında sıkışıp kalırız.

Peki, ben böyle bir eğitimden geçtim mi. Türkiye'de Ömer Naci Soykan'ın belirlediği bir biçimde eğitim hiç olmadı. Ama benim zamanımda eğitim, teste, ezbere dayalı değildi. Anlatıma dayalıydı. Biz tahtaya kalkar, bir konuyu anlatır, not alırdık. Öğretmenlerden öğrendiğime göre bu kaldırılmış.

Bizim zamanımızda insan eğlenceyle bu kadar kuşatılmamıştı. Bütün bunlardan ötürü küçük bir destekle boşa yaşamazdık. Ben, 15-16 yaşındayken Descartes okuyordum. Peki okuyordum da tam anlıyor muydum. Hayır. Ama anladığım kadar anlıyordum. Tolstoy, Dostoyevski, Balzac, Yakup Kadri, Sait Faik, *Varlık* okuyordum.

Şimdi bu olanaklar kalktı. Eğlence örgütü, insanı dört bir koldan kuşattı. İnsanı, bu koşullarda kurtarmak zor.

Ömer Naci'nin belirlediği eğitimi kimse uygulamaz Türkiye'de. *"Kendi yaşamını ele geçiren özgür insanı"* kimse istemez. Nietzsche'nin söylediği gibi, *"Makinece varoluş biçimi en yüksek, en saygın var oluş biçimi olarak yüceltilir."* Makine insan istenir Bunun ötesinde *"kendi yaşamını ele geçiren özgür insan"* olmak zorlu bedelleri gözünü kırpmadan ödemeye hazır olmayı zorunlu kılar.

Ömer Naci, bu yazısında eğitimdeki çarpıklıktan herkesin yakındığını söyler. Şöyle der sonra. *"bu çarpıklığın ne olduğu ve onun nasıl iyileştirileceği konusunda tanı ve tedavi yöntemleri için de ne yazık ki aynı karmaşa vardır. Asıl ve ilkin bu karmaşanın giderilmesi gerekir. Bunun için de bilim ve felsefenin yol göstericiliğinden başka umar yoktur.*

Doğru bir saptama.

Ömer Naci şöyle bitirir, *"Sözlerimi, insan doğasından yola çıkıp, yine ona varmayı amaçlayan, bu yolda bilimin, felsefenin, sanatın aracılığında ilerle-*

yen, etik ve estetik değerleri göz ardı etmeyen bir eğitim biçiminin Herakleitos'un epigraf yaptığım sözünde olduğu gibi insanımız üzerinde ikinci bir güneş olarak açmasını dileyerek ve herkesin bu yönde çaba göstermesine çağrıda bulunarak bitiriyorum.

Ömer Naci'nin sözünü ettiği, Herakleitos'un sözü şudur, *"Eğitim, eğitilmişlere ikinci bir güneştir."*

Haz... haz derken bakın nerelere geldim. Nelerden haz aldığını söyle, kim olduğunu söyleyeyim, diye bir özdeyiş bile uydurabilirim. Haz alma ögeleri, kişinin insan olma ölçütüdür bence.

Hiç umut yok mu peki... Tek tek insana bakarsan umutsuz olmamak için bir neden yok. Ama insanlık, bunca birikimini ayaklar altında çiğnetmez.

Böyle bakıyorum duruma. Küçük ışıklarda bile güçlü ışıldakların gizilgücünü görüyorum.

Bu umutla yaşıyorum.

7 Haziran Pazartesi

Platon, *Timaios*'ta cahillik için şöyle der, *" akıl noksanlığı iki türlü olur. Biri delilikten, öbürü cahillikten."* (Platon, *Timaios* (86-b) Türkçesi E. Güney - L. Ay, Sosyal Yayınları, İstanbul, 2001.)

Platon'un bu dediği ne zaman aklıma düşse gülerim. Cumartesi günü, sıra bu bölüme geldikte gülmem tuttu yine.

Söylediği doğru Platon'un. Cahillik, akıl noksanlığına yol açar. Okumakla, şurayı burayı bitirmekle giderilmez cahillik. Kişi, eğitimle de cahil bırakılır.

Çoktan beri şunu söylüyorum. Bütün dünyada eğitim sistemi kişileri cahil bırakmayı amaçlıyor.

Bu cahilleri, her gün, her yerde görüyorum.

Okumuş cahillerin tipik özelliği şudur İlgisiz göndermelerle, son derece bilgili görünme uğraşı. Ama söylediklerinin derin bir anlamı yoktur. Dahası hiçbir anlamı yoktur.

Aklın İsyanı adlı eserde şöyle deniyor, *"Tüm eğitim sistemini ve bunun dayandığı toplumun sınıfsal sistemini yeniden gözden geçirmenin zamanıdır. İnsanlığı 'düşünenler' ve 'uygulayanlar' olarak bölmenin geçerliliğini şu ya da bu soyut ahlaki yargıdan yola çıkarak değil, tam da kültür ve toplumun gelişiminin önünde bir engel haline gelmiş olmasından dolayı ele almanın zamanıdır. İnsanlığın gelecekteki gelişimini eski katı bölümlenmelere dayandırılamaz.* (A. Woods-T. Grant, *Aklın İsyanı*, Çev. Ö. Gemici U. Demirsoy, Tarih Bilinci Yayınları, İstanbul, 2001)

Aklın İsyanı, Troçki'den bir alıntıyla biter, *"Ortalama insan tipi, bir Aristoteles'in, bir Goethe'nin ya da bir Marx'ın düzeyine çıkacaktır. Ve bu dağ sırasının üstünde de yeni zirveler yükselecektir."*

Burjuva dünyasında ortalama insan tipi Aristoteles'in düzeyine çıkamaz. Ortalama insan, Aristoteles'i anlayamaz bile.

Yazarlar, Demokratik Sosyalist bir toplumda bunun olabileceğini düşünürler.

Peki, bu önerme nasıl temellendirilebilir.

Burjuva toplumunda yaşayabilmesi için insanın durmadan çalışması zorunludur. Bir iş gününün sonunda insan pelteleşir. Bu yüzden sanatla felsefeyle kendini geliştiremez. Yazarlar kapitalizmi şöyle anlatır, *"Kapitalizmin uzun süreli bunalımının ahlak ve kültür üzerinde çok olumsuz etkileri vardır. Toplumsal parçalanmanın belirtileri her alanda görülüyor. Burjuva aile parçalanıyor, ama onun yerine konacak herhangi bir şey olmadığından bu durum milyonlarca yoksul aile açısından yoksulluk ve aşağılanma kabusuna yol açıyor."*

Bu durumdaki insan sanatla, felsefeyle nasıl uğraşsın. Yazarlar Aristoteles'in bir saptamasından yola çıkarak Demokratik Sosyalizm'de nasıl yaşanacağını anlatırlar. Şöyle, *"Aristoteles, yaşamın gereksinimleri karşılandığında insanların felsefe yapmaya başladıklarına işaret etmişti. Bu büyük düşünür, kültürün gelişiminin yaşamın maddi koşullarına sıkı sıkıya bağlı olduğunu anlamıştı. Gerçekten dikkate değer bir pasajda, insanların nasıl yalnızca varolma gereksinmeleri için mücadele ihtiyacından kurtulduklarında felsefe yapmaya başladıklarını, kendilerini bilginin peşinden koşmaya başladıklarını gösterir."*

Demokratik Sosyalist toplumda, herkesin yaşam düzeyi yüksektir. Yazarlar şöyle devam ederler, *"Zorunluluğun basıncından kurtulan insanlar, yaşamlarını, kişiliklerinin, zekalarının ve bünyelerinin tam ve çok yönlü gelişimine adayabilirler. Sanat, edebiyat, müzik, bilim ve felsefe, bugünkü partili politikanın işgal ettiğine benzer bir konum işgal edecektir."*

Böyle bir toplumda ortalama insan tipi Aristoteles, Goethe, Marks düzeyinde olabilir.

10 Haziran Perşembe

Dün, öğle üstü duydum. Sabah da gazetelerde okudum. Leyla Zana, Hatip Dicle, Selim Sadak, Orhan Doğan, Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nce salıverildi.

Bu insanlar 10 yıl 3 ay 8 gündür hapisteydiler.

On yıl önce Meclis'ten yaka paça çıkarılmışlardı.

Şunu söylemem gerekiyor. Leyla Zana'yla arkadaşları milletvekilliklerini doğru kullanamadılar. Sözgelimi Leyla Zana'nın milletvekili andını Kürtçe okumak istemesinin demokrasiye ne katkısı olabilir.

Buna karşı çıkanlarda da demokrasi bilinci yoktu.

Leyla Zana'yla oturulup bu sorun tartışılabilirdi.

Bu yapılmadı. Tam karşıtı "yasadışı silahlı örgüt üyeliği" savıyla yargılandılar. Savcı idam istedi. Bugünlere gelindi.

Yazıldığına göre, Avrupa'da yapılan her toplantıda bu sorun gündeme geliyormuş. *"Bu kararla kurtulduk"* deniyor.

Bütün bunlar şunu gösteriyor. Türkiye'de demokrasi kuracak toplumsal güç yok. Aslında bu işçi sınıfının görevi. Ama işçi sınıfında bu bilinç yok. Bu durumda Türkiye'de demokrasi mücadelesi yazarlara düşüyor.

Yazarların da etkisi son derece zayıf. Yazıp yazıp duruyoruz işte.

11 Haziran Cuma

Kapitalizm insana kötü vurdu. Tuznan buz etti insanı insan yapan duyguları, değerleri. Kapitalizm burda durmadı. İnsanın bu durumunu da paraya dönüştürdü.

Nasıl yapıyor bunu kapitalizm. Pörsüttüğü, sıcak suda haşlanmış lahanaya dönüştürdüğü insana ilaç satarak yapıyor bunu. O ilaçlarla insan şöyle hafifçe canlanıyor. O ilaçlarla coşku duyuyor, haz alıyor.

Bu, karşımızda duran bir gerçeklik. Bu gerçeklik karşısında sanatın bir görevi yok mu. Sanatçı bu gerçekliğe sırtını mı dönmeli.

Bu gerçekliğe sırtını dönenler var. Dönüp de n'apıyorlar. Daralmış, kararmış öznellerini gerçeklik diye estetize etmeye çalışıyorlar.

Bütün bunlar, Mevlüt Kırnapçı'nın şiirlerini topladığı *Güleç Yüzlü Hüzün* adlı eserini okurken aklıma düştü.

Güleç Yüzlü Hüzün, kapitalizmin oluşturduğu, insanı vuran dünyaya karşı. Eser, insani duygu, insani değerler izleğinde insana yürüyor.

Gerçekliği doğru görür Mevlüt Kırnapçı. Şöyle konuşur, *Geleceğim* adlı şiirinde *"anamal kardeşliğini atmış halkların / gönenmiş artı değerle ön adı sömürü / deresinde bizim kızın namusu baç / öyküsü bildik üstü başı yırtık ve aç"*

Mevlüt Kırnapçı'nın babası tipik bir emekçidir. Durmadan çalışır. Gece atıştırır. Söver. Çalışmak için yurtdışına gider. En çok karısıyla çekişir. Karl Marks'ı duymamıştır, ama üretim ilişkilerini bilir.

Kapitalizmin dünyası yaşamın satılıp savrulduğu bir dünyadır. *Kim Satıp Savar* adlı şiirinde şöyle seslenir Kırnapçı, *"Ölümü kapıdan kim kovacak söyle / kim sarıp sarmalayacak beni / yürüdüğüm yollar neden boş / neden dolu başaklar dolu ceplere dolar / kim satıp savar yaşamı böyle kim"*

Peki bu durumda n'apmalı insan. Kırnapçı'nın direngen sesi yükselir, dizeler bir kırbaç gibi iner. *"açın kapıları içim daraldı / üzerinize basabilirim çekilin yolumdan / siz ki diken ekmişsiniz yola bele / atmışsınız yalanın tohumlarını ruhlara / verin dizelerimi kanatlanıp gideyim"*

Gitmek bir kaçış değildir. Gitmek gelecektir, umudun sevincidir. Burası önemli. Mevlüt Kırnapçı, dil esnetiyor, yeni anlamlar yüklüyor kelimelere.

Şiir yazmıyor Kırnapçı. Kendi şiirini söylüyor. Dostluğun kanıtı, uçan kelebeğin yüreğidir. Sular balık oynatır. Elleri cebinde yürür. Aya bir adım yaklaşmıştır. *"Bir yürüme bir yürüme ki devrim doğurur."*

Geleceğin güzel dünyası elde bir ilişkiyle kurulmaz. Şair, elde bir ilişkileri çöpe atar

Kapitalizmin tıpkı basım düşlerini de çöpe atar. Televizyonların, star yazarların oluşturduğu düşlerdir bunlar.

Hey Heye... adlı şiirinde söyler bunları. Yine bu şiirinde şöyle söyler, *"emeğin açmadığı kapı mı var yadsınsın / güneşi ışığa boğmak istenci kör bir düş."*

Kapitalizmin duygusuzlaştırdığı dünyaya duygu taşır şair. *Düş Gördüm Olayım* adlı şiirinde şöyle söyler, *"gel gözlerime bak gül ve saçlarımı sev / sildiğim camları hohla sakla baharı / şarap ve damağımda dilin olsun tat / unut beni kucağında düş gördüm olayım."*

Baharı bekler şair. Erik çalacak, çimenlere yatacak, bütün güzel kızlara sevdalanacak. Onlar için şiirler yazacak. Balkona çıkıp elini siper edecek güneşe. Bu dize şöyle, *"balkona çıkıp elimi siper edeceğim güneşe."*

Ne güzel bir anlatım. Direngenlik, umut, canlılık, hayat, atılım var. Söylemiştim. Mevlüt Kırnapçı, günlük dille yetinmiyor. Esnetiyor dili, anlamlar yüklüyor kelimelere.

Öldükten Sonra adlı şiir, dolaşır durur insanın dünyasında. İlk dörtlük şöyle konuşur. *"öldükten sonra / kırmızı bir gül olmalıyım / her bahar açan / kızılcık olmalıyım / güneşle beslenip olgunlaşan"*

İnsanları sevindiren, içlerine esenlik veren bir dönüşüm isteği bu. Ama *"diken olmamalıyım / bir de ısırgan / bir de zehirli mantar / ağu çiçeği hiç olmamalıyım / gösterişli ve zararlı"* diye seslenir.

İnsanı zehirleyen, insanı, insanlıktan çıkaran kapitalist öznelerdir bunlar.

İnsanda merak vardır. İşte bu duyguyla şöyle konuşur şair, *"öldükten sonra dirilmek masal ya / yalnız merakımı kıramam / iki ya da beş bin yıl sonra / görmek isterdim dünyayı"*

Bu dünya şairin *Acılar Yasak* adlı şiirinde anlatılır. Ordular dağıtılmıştır, en etkili bomba kahkahadır. Herkes toktur. Mutludur çocuklar.

Geleceğe kalmak ister şair. Şöyle konuşur, *"öldükten sonra / şiirler kalsın isterdim geride / her dizesi benim olan"*

Geleceğe yürüyen, geleceğe kalır. Mevlüt Kırnapçı çocukluğuna yürür. *Çocukluğa şiir* bunu anlatır. Bu şiirde çocuklukta ikili anlam vardır. Şöyle başlar bu şiir, *"çocukluğuna doğru yürümeli insan / almalı bir eline ayı diğerine güneşi"*

Ay, hüzünlü geçmiştir. Anne, baba yaşamaktadır Köyün bütün güzel kızları Almanya'dadır. Uykusuzdur. hüzünlü geceler.

Ama çocuklukta gelecek de vardır. Öbür elindeki güneş. Şöyle seslenir şair, *"şimdi geldim yol uzundu ağlamadım / uzandım sırtüstü ıslaktı çimen / gün olur döner devran üzülme / yürü su ulaşır çimen üstü papatya / üşür ayaklarım aylardan nisan / bir türkiye durmalı sabah ışıklarıyla / çocukluğuna yürümeli insan"*

Mevlüt Kırnapçı, *"yaşamın ışığını yansıtmalı tüm kuleler"* der. Şair, *Güleç Yüzlü Hüzün*'de yaşamın ışığını, güçlü, insana güvenen, insani birikimli öznelinden geçirerek estetik nesne yaratmış. Ama bu yansıtma bugüne takılı kalmaz. Yansıtmanın ışıldağında geleceği sezeriz. (Mevlüt Kırnapçı, *Güleç Yüzlü Hüzün*, Çaycuma 2004, İletişim e-posta:mkirnapci@hotmail.com)

14 Haziran Pazartesi

Kimi gazeteler kitap ekleri veriyor. Parayla satılsa alıp okumam. Gazeteyle verildiği için şöyle göz gezdiriyorum. Kitap eklerini yönetenler okunma sıkıntısı mı çekiyorlar, yoksa modaya mı uyuyorlar, bilemiyorum. Hep yeni buluşlar ardında koşturuyorlar.

Radikal'in *Kitap* ekinin yeni buluşu şöyle (11.6.2004, s.169) *"Tatil rehberi-Nerede ne okunur"* Türkiye haritası üstünde, hangi kitabın nerde okunacağı gösterilmiştir. Gökçeada'da Yaşar Kemal'in *Bir Ada Hikayesi*. Şu belirtilmemiş. Gökçeada'ya gidersem mi Yaşar Kemal'i okuyacağım, yoksa Yaşar Kemal'i okumak için Gökçeada'ya mı gitmek gerekiyor.

Mardin'de Murathan Mungan'ın *Mezopotamya Üçlemesi* okunacak.

Geçen yıl gördüm Mardin'i. Güzel bir kent. Yaşamak isterdim Mardin'de. Ama Murathan Mungan'ı okumak için ta Mardin'e gidilmez.

Bodrum, *"Selim İleri'siz olmaz"* mış. Şimdi Selim İleri'nin bir kitabını alacaksın, kalkıp Bodrum'a gideceksin.

Assos'ta *90 Dakikada Aristoteles* okunacak. Aristoteles'in *Metafizik*'ini niye önermediler anlamadım. *Metafizik* kalındır, belki bavula sığmaz, bavulda fazla yer kaplar diye düşünmüş olabilirler.

Bu göstergeye uyulursa, bu yıl koşturup duracak insanlar. Bir orda, bir burda... Can mı dayanır. para mı dayanır bu koşturmacaya.

Aldırmayın bu tür göstergelere. Canınızın çektiği yere gidin, canınızın çektiği kitabı okuyun.

18 Haziran Cuma

Cumhuriyet'te okudum. Haber şöyle, *"Küresel marka ve iletişim şirketi Milward Brown tarafından yapılan 'Avrupa Gençliği ve Markaları' araştırması günümüz gençliği ile ilgili çarpıcı sonuçlar ortaya koydu."*

Habere göre hem Avrupalı, hem bizim gençler *"Anı yaşa"*yı ilke edinmiş. Gençler, Descartes'ın *"Düşünüyorum, öyleyse varım"* sözünü, *"Tüketiyorum, öyleyse varım"*a çevirmişler.

Burjuva ideolojisiyle kuşatılmış gençlerden başka bir eylem beklenmez. Bunu görmek için araştırmaya gerek yok. Üstelik, bu tür yaşam biçimi gençlerle sınırlı değil. Toplumun büyük çoğunluğu böyle.

İki temel ilkeye göre yaşanıyor. Hızla tüket. Dünü, bugünü, geleceği düşünme. Anı yaşa.

Tüketmek varlık koşulu oldu. Tüketmek, yalnız metalarla sınırlı değil. Aşklar, dostluklar da hızla tüketiliyor.

Bütün bunlar burjuva dünyasının kalıcılığı için zorunlu. Sorumlu bir yaşam... dünü, bugünü, geleceği düşünerek yaşamak, tüketici olmamak burjuva dünyasının kalıcılığını zedeler.

İnsan tüketici değil, sorumlu bir kalıcı olursa. burjuva dünyası tükenir.

Burjuvazi bunu bilir. Bundan ötürü, anı yaşamayı, durmaksızın tüketmeyi çağdaşlaştırma diye yutturur. Buna karşın insan kalıcılığı, kalıcı dostlukları, kalıcı aşkları özler. Bu özlem, romanlarla, öykülerle, şiirlerle, filmlerle, oyunlarla giderilir.

Burjuva yazarlar, bu özlemi gidermek için harıl harıl masa başında çalışırlar. Sanat alanı da tüketim alanıdır aslında. Burda da sık sık yazarlar tüketilir, yeni yazarlar starlaştırılır.

Bu tüketim toplumlarında her yan hızla tüketilirken, burjuvazi zenginleşir. Tabii insan yoksullaşır.

Ama insan yine de mutsuzdur. Sıkıntılıdır. Mutluluk hapları piyasaya sürülür. İlaçlarla insan, bir süre mutlu olur.

Tanıdığım bir delikanlı İngiltere'de okuyor. Geçenlerde uğradı. *"Aşık olacak bir kız bulabildin mi"* dedim. *"Oralarda aşk yok"* dedi.

İşte burjuvazinin oluşturduğu dünya. Aşksız, sevgisiz bir dünya...

Bir kadını, bir erkeği, dünyayı ateşe verecek kadar sevmemiş bir insan bence yaşamamıştır.

Burjuva dünyası, yaşar gibi yapan ölüler dünyası.

19 Haziran Cumartesi

12 Eylül kara bir gündür Türkiye için.

Birçok solcu genç, 12 Eylül döneminde asıldı, *"Asmayalım da besleyelim mi"* diye.

Pınar Kür, 12 Eylül'de asılan gençleri masum bulmadığını söyledi.

Önce şunu söyleyeyim. Masumiyet sevdiğim bir kelime değil. Bunun dışında masumiyet tehlikelidir. Çünkü masumiyette trajedi yoktur. Hayat yoktur.

Masum insanlar bir yazar için çekici olmamalı.

Masum insanlar beyaz dizilerde olur.

Bu, işin bir yanı. Öbür yanını *Atılım* (19.6.2004) pek güzel belirlemiş. *Atılım*'daki *Pınar Kür Tarzı Çürüme* adlı yazıda şöyle deniyor, *"Uzak durun bizden Sayın Pınar Kür! Uzak durun tarihimizden, devrimci değerlerimizden... Denizlerden uzak durun, isimsiz kahramanlarımızdan, ölülerimizden uzak durun / Yazmayın bizi, istemiyoruz / İlham kaynağınız da olmak istemiyoruz.*

Atılım belirtmiş. Erdal Eren 17 yaşında idam edildi. İlhan Erdost, sopalarla, coplarla dövülerek öldürüldü. Daha nice öldürümler, tecavüzler yapıldı. İnsanlara dışkı yedirildi.

Bütün bunlar Pınar Kür'ün içini acıtmıyorsa masumiyet kavramını gözden geçirmelidir Pınar Kür.

Yine söylüyorum. İnsan masum olmamalı benim görüşüme göre. Sözgelimi Galileo masum değildir. Durup dururken dünyanın döndüğünü söyledi.

Masum insan dünyanın döndüğünü söylemez.

Hele Sokrates... Allak bullak etti Atina'yı. Masum insan bunu yapmaz. Masum insan kimseyi rahatsız etmez.

İlhan Erdost da masum değildir bence. Beyaz diziler, pembe diziler yayınlayacağına, bilimsel eserler yayınladı.

Bu anlamda Pınar Kür, çok masum bir yazardır. Bu açıdan Pınar Kür'ün, Erdal Eren'i masum görmemesi gerekir.

21 Haziran Pazartesi

Bugün *Radikal*'de *İslamcılık Batı'yı Zorluyor* adlı bir yazı okudum. Yazarı Richard Herzinger. (Die-Zeit, 17.6.2004)

Yazar şöyle diyor, *"İslamcılık, doğal olarak hiçbir şekilde homojen olmayan ideolojisiyle, modern seküler anlayışa radikal ve karşıt bir alternatif sunan bir siyasi-kültürel formla ortaya çıkıyor."*

Peki, çıkıyor da n'oluyor. Herzinger durumu şöyle görüyor, *"Totaliter ideolojilerin sonu geldi sanılmış, böylesine hiddetli bir karşıt toplum modelinin bir kez daha dünya siyasi sahnesine çıkabileceğine Batı'da kimse ihtimal vermemişti. İslamcılığın ifade ettiği, metafizik güvence sunan bir varoluşa duyulan özlem artık ilk başlardaki kadar yabancı ve uzak gelmemeye başladı. Laikliği yadsımaya duyulan bu özlem, onu ta başından gölgesi gibi eşlik etmiş 20. yüzyılın totaliter ideolojilerinin doğmasına da yine bu özlem sebep olmuştu.*

Batılı kamuoyu, laik düzende neyin değerli, neyin savunulmaya değer olduğu soruldukta, şaşırıyormuş.

Yazar, yazısını şöyle bitiriyor, *"Özgür bir toplumun vatandaşları, değerlerini yaşatabilmek için kendi kaderlerini aktif olarak oluşturabilecekleri alanlara ihtiyaç duyar ve bu da Cumhurbaşkanı Horst Köhler'in söylediği gibi, laik demokrasinin bize sunduğu en önemli değer olan özgürlüğün gücüne daha fazla güven duymalarını gerektirir.*

Yazar, yazısında sağlıklı bir çözümleme yapıyor, ancak bireşime gidemiyor. Birey, burjuva toplumunda, Nietzsche'nin dediği gibi tarih dışına düştü birey. İşte bu tarih dışına düşüş, yalnızca anı yaşama anlamına geliyor. Tarih dışına düşen birey, zamanı yitiriyor. Boşlukta kalıyor. Aslında burjuva toplumunun istediği birey bu. İslamcı vaizler bu boşluktan yararlanıyor. Çünkü insan, önünde sonunda tüketerek varoluşunu sağlayamaz.

Türsel bilincin yitirildiği burjuva toplumunda islamcı vaiz, ümmet bilinciyle harekete geçiyor.

Şunu söylemek gerekiyor. Burjuva toplumu içinde bu sorun çözülmez. Burjuva uygarlığı, insanlığa esenlik getirmedi. Çatırdıyor burjuva uygarlığı. Bu çatırtının altından teokratik bir yapı mı çıkacak, yoksa insanlık özgürlüğe bir adım daha mı atacak...

Önünde sonunda özgürleşecek insan. Ama aşılması gereken zorlu engeller var insanın önünde.

23 Haziran Çarşamba

Haftalık siyasi dergi *Komünist*'ten öğrendim, (s.169) *"Yapı Kredi yayınları NATO karşıtı müzik albümünde Nazım'ın şiirinin kullanılmasına izin"* vermemiş.

Yazıda şöyle deniyor, *"Banka Nazım'ın şiirlerinin NATO karşıtı bir müzik albümünde yer almasına 'izin vermeyerek' kendi çıkarlarını savunmuştur ve hak ettiği yanıtı alacaktır. Merak edilen, işin bu noktaya geleceğini göremeyenlerin ne yapacağıdır."*

Hiçbir şey yapmazlar. Ben, yazarların, şairlerin holding yayınevlerine koşturmalarını eleştirdim diye taşa tutuldum.

Düşünebiliyor musunuz, bir yanda Nazım Hikmet... hayatı boyunca emperyalizme karşı mücadele eden Nazım Hikmet, bir yanda Nazım Hikmet'in kolunu kanadını kıran, sesini kısan *Yapı Kredi*.

Gerçekten de *Yapı Kredi* yasal sınırlar içinde "kendi çıkarı"nı savunmuştur.

Peki, bir yandan sosyalist olduğunu söyleyen, bir yandan bu yayınevine koşturanlar n'apacak.

Ali Mert, *Kapıları Kapatan Şair* adlı yazısında şöyle diyor, *"Yapı Kredi Bankası'nın Nazım Hikmet'in bir şiirinin NATO'ya karşıt albümde kullanılmasına izin vermemesi 'banka'nın kültür alanına 'kalite' getirdiğini ileri süren ve geçtiğimiz yıllarda 'Nazım Hikmet'i finans tekellerine bırakmayız' diyen komünistleri 'korsanlıkla' suçlayan aydınçıklarda bir değişime neden olmayacaktır. Onlar muteber marka YKY'i çok, ama çok sevdiler."*

Ali Mert'in saptaması son derece doğru.

Nazım Hikmet'in *Sesini Kaybeden Şehir* adlı şiirini Moğollar'dan Taner Öngür bestelemiş. İşgale Karşı Komite, *Duyuyor musunuz* albümüne bu besteyi de almak istiyor. YKY buna izin vermiyor.

Burda ince bir nokta var. Sermaye ürettiği nesnenin kullanım hakkına karışmaz. Sözgelimi buzdolabını, ayakkabı dolabı diye kullanırsanız, kullanma hakkını zedeliyor diye harekete geçmez sermaye. Ama iş şiir olunca kullanım hakkına da karışıyor.

Ali Mert yazısında güzel bir soru soruyor. Bu şiirin *"yüksek sesle okunmasını nasıl engelleyeceksiniz?"*

Ali Mert'in aydınçıklar dedikleri, bu şiir yüksek sesle okunurken alanlarda belki şöyle yazarlar, *"Ayıptır, bu şiiri yüksek sesle okuma hakkını satın aldınız mı. Korsancılık yapıyorsunuz."*

24 Haziran Perşembe

Nato, emperyalizmin vurucu gücü. Bu vurucu güç, Haziran sonunda İstanbul'da toplanıyor.

Nato'ya karşı gösteriler düzenlendi. Toplantı süresince de birçok gösteri yapılacak. Marksist sol, yine ortak bir noktada buluşamadı. Bu konuda konuşmak istemiyorum.

Nato toplantısı için İstanbul'da özel önlemler alınıyor. Kimi yollar araçlara, kimi yollar insanlara kapalı.

Nato korku örgütü. Korkutanlar, insan içine çıkmaktan korkuyor. İş, şu noktaya kadar gelmiş. ABD Başkanı Bush'un yüznumarası ABD'den gelecekmiş.

Buna yaşamak denir mi.

Yıldız Parkı'nda elini kolunu sallaya sallaya dolaşamayacak. Rumelikavağı'nda balıkla rakı içemeyecek.

Düşünün, Kapalıçarşı, Nato toplantısına gelenler için o gün halka yasak.

Halk, bunlar için seçimden seçime görülen bir nesne. Bu mu demokrasi, bu mu hayat.

cengizgundogdu@insancil.com

SU

Günlerim dalga dalga
sızlatıyor her yanımı
göğe kaldırıyorum başımı
yıldızlara,
bulutlara
Güneşe,
Kuşlar geçiyor kapımızdan
Tüm şehrin tanrıları, tanrıçaları
Göğümüzü yerimizi kaplamış

Enki yaşam verdi, güneş tatlı su getirecekmiş
Ne anlamlı
Kalbim sızlıyor okudukça acıyla
Üstüme çöküyor
Bu dünya nasıl yok edilir,
Yaşam neden alınır bizden.
Al rengi bir sabah vakti
Titriyor yeni doğan gün
Ağaçlar çiçek açıyor
Dalga dalga
Öğrendiğim, bildiğim bir şey var
Bu tanrılardan daha güçlü
Denizin yelkenlerle doldurduğu
O kusursuz çeşmeden su içtiğimiz

Özgür İTMEÇ

NIKOLAY GUMİLÖV (1886-1921)

BELLEK

Yılan değiştirir derisini,
Ruh eskisin, gelişsin diye ten,
Biz ona benzemeyiz, ne yazık ki
Ten değil, ruhumuzdur değişen.

Bellek, dev bir kadın gibi atı
Sürer gibisin tutup geminden,
Benden önce yaşanmış her hayatı
Anlatırsın bana bu tende sen.

Birincisi: çirkin ve incecik,
Koruların alacasını seven,
Düşenyaprağı, büyücü çocuk,
Sözüyle yağmuru durdurabilen.

Ağaç ile sarı bir köpeği
Dost olarak seçti kendine,
Bellek, bulamazsın sen işareti,
Inandıramazsın dünyayı buna.

Ikincisi: çok severdi lodosu,
Gürültüde lir'i duyardı da,
Hayat derdi, benim arkadaşım bu,
Altındakı halı ise dünya.

Hıç mı hıç beğenmedim onu,
Bakıp Tanrı ve çarlık tutkusuna,
O astı şair plakasını
Sessiz evimin kapısına.

Severım özgürlük seçti diye
Deniz gezgini ve nişancıyı ben,
Ah, sular nasıl çınıldadı ve
Bulutlar ımrendi ona hemen.

Çok yüksek bir çadırı vardı,
Hızlı ve güçlü idi katırlar,
Havasını şarap gibi içerdi,
Tatlıydı meçhul bir ülke kadar.

Bellek, zayıflarsın Tanrı'nın günü,
O mu yoksa başkası mı, ne,
Takas etti şen özgürlüğünü
Uzun süren bir savaşım ile.

Açlık ve susuzluk anılarında yundu,
Sonsuz yolda ve kaygılı düşte,
Georgiy madalyası iki kez dokundu
Merminin değmediği göğsüne.

Somurtkan ve inatçı bir mimarım,
Tapınak karanlığında isyan eden,
Tanrı'nın şanını kıskanırım,
Hem gökte, hem de yeryüzünde ben.

Kalp ateşle yakılır kalır,
O güne kadar, ne var ki bunda,
Yeni Kudüs'ün duvarı yükselir,
Benim ülkemin alanlarında.

Tuhaf bir rüzgâr eser o zaman
Ve gök korkunç bir ışık saçar,
Gezegenler bahçesini yansıtan
Samanyolu ansızın çiçek açar.

Tanımadığım yolcu, işte o an
Yüzünü gizleyip önüme çıkar;
Görürüm ardıma düşen bir aslan
Ve ona doğru uçan bir kartal var.

Bağırırım... kim yardıma koşar ki
Ruhum ölmesin diye çırpınırken?
Yılan değiştirir derisini,
Ten değil, ruhumuzdur değişen.

Çeviri: Kanşaubiy MİZEV
Ahmet NECDET

SEVDİKLERİNİZE... DOSTLARINIZA

ÖZEL GÜNLERDE ARMAĞAN...

İNSANCIL YAYINLARI

FELSEFE-ARAŞTIRMA DİZİSİ		
Türkiye'den Felsefe Manzaraları 1	Ömer Naci Soykan	8.000.000 TL.
Türkiye'den Felsefe Manzaraları 2	Ömer Naci Soykan	8.500.000 TL.
Türkiye'den Felsefe Manzaraları 3	Ömer Naci Soykan	7.500.000 TL.
Arayışlar 1	Ömer Naci Soykan	9.500.000 TL.
Arayışlar 2	Ömer Naci Soykan	7.000.000 TL.
Gönülden Dile Öz Sözler	Ömer Naci Soykan	6.500.000 TL.
Biçim Sorunu	Nilüfer Öndin	8.000.000 TL.
Soru	Cengiz Gündoğdu	8.000.000 TL.
Kavramlara Felsefe ile Bakmak	Betül Çotuksöken	8.000.000 TL.
Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat(1923-1950)	Nilüfer Öndin	8.000.000 TL.
ŞİİR DİZİSİ		
Bir Kenti Ağlıyorum	Berrin Taş	3.000.000 TL.
Cumartesi Anneleri	Aydın Öztürk	3.000.000 TL.
Bir Saksılık Dünya	Ayhan Ergün	3.000.000 TL.
Farenin Ölüm Baladı	İsmet Alıcı	3.000.000 TL.
Gül Dikenini Öpünce	Arif Madanoğlu	3.000.000 TL.
Açık Gece	Ömer Bilge	3.000.000 TL.
ABC Denemesi	Aytekin Açık	3.000.000 TL.
Aşk Şiiri	Anıl Meriçelli	3.000.000 TL.
Bir Can Yongasıdır Aşk	Ahmet Necdet	5.000.000 TL.
Çocuk Gülünce	Mesut Aşkın	2.000.000 TL.
Suyu Arayan Ateş	Varcan Barış	2.000.000 TL.
Direnç Yaprakları	Mustafa Göksoy	5.000.000 TL.
Karanfil Alevleri	Berrin Taş	5.000.000 TL.
Kar Suyu	Gülhan Dikme	4.000.000 TL.
ÖYKÜ DİZİSİ		
Akanyıldız	Cengiz Gündoğdu	5.000.000 TL.
Martısız Deniz	Semiha Uçuk	3.000.000 TL.
Uzaydan Gelen Kadın	Semiha Uçuk	3.000.000 TL.
Yabancı	İnci Aydın	5.000.000 TL.
ÇEVİRİ ŞİİR		
Modern İngiliz-Amerikan Şiiri	Anıl Meriçelli	5.000.000 TL.
Kırmızı Kırmızı Bir Güldür Aşkım	Anıl Meriçelli	5.000.000 TL.
Umutsuz Bir Aşkın Şairi	Emily Dickinson	5.000.000 TL.
DENEME-ELEŞTİRİ DİZİSİ		
Yıldız Güncesi	Cengiz Gündoğdu	7.000.000 TL.
Eleştiri	Cengiz Gündoğdu	7.000.000 TL.
Tarihin Işıldağı	Adnan Özyalçıner	7.000.000 TL.
Dağlarla	Attila Erdemli	7.000.000 TL.
ÖDP'ye Kenar Notlar	Temel Demirer	3.000.000 TL.
Okul Sözlüğünün Eleştirisi	Yusuf Çotuksöken	3.000.000 TL.
Şiir Gündemi	Sennur Sezer	3.000.000 TL.
Değiniler	Osman Bozkurt	3.000.000 TL.
Işığa Doğrulum	Berrin Taş	4.000.000 TL.
Aşk... Yeni İnsanın Dili	Berrin Taş	4.000.000 TL.
Gezi Notları	Semiha Uçuk	3.000.000 TL.